

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

GEMA NARBUTAITĖ
Finansų teisės neakivaizdinių studijų programa

EUROPOS CENTRINIO BANKO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. A. Miškinis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. EUROPOS CENTRINIO BANKO ĮSTEIGIMO PRIELAIDOS	7
1.1. Europos centrinio banko sukūrimo istorinės prielaidos	7
1.2. Europos centrinio banko veiklos modelio pasirinkimas: Maastrichto sutartis.....	12
1.3. Europos centrinio banko vaidmuo Europos Sąjungos institucijų sistemoje: lyginamoji analizė.....	15
2. EUROPOS CENTRINIO BANKO TEISINIO STATUSO IR VEIKLOS ANALIZĖ.....	20
2.1. Europos centrinio banko pagrindiniai tikslai, uždaviniai ir vaidmuo Eurosistemoje.....	20
2.2. Europos centrinių bankų sistemos pagrindinių veiklos principų teisinė analizė.....	34
2.2.1. Europos centrinių bankų sistemos nepriklausomumo principo įgyvendinimas	35
2.2.2. ECBS atskaitomybės reikalavimai ir veiklos skaidrumas	35
2.3. Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai: kompetencijos paskirstymas	45
3. LIETUVOS BANKO VEIKLOS PERSPEKTYVOS EUROPOS CENTRINIŲ BANKŲ SISTEMOJE.....	53
3.1. Lietuvos banko pagrindinio tikslo koregavimas.....	53
3.2. Europos centrinio banko pagrindinių veiklos principų taikymas Lietuvos bankui	54
3.3. Euro įvedimo Lietuvoje privalumai ir trūkumai.....	57
IŠVADOS.....	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	65
SANTRAUKA	72
SUMMARY	74
PRIEDAI	76

IVADAS

Europos Sąjunga (toliau ES) kūrėsi kaip ekonominė sąjunga, tačiau iš pradžių pagrindiniai ekonominės integracijos prioritetai buvo sutelkti tik pavienėse srityse, ir daugiausia dėmesio buvo skiriama prekybos liberalizmui. Dar ilgai po to, kai buvo sukurta Europos Ekonominė Bendrija, Europoje nebuvo pakankamai stipraus bendros valiutos poreikio.

Prieš trejetą dešimtmečių tarptautinė pinigų sistema buvo pagrįsta nustatytais fiksuotais valiutų kursais (Bretton Woods sutartis). Stabilumas, kurį ilgam garantavo minėtas tarptautinis susitarimas, atrodė pakankamas, tačiau aštuntojo dešimtmečio pradžioje ši sistema suiro. Kita vertus, Muitų sąjungos sukūrimas 1992 m. pabaigoje, panaikinęs prekybos barjerus, sudarė sąlygas daug gilesnei ekonominei integracijai.

Bendroji rinka Europos Sąjungoje buvo kuriama siekiant įgyvendinti laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimą. Bendrosios rinkos sukūrimui, gilesnei ekonominei integracijai, sėkmingai ir prognozuojamai rinkos plėtrai buvo reikalingi stabilesni valiutų kursai. Užtikrinant minėtas laisves buvo būtina sukurti Ekonominę ir pinigų sąjungą.

Europos centrinis bankas yra viena naujausių Europos Sąjungos institucijų, Ekonominės ir pinigų sąjungos pagrindas. Europos centrinis bankas kartu su Europos Sąjungos valstybių narių centriniais bankais sudaro Europos centrinių bankų sistemą. Europos Sąjungos sutartis, Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statutas (toliau Statutas), kuris kaip protokolas yra sutarties priedas ir turi tokią pačią juridinę galią, apibrėžia šios sistemos veikimą. Statute yra numatyta, kad Europos centrinių bankų sistemos pagrindinis tikslas yra palaikyti kainų stabilumą. Europos centrinių bankų sistema atsako už euro zonos pinigų politikos formavimą ir įgyvendinimą, užsienio valiutos operacijų vykdymą bei valstybių narių oficialiųjų atsargų laikymą ir tvarkymą. Ji taip pat turi skatinti sklandų mokėjimų sistemų funkcionavimą ir prisidėti prie atitinkamų nacionalinių institucijų veiklos atliekant riziką mažinančią kredito įstaigų ir finansų sistemos stabilumo priežiūrą.

Europos centrinis bankas dažnai kritikuojamas dėl pinigų politikos strategijos. Europos centrinio banko palaikomas infliacijos lygis nėra visiškai tinkamas. Bankas valdo infliaciją nustatydamas palūkanų normas, tačiau neatsižvelgia į tokius svarbius tikslus kaip nedarbas. Diskusijos netyla ir dėl Banko per daug nepriklausomai vykdomos pinigų politikos. Tokį nepriklausomumą jo kritikai supranta kaip nedemokratišką ir kritikuoja Europos centrinio banko sprendimų priėmimo procesą bei tikslus, teigdami, kad Europos centrinio banko ekonominiai tikslai yra slapti ir nepriklauso nuo Europos Sąjungos piliečių. Europos centrinis bankas neviešina savo vidinių posėdžių, neteikia platesniam svarstymui savo siūlomų sprendimų.

Taigi, kyla ne vienas klausimas, ar tikrai Banko palaikomas infliacijos lygis yra tinkamas ir ar Bankas vykdydamas savo veiklą yra absoliučiai nepriklausomas ir neatskaitingas.

Šiame darbe pateikiama Europos centrinio banko ir Europos centrinių bankų sistemos sukūrimo analitinė apžvalga. Nagrinėjami Europos centrinio banko tikslai, uždaviniai, vaidmuo Eurosistemoje. Taip pat analizuojami pagrindiniai Europos centrinių bankų sistemos veiklos principai ir jų įgyvendinimas Europos centrinių bankų sistemoje.

Ne mažiau svarbu išsiaiškinti, kokį vaidmenį atlieka nacionaliniai centriniai bankai Europos centrinių bankų sistemoje. Todėl nagrinėjama Europos centrinio banko sąveika su Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniais centriniais bankais, išskiriama Europos centrinio banko ir ES valstybių narių nacionalinių centrinių bankų kompetencija bei pagrindinės problemos, susijusios su Europos centrinio banko veikla. Taip pat rekomenduojami šių problemų sprendimo būdai.

Stodama į ES, Lietuva įsipareigojo siekti ES sutartyje numatytų politinės, ekonominės ir pinigų sąjungos tikslų. Nors tokia formuluotė yra gana bendra, tačiau šiuo metu jau aišku, kad visos naujosios narės privalo įsivesti vieningą valiutą (eurą), deleguoti pinigų politikos formavimą politiškai nepriklausomam Europos centriniam bankui. Lietuvos bankas priklauso Europos centrinių bankų sistemai, todėl aktualu apžvelgti centrinio banko pagrindinio tikslo, veiklos principų kitimo tendencijas integracijos ES kontekste. Be to, svarbu išsiaiškinti, kokių teigiamų ir neigiamų pasekmių gali susilaukti Lietuva, įsivesdama bendrą valiutą (eurą).

Temos aktualumas ir problematika. Europos centrinis bankas yra vienas didžiausių pasaulio centrinių bankų, atsakingas už monetarinę politiką Europos Sąjungos šalyse, kuriose oficiali valiuta yra euras. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, Lietuvos bankas tapo Europos centrinių bankų sistemos (toliau ECBS) nariu ir dalyvauja Europos centrinio banko (toliau ECB) bendrosios tarybos darbe bei ECBS komitetuose rengiant, priimant ECBS sprendimus. Tačiau Lietuvos bankas neįsivedęs bendros valiutos negali dalyvauti Europos monetarinės politikos formavimo procese. Kai Lietuva prisijungs prie euro zonos, Lietuvos banko valdytojas taps Valdančiosios tarybos nariu ir įgis balsavimo teisę formuojant bendrą pinigų politiką.

Pasaulinėje literatūroje yra nemažai straipsnių, analizuojančių Europos centrinio banko veiklą, valstybių narių dalyvavimą Ekonominėje ir pinigų sąjungoje. Tačiau Lietuvoje praktiškai nėra parašytų mokslinių darbų, kuriuose būtų pakankamai išsamiai atskleidžiama Europos centrinio banko veikla, pagrindiniai uždaviniai, veiklos principai, Europos centrinio banko ir Europos Sąjungos valstybių narių (tarp jų ir Lietuvos) centrinių bankų sąveika.

Lietuvos banko vykdoma pinigų politika yra susijusi su Europos centrinio banku, todėl svarbu susipažinti su Europos centrinio banko pagrindiniais uždaviniais, teisėmis ir įgaliojimų ribomis.

Taigi, šio darbo **objektas** – Europos centrinio banko teisinė veiklos analizė: pagrindinio tikslo, uždavinių, vaidmens ir veiklos principų.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tikslas – pateikti Europos centrinio banko veiklos analizę.

Siekiant užsibrėžto tikslo, darbe sprendžiami tokie pagrindiniai **uždaviniai**:

1. Išnagrinėti Europos centrinio banko įsteigimo prielaidas;
2. Remiantis Europos Sąjungos teisės aktais, Lietuvos Respublikos įstatymais ir teisės doktrina išanalizuoti Europos centrinio banko veiklą, išskirti Europos centrinio banko pagrindinių veiklos principų ypatumus, išnagrinėti Europos centrinio banko sąveiką su Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniais centriniais bankais. Taip pat išskirti Europos centrinio banko veiklos pagrindines problemas, susijusias su Europos centrinio banko veikla, rekomenduoti šių problemų sprendimo variantus.
3. Apžvelgti Lietuvos banko pagrindinio tikslo, veiklos principų kitimo tendencijas Lietuvai tapus Europos centrinių bankų sistemos dalimi. Įvertinti galimus euro įvedimo Lietuvoje privalumus ir trūkumus.

Tyrimo hipotezė. Europos centrinis bankas, vykdydamas savo veiklą ypač nepriklausomai, palaiko ne visiškai tinkamą infliacijos lygį. Bankas valdo infliaciją nustatydamas palūkanų normas, tačiau neatsižvelgia į tokius tikslus kaip nedarbas.

Tyrimo metodai. Genetinis metodas naudojamas Europos centrinio banko sukūrimo prielaidoms išskirti.

Atliekant Europos centrinio banko veiklos analizę, buvo naudojamas analizės metodas. Nagrinėjami dokumentai:

- Lietuvos Respublikos įstatymai bei jų projektai, Europos Sąjungos teisės aktai ir direktyvos, reguliuojančios Europos centrinio banko veiklą;
- Europos centrinio banko reglamentai, sprendimai, rekomendacijos;
- Lietuvos banko ir Europos centrinio banko metinės ataskaitos, mėnesiniai biuleteniai;
- Periodinė ir mokslinė literatūra.

Lyginamasis metodas naudojamas apžvelgiant Europos centrinio banko sąveiką su Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniais centriniais bankais, taip pat lyginant Europos centrinio banko įgaliojimus su kitomis Europos Sąjungos institucijomis.

Darbo struktūra. Darbą sudaro turinys, įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados, teisės aktų ir mokslinės literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Pirmoje dalyje nagrinėjamos Europos centrinio banko įsteigimo prielaidos, aptariamas bendros pinigų politikos formavimas. Europos centrinio banko veikla tam tikrais aspektais siejasi

su visomis Europos Sąjungos institucijomis, todėl šioje dalyje apžvelgiama Europos centrinio banko sąveika su kitomis Bendrijos institucijomis.

Antroje dalyje pateikiama Europos centrinio banko teisinio statuso ir veiklos analizė. Nagrinėjami Europos centrinio banko pagrindiniai tikslai, uždaviniai, veiklos principai, aprašomas Europos centrinio banko vaidmuo Eurosistemoje. Išskiriamos tam tikros problemos, atsirandančios ECB vykdant savo veiklą.

Trečioje dalyje apžvelgiamos Lietuvos banko veiklos perspektyvos Europos centrinių bankų sistemoje. Aprašomos Lietuvos banko pagrindinio tikslo, veiklos principų kitimo tendencijos integracijos į Europos Sąjungą kontekste. Tuo pačiu aptariami galimi euro įvedimo Lietuvoje privalumai ir trūkumai.

1. EUROPOS CENTRINIO BANKO ĮSTEIGIMO PRIELAIDOS

1.1. Europos centrinio banko sukūrimo istorinės prielaidos

Naujų Europos valstybių vienijimosi formų buvo pradėta ieškoti jau po Antrojo pasaulinio karo: siekdamas išvengti po Pirmojo pasaulinio karo padarytų klaidų Europos šalių vyriausybės ieškojo įvairių vienijimosi galimybių ir galiausiai pasirinko politinę, ekonominę ir finansinę integraciją.

Mintis, kad Europai reikėtų bendros, suvienodintos ir tvirtos pinigų sistemos, turi labai ilgą istoriją (1 lentelė). Poreikis integruoti pinigų sistemas buvo užfiksuotas jau Romos sutartyje, įsigaliojusioje 1958 metais. Tačiau tuo metu ši sąvoka dar neapėmė bendrų pinigų įvedimo, buvo numatytas tik ekonominės ir pinigų politikos koordinavimas. Nors pirmosiose sutartyse bendradarbiavimui pinigų srityje buvo skirta labai nedaug dėmesio (Europos Bendrijos sutartyje įrašyti tik keli pagrindiniai principai), tačiau jau 1964 m. buvo įkurtas Pinigų komitetas, o po jo – įsteigtas ir Centrinų bankų valdytojų komitetas. Pastarojo viena pagrindinių funkcijų buvo informacijos užtikrinimas tarp Europos Bendrijos valstybių narių. Todėl greitu metu tapo akivaizdu, kad vien tik informuoti apie atitinkamoje valstybėje vykdomą pinigų politiką neužtenka, būtina derinti monetarinės politikos veiksmus, kad būtų pasiekta kiekvienai valstybei naudingų rezultatų.

1969 m. Europos viršūnių taryba Hagos susitikimo metu oficialiai paskelbė apie tikslą sukurti Europos pinigų sąjungą. Buvo suburta ekspertų grupė, kuriai vadovavo Liuksemburgo ministras pirmininkas Pjeras Verneris (*Pierre Werner*). Grupė buvo įpareigota pateikti pasiūlymų. 1970 m. Pjero Vernerio ataskaitoje buvo rekomenduota iki 1980 metų laipsniškai sukurti pinigų sąjungą. Ataskaitoje buvo numatyti šie veiksmai: pinigų ir išdo politikos koordinavimas ir konvergencija, bendros politikos kryptį nustatymas bei laipsniškas pinigų keitimų kursų svyravimų mažinimas ir visiškas jų eliminavimas¹.

Nors ir Taryba buvo pritarusi Pjero Vernerio planui, tačiau jis nebuvo įgyvendintas dėl tuo metu kilusios naftos krizės, nevienodos valstybių narių ekonominės politikos ir silpno Jungtinių Amerikos Valstijų dolerio.

Pjero Vernerio planas, palyginti su vėlesniais Žako Deloro (*Jacque Delors*) planu ir Mastrichto sutartimi, yra išskirtinas dėl kelių aspektų. Pirma, jame numatytas Europos Sąjungos centralizuoto biudžeto išplėtimas siekiant neutralizuoti valstybių narių ekonomikų ciklinius veiksmus; antra, nebuvo įžvelgta būtinybė įkurti Europos centrinį banką; trečia, buvo pabrėžtas laipsniškas valiutų kursų svyravimo ribų siaurinimas iki visiško svyravimo panaikinimo;

---

¹ Kropas S., Kropienė R. Europos pinigai. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2005. P. 52.

ketvirta, planas kaip vadinamąjį valiutos stabilumo inkarą numatė Jungtinių Amerikos Valstijų dolerį².

1 lentelė. Ekonominė ir pinigų sąjunga bei Europos centrinis bankas. Pagrindinių įvykių chronologija

1962 m.	Europos Komisija pateikia pirmą pasiūlymą (Marjolin memorandumas) kurti ekonominę ir pinigų sąjungą.
1964 m. gegužės mėn.	Įkurtas Europos Ekonominės Bendrijos (toliau EEB) valstybių narių centrinių bankų valdytojų komitetas – EEB centrinių bankų bendradarbiavimui suteikiamas institucinis statusas.
1970 m.	Werner pranešime pateiktas planas Bendrijoje sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą (toliau EPS) iki 1980 m.
1972 m. balandžio mėn.	Skurta pakopinio Europos Ekonominės Bendrijos valstybių narių valiutų kursų svyravimų amplitudės mažinimo sistema (vadinamoji gyvatė).
1973 m. balandžio mėn.	Tinkamam šios sistemos veikimui užtikrinti įsteigtas Europos piniginio bendradarbiavimo fondas (toliau EPBF).
1979 m. kovo mėn.	Skurta Europos pinigų sistema.
1986 m. vasario mėn.	Pasirašytas Suvestinis Europos aktas.
1988 m. birželio mėn.	Europos Vadovų Taryba įgalioja Žako Deloro vadovaujamą ekspertų komitetą pasiūlyti konkretų EPS įgyvendinimo planą.
1989 m. gegužės mėn.	Deloro pranešimas pateiktas Europos Vadovų Tarybai.
1989 m. birželio mėn.	Europos Vadovų Taryba pritaria siūlymui EPS kurti trimis etapais.
1990 m. liepos mėn.	Prasideda pirmasis EPS etapas.
1990 m. gruodžio mėn.	Prasideda tarpvyriausybė konferencija, skirta pasirengti antrajam ir trečiajam EPS etapui.
1992 m. vasario mėn.	Pasirašyta Europos Sąjungos sutartis (Mastrichto sutartis).
1993 m. spalio mėn.	Frankfurtas prie Maino išrinktas Europos pinigų instituto (EPI) ir ECB buveine; paskirtas EPI pirmininkas.
1993 m. lapkričio mėn.	Įsigalioja Europos Sąjungos sutartis.
1994 m. sausio mėn.	Prasideda EPS antrasis etapas ir įsteigiamas EPI.
1995 m. gruodžio mėn.	Madride Europos Vadovų Taryba apsisprendžia dėl bendrosios valiutos pavadinimo ir patvirtina jos įvedimo ir grynųjų pinigų keitimo planą.
1996 m. gruodžio mėn.	EPI Europos Vadovų Tarybai pristato banknotų pavyzdžius.
1997 m. birželio mėn.	Europos Vadovų Taryba susitaria dėl Stabilumo ir augimo pakto.
1998 m. gegužės mėn.	Belgija, Vokietija, Ispanija, Prancūzija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Austrija, Portugalija ir Suomija laikomos tenkinančiomis būtinas sąlygas eurui – bendrai jų valiutai – įvesti. Paskirti ECB vykdomosios valdybos nariai.
1998 m. birželio mėn.	Įsteigta ECB ir ECBS.
1998 m. spalio mėn.	ECB paskelbia bendros pinigų politikos, kurią ji pradės įgyvendinti nuo 1999 m. sausio mėn., strategiją ir operacinę sistemą.
1999 m. sausio mėn.	Prasideda EPS trečiasis etapas. Euras tampa euro zonos bendrąja valiuta. Neatšaukiamai nustatyti trečiajame etape dalyvaujančių valstybių narių valiutų perskaičiavimo kursai. Euro zonoje imta įgyvendinti bendrą pinigų politiką.
2001 m. sausio mėn.	Graikija tampa dvyliktąja valstybe nare, prisijungusia prie euro zonos.
2002 m. sausio mėn.	Grynųjų pinigų keitimas į eurą: pradedami naudoti eurų banknotai ir monetos – nuo 2002 m. vasario mėn. pabaigos tai vienintelė teisėta atsiskaitymo priemonė euro zonoje.
2004 m. gegužės mėn.	Dešimties naujųjų ES valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai prisijungia prie ECBS.

Šaltinis: Sheller H. K. The European Central Bank – History, Role and Functions. 2004.

² Kropas S., Kropienė R. Europos pinigai. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2005. P. 52.

Po nesėkmingos Pjero Vernerio ataskaitos dėl pinigų sąjungos sukūrimo, 1988 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba dar kartą pritarė iškeltam tikslui nuosekliai sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą, duodama stiprų impulsą šio tikslo įgyvendinimui. Buvo sukurtas komitetas, kurio vadovu paskirtas tuometinis Europos Komisijos pirmininkas Žakas Deloras, įpareigotas išnagrinėti ir pasiūlyti konkrečius šios sąjungos kūrimo etapus. 1989 m. balandžio mėn. pristatytame komiteto pranešime pasiūlyta sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą (toliau EPS) trimis atskirais, bet vienas po kito nuosekliai įgyvendinamais etapais³.

1989 m. birželio mėn., po Deloro pranešimo, Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad pirmasis EPS etapas turėtų prasidėti 1990 m. liepos 1 d. Tuo pačiu metu Europos Ekonominės Bendrijos valstybių narių centrinių bankų valdytojų komitetui, kuriam nuo įkūrimo 1964 m. gegužės mėn. teko vis svarbesnis vaidmuo bendradarbiaujant pinigų politikos srityje, buvo paskirta papildomų įpareigojimų.

Antrajam ir trečiajam etapui įgyvendinti reikėjo peržiūrėti Europos Bendrijos steigimo sutartį (Romos sutartį), numatant galimybę sukurti atitinkamą institucinę struktūrą. Tuo tikslu 1991 m. sušaukta tarpvyriausybė konferencija dėl EPS, kuri vyko tuo pačiu metu kaip ir tarpvyriausybė konferencija dėl politinės sąjungos. Valdytojų komitetas tarpvyriausybinei konferencijai pateikė ECBS ir ECB statuto projektą. Derybos baigėsi 1991 m. gruodžio mėn. sutarus pasirašyti Europos Sąjungos sutartį, kuri pasirašyta 1992 m. vasario 7 d. Maastrichte. Užtrukus ratifikavimo procesui, sutartis įsigaliojo tik 1993 m. lapkričio 1 d.

1994 m. sausio 1 d. įkūrus Europos pinigų institutą (toliau EPI), prasidėjo antrasis EPS etapas. Buvo panaikintas Valdytojų komitetas. Trumpalaikis EPI egzistavimas parodė pinigų integracijos Bendrijoje būklę. EPI nebuvo atsakingas už pinigų politikos įgyvendinimą Europos Sąjungoje (tai vis dar buvo nacionalinių institucijų kompetencija) ir jo įgaliojimai neapėmė užsienio valiutų intervencijos⁴.

Du pagrindiniai EPI uždaviniai buvo šie: pirma, sustiprinti centrinių bankų bendradarbiavimą ir pinigų politikos koordinavimą, antra, atlikti darbus, būtinus rengiantis sukurti Europos centrinių bankų sistemą (toliau ECBS), kurioje būtų vykdoma bendra pinigų politika, ir trečia – įvesti bendrą valiutą.

1995 m. gruodžio mėn. Madride Europos Vadovų Taryba nutarė Europos valiutos vienetą, kuris bus įvestas trečiojo etapo pradžioje, pavadinti euru ir patvirtino, kad trečiasis EPS etapas prasidės 1999 m. sausio 1 d.⁵

---

³ Sheller H. K. The European Central Bank – History, Role and Functions // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

⁴ Howarth D., Loedel P. The European Central Bank: The New European Leviathan? – New York: Palgrave Macmillan, 2003. P. 42.

⁵ Economic and Monetary Union // <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.en.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

Sutarties nuostatomis dėl EPS papildyti ir išaiškinti 1997 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba patvirtino Stabilumo ir augimo pakta, kurio paskirtis – užtikrinti biudžetinę drausmę EPS. Pakta papildė ir atitinkamus įsipareigojimus sustiprino 1998 m. Tarybos deklaracija.

1998 m. gegužės 2 d. valstybių ar vyriausybės vadovų sudėties Europos Sąjungos Taryba priėmė sprendimą, kad 11 valstybių narių (Belgija, Vokietija, Ispanija, Prancūzija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Austrija, Portugalija ir Suomija) įvykdė bendrosios valiutos įvedimo 1999 m. vasario 1 d. būtiną sąlygą.

Kartu bendrąją valiutą įsivedančių valstybių narių finansų ministrai susitarė su tų šalių nacionalinių centrinių bankų valdytojais, Europos Komisija ir EPI, kad esamas VKM dvišalis pagrindinis dalyvaujančių valstybių narių valiutų kursas bus naudojamas nustatant neatšaukiamą valiutų perskaičiavimo į eurus kursą.

1998 m. gegužės 25 d. 11 dalyvaujančių valstybių narių vyriausybės oficialiai paskyrė ECB pirmininką, pirmininko pavaduotoją ir kitus keturis ECB vykdomosios valdybos narius. Jų paskyrimas įsigaliojo 1998 m. birželio 1 d. Tai reiškė, kad ECB įsteigtas. Jis perėmė savo pirmtako – Europos pinigų instituto (EPI) – funkcijas. Tai viršvalstybinė institucija, turinti savo teisinį subjektiškumą. 2002 m. ECB paskelbė tarptautinį architektūrinį konkursą nuolatinei būstinei, kuriai buvo įsigytas sklypas rytinėje Frankfurto dalyje. Taip EPI įgyvendino visus savo uždavinius. Jis buvo likviduotas laikantis Europos Bendrijos steigimo sutarties 123 straipsnio. Visas EPI patikėtas parengiamasis darbas buvo baigtas laiku, tad kitą 1998 m. dalį ECB skyrė galutinai patikrinti sistemas ir procedūras.

1999 m. sausio 1 d. prasidėjo trečiasis ir paskutinis EPS etapas – buvo neatšaukiamai nustatyti pirmųjų 11 pinigų sąjungoje dalyvaujančių valstybių narių valiutų kursai, o ECB tapo atsakingas už bendros pinigų politikos vykdymą.

Verta paminėti, kad debatai dėl ECB įsteigimo buvo ilgi, ypač dėl jo įgaliojimų. Susidūrė bendro pinigų centro, turinčio atitinkamus įgaliojimus ir galinčio kuo plačiau veikti, šalininkai ir jų priešininkai (pavyzdžiui, Didžioji Britanija) – savarankiškos veiklos „siaurintojai“. Iš esmės tai buvo pinigų politikos centralizacijos ribų klausimas.

Dar Deloro pranešime buvo siūlyti du modeliai: vadinamasis decentralizacijos, arba trijų jungčių, ir centralizacijos, arba dviejų jungčių, modelis.

Decentralizuotoje sistemoje ECB vykdo pinigų politiką netiesiogiai per nacionalinius centrinius bankus: kiekvienas nacionalinis centrinis bankas (toliau NCB) turi laikyti atsargų dalį Europos centriname banke; didesnės NCB privalomosios atsargos reikš pinigų pasiūlos susitraukimą. Be to, šioje sistemoje atvirosios rinkos operacijas vykdo nacionaliniai centriniai bankai.

Centralizuotoje sistemoje ECB kontroliuoja pinigų kūrimą tiesiogiai nustatydamas privalomąsias atsargas komerciniams bankams. Atvirosios rinkos operacijos šiuo atveju yra vykdomos ECB, o NCB atlieka antraeilį vaidmenį – jie tampa ECB sprendimų ir komandų vykdytojais.

„Centristų“ buvo daugiau ir jiems pavyko įtikinti oponentus, kad negali būti tikros ekonominės bendrijos, neturinčios bendros pinigų politikos, ir kad jos vykdymas sąlygoja labai glaudų bendradarbiavimą, kurio negali suteikti paprastas ryšių tarp suverenių centrinių bankų organas⁶.

Įkurdama Ekonominę ir pinigų sąjungą ir įsteigdama Europos centrinį banką, ES žengė svarbų žingsnį baigiant kurti vidaus rinką. Dabar vartotojai ir firmos gali lengvai palyginti kainas ir surasti konkurencingiausius tiekėjus euro zonoje. Be to, EPS sudaro sąlygas ekonominiam ir pinigų stabilumui visoje Europoje, o tai yra palanku tvariam augimui ir darbo vietų kūrimui. Bendra valiuta padėjo išvengti sukretimų, kuriuos sukeldavo staigūs buvusių nacionalinių valiutų kursų svyravimai.

Taigi, galima išskirti šias ECB istorines sukūrimo prielaidas:

1. Tam, kad būtų įvesta bendroji valiuta (euras) ir būtų laikomasi bendros pinigų politikos, reikėjo sukurti nepriklausomą instituciją, užtikrinančią Maastrichto sutartyje numatytų tikslų įgyvendinimą. Kaip jau buvo minėta aukščiau, 1964 m. įkurti Centrinį bankų valdytojų komitetą, kurio viena pagrindinių funkcijų buvo užtikrinti informacijos, susijusios su monetarine politika, apsikeitimą tarp valstybių narių, neužteko, nes tapo akivaizdu, kad būtina ne vien tikrai informuoti apie atitinkamoje valstybėje narėje vykdomą pinigų politiką, bet ir derinti jos veiksmus, jog būtų pasiekta visoms valstybėms narėms naudingų rezultatų. Europos pinigų institutas taip pat nebuvo atsakingas už pinigų politikos įgyvendinimą Europos Sąjungoje.
2. Reikėjo įsteigti tokią instituciją, kuri nebūtų politiškai priklausoma nuo Europos Bendrijos bei valstybių narių institucijų, juo labiau, kai yra priimami sprendimai dėl pinigų politikos. Tik šitaip pinigų politika gali būti atskiriama nuo politikų kasdieninių ginčų.
3. Centrinį bankų valdytojų susitikimai turi būti planuojami iš anksto, jie negali būti labai dažni. Monetarinės politikos koordinavimas centrinių bankų valdytojų susitikimuose būtų neefektyvus, nes monetarinė politika turi būti staigi – į ekonominius impulsus turi būti reaguojama greitai. Todėl nutarta

---

⁶ Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslo tyros institutas, 2006. P. 166.

steigti specialią instituciją, kuriai būtų suteikti aukšto lygio įgaliojimai, o sprendimai būtų priimami greitai ir kompetentingai.

1.2. Europos centrinio banko veiklos modelio pasirinkimas: Maastrichto sutartis

Pokario laikotarpiu išsiskyrė du centrinės bankininkystės modeliai: anglo-prancūziškasis (*Anglo-French*) ir vokiškasis (*German*). Šie du modeliai skyrėsi vienas nuo kito dviem aspektais: centrinio banko veiklos tikslais ir instituciniais centrinio banko bruožais.

Centrinio banko veiklos tikslai: anglo-prancūziško modelio centrinis bankas siekia kelių tikslų – kainų stabilumo, verslo ciklo stabilizacijos, didelio užimtumo palaikymo, finansinio stabilumo. Šiame modelyje kainų stabilumas yra tik vienas iš tikslų ir jis nėra svarbesnis už kitus. Visa tai labai skiriasi vokiškame modelyje, kuriame kainų stabilumas yra pirminis centrinio banko tikslas, ir nors centrinis bankas gali siekti kitų tikslų, yra reikalaujama, kad šių tikslų siekimas neprieštarautų kainų stabilumo tikslui.

Instituciniai centrinio banko bruožai: anglo-prancūziškas modelis pasižymi politine centrinio banko priklausomybe, tai yra pinigų politikos sprendimams turi pritarti vyriausybė (finansų ministras). Taigi, šiame modelyje sprendimas padidinti ar sumažinti palūkanų normą yra priimamas finansų ministro. Tuo tarpu vokiškame modelyje pamatinis principas yra politinė centrinio banko nepriklausomybė. Sprendimai dėl palūkanų normos priimami centrinio banko, nesikišant politiniams politikos vykdytojams. Šis principas atsispindi centrinio banko statute ir yra ginamas centrinio banko vadovybės.

Kuomet Europos valstybės tarėsi dėl Maastrichto sutarties nuostatų, reikėjo taip pat apsispręsti ir dėl Europos centrinio banko veiklos modelio. Dabar jau galima teigti, kad nugalėjo vokiškasis modelis. Tai akivaizdu iš Europos centrinio banko statuto nuostatų, kuris yra Maastrichto sutarties dalis.

Kalbant apie Europos centrinio banko tikslus, Europos Bendrijos steigimo sutartyje (toliau – Sutartis) tiksliai apibrėžta, jog pirminis Europos centrinio banko tikslas yra kainų stabilumo palaikymas (105 Sutarties straipsnis). Tame pačiame straipsnyje rašoma: „(...) *Nepažeisdama kainų stabilumo tikslo, ECBS remia Bendrijos bendrąsias ekonominės politikos kryptis, kad padėtų siekti 2 straipsnyje nustatytų Bendrijos tikslų. ECBS veikia vadovaudamasi atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu, palankiu veiksmingam išteklių pasiskirstymui, ir laikydamasi 3a straipsnyje išdėstytų principų*“. Taigi, Sutartyje pripažįstama, kad Europos centrinis bankas turėtų siekti ir kitų tikslų. Tačiau šie tikslai yra suvokiami kaip antriniai, tai yra jų siekiant neturėtų būti prieštaraujama pirminiam tikslui.

Sutarties 107 straipsnyje reglamentuojamas Europos centrinio banko principas dėl banko veiklos politinės nepriklausomybės: „(...) nei ECB, nei nacionalinis centrinis bankas, nei bet kuris jų sprendimus priimančių organų narys nesiekia gauti ar nepriima jokių Bendrijos institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurios kitos organizacijos nurodymų. Bendrijos institucijos bei organai ir valstybių narių vyriausybės įsipareigoja gerbti šį principą ir nesiekti paveikti ECB ar nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narių, kai jie atlieka savo užduotis“. Be to, Sutartyje nustatyta, kad politinė nepriklausomybė yra būtina sąlyga kainų stabilumui užtikrinti. Esant politinei priklausomybei, centrinis bankas gali būti verčiamas papildomai spausdinti pinigus tam, kad būtų finansuojamas vyriausybės biudžeto deficitas. O dėl to gali kilti didelė infliacija. Siekiant to išvengti, Sutartyje buvo įrašyta ši nuostata: „Lėšų poreikiojimas sąskaitose ar bet kurios kitos formos kredito galimybės Bendrijos institucijoms ar organams, valstybių narių centriniams vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms įstaigoms arba valstybinėms įmonėms ECB ar nacionaliniuose centriniuose bankuose (toliau – nacionaliniai centriniai bankai) yra draudžiami, taip pat draudžiama ECB ar nacionaliniams centriniams bankams tiesiogiai iš jų pirkti skolos priemones“⁷.

Nors ECB statuto rengėjų kalba, apibrėžiant infliaciją ir politinę nepriklausomybę, yra tvirtesnė negu Bundesbanko statute, vis dėl to galima daryti išvadą, kad Bundesbankas buvo ECB prototipas. Apie tai sprendžiame iš Bundesbanko statuto nuostatos, kurioje įtvirtinta, kad šis gali būti pakeistas paprasta Vokietijos parlamento dauguma. Europos centrinio banko (bei Europos centrinių bankų sistemos) statusas yra įtvirtintas specialiu protokolu, kuris pridėtas prie Europos Bendrijos steigimo sutarties. Statusas gali būti keičiamas taip, kaip pati Europos Bendrijos steigimo sutartis. Vadinasi, reikalingas visų Europos Bendrijos valstybių narių (net ir tų, kurios nėra Eurosistemos narės) vieningo pritarimo Statuto pakeitimams. Akivaizdu, jog toks Statuto pakeitimo mechanizmas yra labai sudėtingas. Šiuo metu Europos Sąjunga jungia 25 valstybes. Statuto pakeitimo inicijavimas – daug laiko, ekonominių sąnaudų reikalaujantis procesas. Kai kuriose šalyse norint pritarti sutarties pakeitimui reikia atlikti ratifikavimo procedūrą ar net surengti referendumą. Be to, būtų labai sunku pasiekti vienbalsį susitarimą. Kadangi sutartis gali būti pakeista tik sutarus visoms valstybėms narėms ir ratifikavus pakeitimus, Statutui suteikiamas *de facto* konstitucinis statusas⁸.

Taigi, kas lėmė, kad buvo pasirinktas Europos centrinio banko vokiškasis veiklos modelis?

---

⁷ Europos Bendrijos steigimo sutarties 101 str. 1 d.

⁸ Peterson J., Shackleton M. *The Institutions of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 185.

Vokiškojo centrinės bankininkystės modelio sėkmė yra įdomus fenomenas, nes kai Europos Sąjungos šalys tarėsi dėl Maastrichto sutarties, anglo-prancūziškas centrinės bankininkystės modelis vyravo beveik visose ES šalyse narėse. Tačiau jis buvo atmestas, o vietoje jo pasirinktas vokiškasis centrinės bankininkystės modelis.

Pirmenybė vokiškajam centrinės bankininkystės modeliui buvo suteikta dėl dviejų pagrindinių priežasčių, iš kurių viena susijusi su intelektualiniu progresu, tai yra „monetaristų kontrrevoliucija“, kita – su strategine Vokietijos pozicija kelyje į Ekonominę ir pinigų sąjungą EPS.

Šeštajame ir septintajame dešimtmetyje triumfavo keinsizmas. Buvo manoma, kad aukštą ekonomikos augimą ir nedidelį nedarbą sąlygojo fiskalinės bei monetarinės politikų valdžios padidėjimas.

Aštuntasis dešimtmetis buvo kitoks. Daugėjant įrodymų, kad šios politikos turi polinkį į infliaciją, kilo monetarizmo kontrrevoliucija. Monetaristų požiūriu, kurį labai gerai išreiškė Baro-Gordono (*Barro-Gordon*) modelis, centrinis bankas negali taip paveikti nedarbo lygio, kad jis nukristų žemiau natūralaus nedarbo lygio. Išskiriamos trys nedarbo rūšys: tekamasis nedarbas (kilęs dėl laikinų aplinkybių; pavyzdžiui, keičiant darbo vietą kažkiek laiko nedirbama, o kol žmonės pradeda dirbti, vyriausybės statistikos duomenyse jie būna įrašyti kaip bedarbiai), struktūrinis nedarbas (jį lemia technologiniai ir kitokie ekonomikos pokyčiai) ir ciklinis nedarbas (jį sukelia ūkinės veiklos ciklo pasikeitimas)⁹. Monetaristų teigimu, tekamasis ir struktūrinis nedarbas yra neišvengiami. Tekamasis ir struktūrinis nedarbas kartu vadinami natūraliuoju nedarbo lygiu. Anot monetaristų, bandymai sumažinti nedarbo lygį iki žemesnio nei natūralus nedarbo lygis neišvengiamai įtakoja infliacijos augimą. Vienintelis būdas sumažinti nedarbo lygį yra sumažinti natūralų nedarbo lygį. Tai gali būti pasiekama vykdant struktūrinę politiką, t. y. darbo rinkoje įdiegiant daugiau lankstumo ir mažinant darbo mokesčius. Tuo tarpu centrinis bankas turi būti atsakingas tik už tuos procesus, kuriuos gali kontroliuoti, t. y. kainų stabilumą. Be to, centrinis bankas turi būti autonomiškas.

Šis monetaristų požiūris lėmė naują požiūrį į santykių tarp centrinio banko ir vyriausybės pobūdį. Kadangi spaudimą vykdyti ekspansinę pinigų politiką, nukreiptą skatinti ekonomiką, paprastai daro politikai, siekiantys laimėti rinkimus, centrinis bankas turėtų būti apsaugotas nuo šių politinių spaudimų, padarant jį nepriklausomu. Šie teoriniai samprotavimai buvo pagrįsti empiriniais duomenimis. XX a. 8-ame dešimtmetyje buvo pradėti centrinių bankų veiklos ekonometriniai tyrimai¹⁰, juos atliko *Bade* ir *Parkin* (1978), *Demopoulus*, *Katsimbris* ir *Miller* (1978), *Grilli*, *Masciandro* ir *Tabellini* (1991), *Cukierman* (1992), *Alesina* ir *Summers* (1993),

⁹ Klebanskaja N., Lydeka Z. Taikomoji ekonomika. – Vilnius, 1997. P. 20.

¹⁰ Verdun A. The Euro: European Integration Theory and Economic and Monetary Union. Lanham, 2002. P. 128.

Eijffinger ir Schaling (1995). Tyrimų rezultatai parodė, jog šalys, kuriose centriniai bankai buvo nepriklausomi, gerokai sėkmingiau tvarkė savo ekonomiką. Šios šalys išlaikė žemą infliacijos lygį nepatirdamos ekonomikos nuosmukio ar didėjančio nedarbo lygio.

Teoriškai buvo įrodyta, kad politinis nepriklausomumas, net jeigu jis nepakankamai garantuoja kainų stabilumą, yra būtinas jo (stabilumo) pasiekimui ir palaikymui.

Nuo devintojo dešimtmečio pradėjo dominuoti monetaristų paradigma, ypač tarp centrinių bankų. Nėra netikėta tai, kad centriniai bankininkai rašydami Deloro pranešimą (kuris buvo intelektualinis Maastrichto sutarties pagrindas) norėjo pasirinkti Bundesbanko modelį. Pabrėždamas kainų stabilumą, kaip pirminį tikslą, ir politinę nepriklausomybę, kaip priemonę šiam tikslui pasiekti, Bundesbankas atrodė kaip gyvas naujos monetaristų paradigmos įsikūnijimas.

Antra priežastis, kodėl Bundesbankas tapo ECB modeliu, yra susijusi su tam tikra strategine Vokietijos pozicija pakeliui į Ekonominę ir pinigų sąjungą. Vokietija susidūrė su rizika, kad teks susitaikyti su didesne infliacija, integruojantis į pinigų sąjungą. Tam, kad sumažintų šią riziką, ji reikalavo sukurti centrinį banką, kuris būtų netgi daugiau „užsispyręs“ infliacijos atžvilgiu, nei yra pats Bundesbankas. Kitaip tariant, kad sutiktų su EPS įkūrimu, Vokietija reikalavo tokio ECB, kuris turėtų didesnės įtakos kainų stabilumui nei Bundesbankas. ECB statuto analizė patvirtina, kad Vokietijos pinigų politiką vykdanči institucija pasiekė šį tikslą. Šio tikslo pasiekimą palengvino ir tas faktas, kad dauguma centrinių bankininkų pavirto monetaristais¹¹.

1.3. Europos centrinio banko vaidmuo Europos Sąjungos institucijų sistemoje: lyginamoji analizė

Siekiant tinkamai įgyvendinti Eurosistemos uždavinius, ECB ir kitų Europos Sąjungos politiką formuojančių institucijų darbo santykiai yra būtini. Tai visiškai akivaizdu kalbant apie tuos uždavinius, kuriuos spręsdama Eurosistema dalijasi savo kompetencija su Europos Sąjungos institucijomis. Todėl ne veltui Europos Bendrijos steigimo sutartis reglamentuoja ECB ir kitų ES institucijų bendradarbiavimą (2 lentelė). Taip yra suteikiama galimybė paaiškinti pinigų politikos kryptis ir visuomenei geriau suprasti ECB veiklą. Dalytis patirtimi institucijoms yra naudinga, kadangi motyvų, verčiančių ECB priimti tam tikrus sprendimus, supratimas gali būti esminis indėlis į kitų ES institucijų, formuojančių bendrą politiką, sprendimus.

---

¹¹ De Grauwe P. *Economics of Monetary Union*. 5th ed., NY: Oxford University Press, 2003. P. 152.

2 lentelė. ECB dalyvavimas Europos Sąjungos institucijose

Institucija	Pagrindiniai uždaviniai	Nariai	ECB atstovauja	Susitikimų dažnumas	Kitos pastabos
Europos Parlamentas (toliau EP). Įkurtas 1958 m.	Priimti ES teisės aktus kartu su Europos Taryba pagal bendro sprendimo procedūrą. Rengti asmenų, kurie bus skiriami į vadovaujančias pareigas Bendrijos institucijose ir organuose, įskaitant ir ECB, pristatymą.	EP 626 nariai. 8 politinės grupės pagal ideologines pažiūras.	Pirmininkas arba jo pavaduotojas ir kiti Vykdomosios tarybos nariai teikia pranešimus tam tikrais klausimais.	Keturis kartus per metus rengiami ECB vadovų klausimai iki Ekonomikos ir pinigų reikalų komiteto posėdžių. ECB metinės ataskaitos pateikimas plenarinėje sesijoje. Prireikus ECB pareigūnai gali būti pakviesti į bet kurį EP komitetą.	ECB ir EP dialogas pinigų politikos srityje yra pagrindinė proceso, kuriuo užtikrinama ECB atskaitomybė, dalis.
Ekonomikos ir finansų taryba (toliau ECOFIN). Įkurta 1958 m.	Priimti sprendimus, susijusius su EB steigimo sutarties III skyriaus 4 poskyriu (Kapitalas ir mokėjimai) ir VII skyriumi (Ekonominė ir pinigų sąjunga). Koordinuoti valstybių narių bendrą politiką.	Ekonomikos ir finansų ministrai iš kiekvienos valstybės narės. Kviečiamas EK atstovas. ECB atstovas yra kviečiamas kai ECB pasinaudoja savo iniciatyvos teise ar kai ET aptaria klausimus, susijusius su ECBS tikslais ir uždaviniais.	Pirmininkas, ar jo pavaduotojas, arba kiti Vykdomosios tarybos nariai.	Paprastai 1 kartą per savaitę. Du kartus per metus vyksta neoficialūs susitikimai, į kuriuos kviečiami nacionalinių centrinių bankų, ECB ir Europos Komisijos (toliau EK) atstovai. Įvairūs padaliniai, nuolatinių atstovų komitetas (Koreperas) ir darbo grupės.	ECOFIN yra sutrumpintas Europos tarybos sudėties varianto, kai jame posėdžiauja ekonomikos ir finansų ministrai, pavadinimas. ECOFIN priima ES teisės aktus, daugeliu atvejų kartu su EP, pagal bendro sprendimo procedūrą.
Euro grupė. Įkurta 1998 m.	Rengti ministrų susitikimus, kuriuose aptariami su bendra valiuta susiję klausimai.	Euro zonos valstybių ekonomikos ar finansų ministrai, EK, o prireikus – ECB atstovai, kviečiami dalyvauti posėdžiuose.	Pirmininkas, jo pavaduotojas arba kiti Vykdomosios tarybos nariai.	Paprastai kartą per mėnesį iki EKOFIN'o tarybos posėdžių.	Euro grupė yra neoficialus organas, kuris įkurtas vadovaujantis ET susirinkime Liuksemburge priimta rezoliucija. Ji neturi juridinio pagrindo, numatyto Sutartyje, ir neturi įstatymų leidžiamosios teisės.
Ekonomikos ir finansų komitetas. Įkurtas 1999 m.	Stebėti valstybių narių bei EB ekonominę ir finansinę padėtį bei reguliariai atsiskaityti ET ir EK. Pateikti nuomones ET ir EK prašymu arba savo iniciatyva. Padėti ECOFIN'ui ir atlikti kitas ET jam pavestas užduotis. Mažiausiai kartą per metus įvertinti padėtį, susijusią su kapitalo judėjimu ir mokėjimais.	Valstybėms narėms, EK ir ECB atstovauja po 2 narius.	Pirmininko pavaduotojas ir Vykdomosios tarybos nariai arba 2 juos pakeičiantys asmenys (alternatyvūs nariai).	Paprastai kartą per savaitę. Padaliniai, apimantys alternatyvų narių komitetą ir įvairias darbo grupes (pvz., finansų ekspertų grupė, ES vyriausybės obligacijų ir vekselių grupė, statistikos grupė ir kt.), rengia Ekonomikos ir finansų komiteto susitikimus.	Pakeitė Pinigų komitetą. Padeda pasirengti ET ir ECB dialogui, kurį toliau tęsia nacionalinių centrinių bankų, ministerijų, EK ir ECB pareigūnai.

Šaltinis: Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslotyros institutas, 2006.

Svarbiausias institucinis bruožas, skiriantis ECB nuo kitų Europos Sąjungos institucijų, yra jo nepriklausomumo statusas, kuris įtvirtintas EB steigimo sutarties 108 straipsnyje. ECB

nepriklausomumo pripažinimas reiškia, kad ECB santykiai su kitomis Bendrijos institucijomis gali būti ne daugiau kaip neįpareigojantis dialogas ekonominės politikos srityje. ECB santykiai su kitomis ES institucijomis yra grindžiami demokratinės visuomenės principų laikymusi. Įvedus bendrą valiutą ir perėmus pinigų politiką iš euro zonos valstybių centrinių bankų, Eurosistemai buvo patikėtas vienas pagrindinių suverenumo aspektų. Ši ECB funkcija vykdoma nepriklausomai, todėl jis turi būti atskaitingas demokratiškai išrinktiems atstovams – Europos Parlamentui. Pabrėžtina, kad Europos Parlamentas yra vienintelė Europos Sąjungos institucija, kurią sudaro Europos piliečių tiesiogiai renkami atstovai. EB steigimo sutartyje, kaip ir kituose teisės aktuose, yra gausu nuostatų, susijusių su ECB ir Europos Parlamento santykiais.

ECB turi atsiskaityti Europos Parlamentui už vykdomą pinigų politiką, kadangi jo sprendimai šioje srityje turi įtakos ES piliečių gerovei. ECB yra suinteresuotas šiais ryšiais, nes tai padeda išsaugoti visuomenės paramą ECB nepriklausomumui¹².

Keturis kartus per metus ECB pirmininkas teikia pranešimus Europos Parlamento Ekonomikos ir pinigų reikalų komitetui pinigų politikos klausimais. Vėliau su šio komiteto nariais rengiamos diskusijos įvairiais klausimais. ECB Vykdomosios valdybos nariai irgi gali teikti tam tikrų temų pranešimus Ekonominių ir pinigų reikalų komitetui. Taip pat, pagal EB steigimo sutarties 113 straipsnio 3 dalį ECB parengia Europos Parlamentui metų pranešimą apie ECBS veiklą ir apie pinigų politiką praėjusiais ir einamaisiais metais.

Svarbu paminėti, kad ECB turi konsultuotis su Europos Parlamentu dėl pirmininko, pirmininko pavaduotojo ir kitų ECB Vykdomosios valdybos narių kandidatūrų. Europos Parlamentas turi teisę rengti asmenų, kurie bus skiriami į vadovaujančias Europos Sąjungos institucijas, įskaitant ir ECB, pareigas, pristatymą.

Europos Taryba, kaip ir Europos Parlamentas, yra aukščiausia Europos Sąjungos įstatymų leidybos institucija, kuri atlieka ypatingą vaidmenį formuojant ES politiką. Nors teisiniu požiūriu yra tik viena Europos Taryba, tačiau ji turi per dvidešimt pavadinimų ir jos sudėtis keičiasi priklausomai nuo nagrinėjamos problemos: kai nagrinėjami užsienio politikos klausimai, susitikimuose dalyvauja užsienio reikalų ministrai; ekonomikos, pinigų ir finansų klausimus nagrinėja ES Ekonomikos ir finansų taryba (*ECOFIN – The Council of Economics and Finance Ministers of the European Union*)¹³.

Pagal EB steigimo sutarties 113 straipsnio 1 dalį Ekofino tarybos pirmininkas gali dalyvauti ECB Valdandčiosios tarybos posėdžiuose bei pateikti jai pasiūlymus bendrai rūpimais klausimais. Tačiau EB steigimo sutartis tiesiogiai atmeta galimybę Ekofino tarybos pirmininkui

¹² Pollard P. S. A Look Inside Two Central Banks: The European Central Bank and The Federal Reserve // <http://research.stlouisfed.org/publications/review/03/01/Pollard.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-08-08.

¹³ The ECB's relations with institutions and bodies of the European Community. ECB monthly Bulletin article. October 2000 // http://www.ecb.int/ecb/orga/tasks/shared/Pages49-64_mb200010en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

naudotis bet kokiomis balsavimo teisėmis ECB Valdančios tarybos posėdžiuose. Pagal EB steigimo sutarties 113 straipsnio 2 dalį ECB suteikta teisė dalyvauti Ekofino tarybos posėdžiuose, kai yra nagrinėjami su ECBS tikslais ir uždaviniais susiję klausimai (ekonominės politikos gairės, Europos finansų rinkos reformos, Bendrijos išorinis atstovavimas ekonominės ir pinigų sąjungos kontekste, su valiutos kurso politika susiję klausimai). Pabrėžtina, kad sprendimai šiose srityse turi būti priimami nepažeidžiant ECB pagrindinio tikslo, taip pat su ECB turi būti tariamasi siekiant bendro sutarimo, atitinkančio pagrindinį tikslą – išlaikyti kainų stabilumą. ECB taip pat dalyvauja Ekofino tarybos posėdžiuose tada, kai naudojasi Statuto 41 ir 42 straipsnių suteikta teise inicijuoti įstatymų (pavyzdžiui, dėl privalomųjų atsargų) ar tam tikrų papildytų Statuto nuostatų priėmimą. Be to, ECB stebėtojo teisėmis kviečiamas dalyvauti rengiant kitus Bendrijos teisės aktus jam ypač aktualiose srityse¹⁴.

Pagal EB steigimo sutarties 122 straipsnį, ne rečiau kaip kartą per dvejus metus ECB teikia ES Tarybai pranešimą, kurį pristato banko pirmininkas. Taip pat Europos Taryba, pasikonsultavusi su Europos Parlamentu ir ECB Valdančiąją taryba, bendru sutarimu skiria ECB Valdančiosios tarybos pirmininką, jo pavaduotoją ir kitus keturis narius.

Svarbu paminėti, kad nors ECB ir Ekofino tarybos santykiai yra organizuojami išlaikant banko nepriklausomumo principą, tačiau vargu ar galima patvirtinti, jog jie klostosi harmoningai. ES Tarybos sprendimai, ypač dėl Stabilumo ir augimo pakto nuostatų ir struktūrinių reformų įgyvendinimo nacionaliniu lygiu problemų, ne kartą kelė ECB Valdančiosios tarybos viešą susirūpinimą. Visiškai suprantami sunkumai, su kuriais susiduria ES Taryba, priimdama sprendimus, ir jos nariai, nacionaliniu lygiu įgyvendindami numatytas priemones, nepopuliaras tarp rinkėjų. Makroekonominio valdymo efektyvumas Europos Sąjungoje yra itin priklausomas nuo rinkimų ciklų.

Natūralu, jog ECB, kaip nepriklausomos institucijos, šalių populistinėms politinėms nuostatomis nepalanki ekspertizė ir reiškiamas dažnas susirūpinimas dėl pačių neracionaliausių sprendimų Ekonominės ir pinigų sąjungos funkcionavimo pradžios buvo juntama ES Tarybos intencija riboti ECB įtaką¹⁵. Euro grupės atsiradimas laikoma viena iš tokių priemonių.

EB steigimo sutartyje nėra numatytos institucijos, turinčios teisę sukviesti tik tuos finansų ministrus, kurių valstybės yra prisijungusios prie euro zonos (Ekofine posėdžiauja visų ES valstybių narių finansų ar ekonomikos ministrai). Todėl Prancūzijos iniciatyva 1997 m. Liuksemburge vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo įkurta neformali institucija – Euro grupė. Tai buvo Prancūzijos siekis sukurti atsvarą nepriklausomam ECB, kurio

---

¹⁴ Grušnienė N. Europos centrinio banko ryšiai su Europos Bendrijos institucijomis ir organais // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2001 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/leidiniai/integracija2001_2/I01-2_27-37.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

¹⁵ Kropas S., Kropienė R. Europos pinigai. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2005. P. 124.

formavimo procesui didelės įtakos turėjo Vokietija. Euro grupė buvo įsteigta sudarant galimybę euro zonos valstybių ministrams susitikus aptarti problemas, susijusias su euro zonos formavimu ir bendros valiutos funkcionavimu. Šiuose susitikimuose dalyvauja euro zonos valstybių narių ministrai, Europos Komisijos pirmininkas, ECB pirmininkas ir po vieną juos lydintį asmenį. Dažniausiai Euro grupės susitikimai rengiami kartą per mėnesį prieš Ekofino tarybos posėdį.

Euro grupės susitikimuose yra aptariami euro kurso pokyčiai, įvertinamos euro zonos perspektyvos, nagrinėjama kiekvienos euro zonos valstybės biudžeto politika ir suteikiama politinių impulsų tolesnėms struktūrinėms reformoms. Po Euro grupės susitikimų yra rengiamos spaudos konferencijos, siekiant jos darbą padaryti skaidresniu. ECB vertina Euro grupės susitikimus kaip veiksmingą euro zonos valstybių pinigų ir ekonominės politikos institucijų bendravimo priemonę, leidžiančią kartu konkrečiai atsakyti už bendrą valiutą.

EB steigimo sutartyje ir kituose teisės aktų nuostatuose yra išskirtas ir Europos Komisijos (toliau EK) vaidmuo ECBS. EK nariui suteikta teisė dalyvauti ECB Valdandiosios tarybos posėdžiuose be teisės balsuoti (EB steigimo sutarties 113 str. 1 d.). Taip pat EK ir ECB palaiko glaudžius darbo santykius daugiašaliuose (Ekonomikos ir finansų, Ekonomikos politikos komitetuose) ir dvišaliuose susitikimuose. EK vykdo nemažai ypatingų funkcijų, susijusių su ekonomine ir pinigų sąjunga. Ji kontroliuoja valstybių narių biudžetus ir už tai atsiskaito ECOFIN tarybai. Jai taip pat pavesta rengti konvergencijos ataskaitas, kuriose atsispindi valstybių narių, nepriklausančių euro zonai, konvergencijų kriterijų vykdymas. Be viso to, EK dalyvauja ir tam tikra prasme specifinėje veikloje, kuri susijusi su euro įvedimu, su Europos centrinio banko vykdoma pinigų politika. Tokiais atvejais neapsieinama ir be Europos centrinio banko tiesioginio dalyvavimo šioje veikloje. Pavyzdžiui, EK ir ECB bendradarbiauja statistikos srityje dėl abiem institucijoms svarbių interesų. Svarbu paminėti, kad ECB bendradarbiauja ir su tam tikromis darbo grupėmis, kurios sukurtos Europos Komisijos iniciatyva, kaip Bankininkystės patariamasis komitetas, Euro įvedimo praktinių aspektų konsultacinė grupė ir kt.

2. EUROPOS CENTRINIO BANKO TEISINIO STATUSO IR VEIKLOS ANALIZĖ

Vieningos valiutos įvedimas reikalauja žymių pakeitimų Europos Sąjungos valstybių narių bankininkystėje, todėl sukurta vadinamoji Europos centrinių bankų sistema (toliau ECBS). Ją sudaro naujos federalinio tipo institucijos – Europos centrinis bankas (toliau ECB) ir 25 Europos Sąjungos valstybių narių centriniai bankai, net ir tų, kurie neįtraukti į euro zoną. Pastarosios 13 valstybių narių turi ypatingą statusą: joms leista laikytis savo valstybinės monetarinės politikos, tačiau jos negali dalyvauti nei priimant, nei įgyvendinant tuos ECBS sprendimus, kurie susiję su bendra monetarine euro zonos politika. ECB ir šalių, kurios įsivedusios eurą, nacionalinių centrinių bankų sistemai apibūdinti naudojamas „Eurosistemos“ terminas. ECBS buvo sukurta remiantis prielaida, kad visos Europos Sąjungos valstybės narės taps euro zonos narėmis. Iki to meto uždavinius vykdys Eurosistema. Eurosistema ir ECBS egzistuos paraleliai tol, kol bus euro neįsivedusių ES valstybių narių.

ECBS ir ECB veiklą reglamentuoja Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartis bei prie šios sutarties pridėtas Protokolas dėl ECBS ir ECB statuto (toliau – Statutas). Pirmą kartą Europos istorijoje centrinio banko veikla taip detalai apibrėžta aukščiausią juridinę galią turinčiame teisės akte.

2.1. Europos centrinio banko pagrindiniai tikslai, uždaviniai ir vaidmuo

Eurosistemoje

Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartis (toliau Sutartis) pažymi, kad pagrindinis ECBS tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Ji taip pat remia Europos Bendrijos bendrąsias ekonominės politikos kryptis, kad padėtų siekti Europos Bendrijos tikslų (Sutarties 2 str.): skatinti darnią, subalansuotą ir tolygią ekonominės veiklos plėtrą, aukšto lygio užimtumą ir socialinę apsaugą, moterų ir vyrų lygybę, tvarų ir neinfliacinį augimą, didelį konkurencingumą ir ekonominės veiklos rezultatų konvergenciją, aukšto lygio aplinkos apsaugą ir jos kokybės gerinimą, gyvenimo lygio ir gyvenimo kokybės gerėjimą bei valstybių narių ekonominę ir socialinę sanglaudą bei solidarumą. Siekdama šių tikslų, ECBS turi veikti remdamasi atviros rinkos ekonomikos principu bei laisva konkurencija, palaikančia efektyvų išteklių paskirstymą. Tikslas palaikyti kainų stabilumą visada laikytinas turinčiu pirmenybę, t. y. pačiu svarbiausiu. Pagal tai, kaip ECBS siekia pagrindinio tikslo, yra vertinamas visos Eurosistemos ir sprendimus priimančių institucijų narių darbo veiksmingumas.

Sutartyje aiškiai nustatyta, kad kainų stabilumo palaikymas yra pagrindinis ECB tikslas, tačiau joje nepateiktas tikslus kainų stabilumo apibrėžimas ir todėl nėra aišku, koks kainų padidėjimas laikomas toleruotinu ir nepažeidžiančiu kainų stabilumo tikslo. Siekdama tiksliau apibrėžti šį tikslą, 1998 m. ECB Valdandžioji taryba paskelbė tokį kiekybinį apibrėžimą: „*kainų stabilumas apibrėžiamas kaip mažesnis negu 2 % euro zonos suderinto vartotojų kainų indekso metinis augimas. Kainų stabilumas turi būti užtikrintas vidutiniu laikotarpiu*“¹⁶. Nuodugniai įvertinusi 2003 m. pinigų politikos strategiją, Valdandžioji taryba patvirtino minėtą apibrėžimą ir paaiškino, kad pagal apibrėžimą ji siekia palaikyti mažesnę, bet „*artimą 2 % infliaciją vidutiniu laikotarpiu*“¹⁷.

Valdandžioji taryba nusprendė viešai paskelbti kainų stabilumo kiekybinį apibrėžimą dėl kelių priežasčių. Pirma, apibrėžime paaiškinta, kaip Valdandžioji taryba supranta Sutartyje jai nustatytą uždavinį ir padeda geriau suvokti pinigų politikos sistemą (daro pinigų politiką skaidresnę), todėl visuomenė, vadovaudamasi tokiomis gairėmis, gali formuoti savo lūkesčius dėl kainų pokyčių ateityje. Antra, kainų stabilumo apibrėžimas yra aiškus, įvertinamas kriterijus, pagal kurį visuomenė gali laikyti ECB atskaitingu. Galima nustatyti nuo kainų stabilumo apibrėžimo nukrypusius kainų pokyčius. Tokiu atveju ECB turėtų paaiškinti tokius nuokrypius ir kaip jis ketina atkurti kainų stabilumą per priimtinos trukmės laikotarpį.

ECB požiūris į informacijos, svarbios vertinant riziką kainų stabilumui, sisteminią, vertinimą ir palyginimą pagrįstas dviem analizės perspektyvomis, vadinamomis dviem ramsčiais. Pagal ECB strategiją, pinigų politikos sprendimai grindžiami išsamia rizikos kainų stabilumui analize. Ši analizė atliekama remiantis dviem viena kitą papildančiomis perspektyvomis kainų pokyčiams nustatyti. Pirmu atveju siekiama įvertinti kainų pokyčius lemiančius trumpalaikius ir vidutinės trukmės veiksnius, atkreipiant dėmesį į realų šalies ūkio aktyvumą ir finansines sąlygas. Taip pat atsižvelgiama į tai, kad tokiu laikotarpiu kainų pokyčius daugiausia lemia prekių, paslaugų ir gamybos veiksnių rinkos pasiūlos bei paklausos sąveika. ECB tai vadina ekonomine analize. Antroji perspektyva, vadinama pinigų analize, orientuota į ilgesnės trukmės laikotarpį ir nagrinėja ilgalaikį pinigų bei kainų ryšį. Pinigų analizė daugiausia yra palyginimo priemonė, kai vidutinės trukmės ir ilgalaikės perspektyvos lyginamos su iš ekonominės analizės gautais trumpalaikės ir vidutinės trukmės pinigų politikos duomenimis.

Pabrėžtina, kad ECB pinigų politikos strategija turi keletą trūkumų, kuriuos reikėtų taisyti. Atkreiptinas dėmesys į dvi problemas. Pirmoji problema susijusi su ECB siekiamais tikslais, antroji – su priemonėmis.

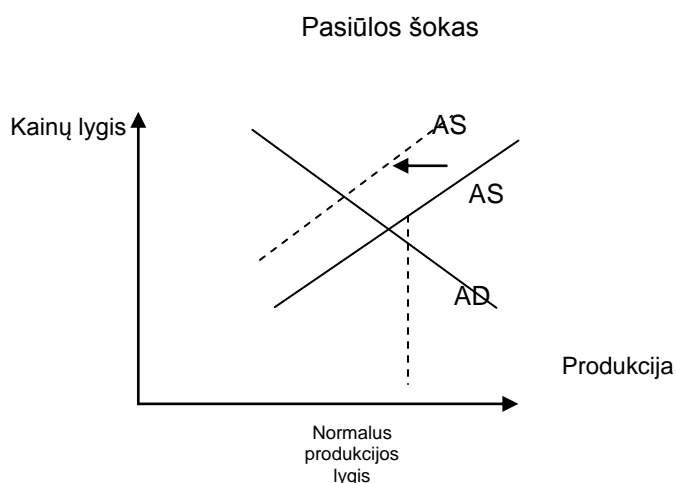
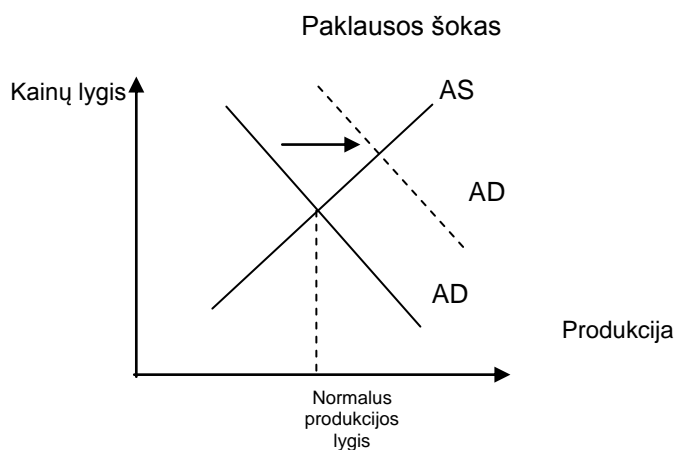
¹⁶ Padoa-Schioppa T. The Euro and Its Central Bank: Getting united after the Union. – Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology, 2004. P. 167.

¹⁷ Sheller H. K. The European Central Bank – History, Role and Functions // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

ECB pripažįsta tik vieną pinigų politikos tikslą. Tai prieštarauja Mastrichto sutarčiai, kuri įpareigoja ECB siekti kitų tikslų, jei šie netrukdo kainų stabilumui. ECB kritikuojamas dėl tokio klaidingo Sutarties interpretavimo ir savo atsakomybės susiaurinimo.

Kiti pasaulio centriniai bankai pripažįsta kelis tikslus ir sėkmingai vykdo savo funkcijas. Pavyzdžiui, JAV Federalinė Rezervų sistema savo veiklą grindžia trimis, vienodai reikšmingais tikslais: kainų stabilumu, nedarbo lygio mažinimu ir vidutinių ilgalaikių palūkanų normų nustatymu. Šie trys nustatyti Banko tikslai netrukdo jam sėkmingai įgyvendinti pinigų politiką. Bankas jokių būdu negalėtų pateisinti vieno tikslo neįgyvendinimo tuo, jog buvo būtina įgyvendinti kitą tikslą. Taigi, JAV Federalinės rezervų sistemos atsakomybės sritis daug didesnė nei ECB.

1 schema. Paklausos ir pasiūlos šokų visuma

Šaltinis: P. de Grauwe (2003).

Vertėtų pabrėžti, kad vien tik infliacijos tikslas nebūtinai reiškia, kad tuo pat metu

negalima vykdyti kitų tikslų. Pavyzdžiui, šoko šaltiniui esant paklausos pusėje, infliacijos priežiūra sąlygoja produkcijos stabilizavimą. Grafiškai tai pateikiama 1 schemeje.

Diagrama, esanti viršuje, rodo ekonomikos pakilimo laikotarpį, kurį sąlygoja aukštas bendras paklausos lygis (jį vaizduoja punktyrinė AD linija). Todėl produkcija viršija pilną pajėgumų lygį (normalų lygį). Siekdamas išvengti infliacinio spaudimo, ECB vykdys griežtą pinigų politiką (kurią rodo rodyklė, gražinanti AD liniją į normalų lygį). Todėl stabilizuojamas kainų ir produkcijos lygis. Bendro paklausos šoko situacijoje tarp kainos ir produkcijos stabilizavimo nėra jokio kompromiso.

Interpretuodamas jam skirtus įpareigojimus, ECB buvo įtakojamas lankstaus infliacijos tikslo siekimo strategijos teorijos, kurią sukūrė Svenssonas (*Svensson*). Pagrindinis šios teorijos teiginys yra tai, kad infliacijos tikslo siekimo strategija leidžia centriniam bankui ne tik stabilizuoti infliaciją, tačiau taip pat geriausiai prisidėti prie produkcijos stabilizavimo iki normalaus potencialo (produkcijos ilgalaikės pusiausvyros „natūralaus“ lygio). Tai aiškiai nurodo 1 schemos viršutinis grafikas. Stabilizuodamas kainų lygį, centrinis bankas stabilizuoja produkcijos lygį. Todėl tiesiogiai kontroliuoti produkcijos nėra reikalo.

Situacija tampa sudėtingesne, kai šokai atsiranda iš ekonomikos pasiūlos pusės. Tai vaizduojama 1 schemos apatiniame grafike. Ekonomika patyrė neigiamą pasiūlos šoką, kuris sumažino gamybą, tačiau padidino kainas. Kai ECB siekia kainų stabilumo, jis bus linkęs sumažinti visuminę paklausą, taip sumažindamas kainų lygį ir tuo dar labiau sumažindamas produkcijos lygį. Šiuo atveju tarp infliacijos ir produkcijos stabilizavimo vyrauja kompromisas.

Pabrėžtina, kad šioje situacijoje daroma prielaida, jog pasiūlos šokas yra laikinas. Jei pasiūlos šokas yra pastovus, centrinis bankas turės sumažinti kainų lygį ir kompromiso tarp produkcijos bei infliacijos stabilizacijos nebus. Oficialiuose pranešimuose ECB leido suprasti, kad esant kompromisui, jis visada sieks kainų stabilizavimo.

Verta pažymėti, kad ECB numatė tam tikrą produkcijos stabilizacijos galimybę netgi pasiūlos šoko atveju. Kaip buvo minėta anksčiau, ECB apibrėžia kainų stabilumą „vidutiniu laikotarpiu“. Todėl, jei po pasiūlos šoko ima didėti kainos, ECB gali reaguoti palaiptai: jis ne iš karto taikys griežtą pinigų politiką (pinigų mažinimo politiką), siekiant tuoj pat sustabdyti kainų didėjimą. Užuoat taip daręs, jis laipsniškai mažins infliacinį spaudimą. Taip išvengiama staigaus produkcijos lygio kritimo.

Paminėtina, kad infliacijos priežiūros šalininkai (pvz., Svenssonas) pabrėžė, kad praėjus šokui, laipsniškas perėjimas prie infliacijos tikslo – tai tinkama taktika, leidžianti centriniam bankui atkreipti dėmesį ir į produkcijos stabilizavimą.

Daugelis kritikų teigia, kad ECB valdo infliaciją nustatydamas palūkanų normas ir neatsižvelgia į tokius tikslus kaip nedarbas. Tačiau, autorės nuomone, centrinis bankas ne visada

gali daryti teigiamą įtaką nedarbo mažinimui ir kitiems ekonominiams veiksniams, todėl jis ir nėra prisiėmęs griežto įsipareigojimo laikytis kitų tikslų. Juo labiau, kad ekonominiai procesai yra sudėtingi, laikui bėgant dažnai kinta ir įvairiose šalyse yra nevienodi.

Nedarbo ir infliacijos egzistavimas vienu metu tapo didžiausia dilema monetarinės ir fiskalinės politikos vadovams. Ką jie bedarytų, jų sprendimai per trumpą laikotarpį gali pasirodyti buvę neteisingi. Jei jie skatina visuminę paklausą, siekdami sumažinti nedarbą, tai visų pirma padidėja infliacija. Jeigu jie mažina infliaciją, tai gali sukelti depresiją ekonomikoje ir padidinti nedarbo lygį.

Ryšį tarp dviejų pagrindinių makroekonomikos problemų – nedarbo ir infliacijos – parodo Filipso kreivė (*Phillips curve*). A. Filipisas (*Phillips A.*) 1958 m. paskelbtame darbe įrodė, kad tarp nedarbo lygio ir nominalaus darbo užmokesčio kilimo tempų yra atvirkštinė priklausomybė. Šią priklausomybę vaizduojančios kreivės buvo pavadintos Filipso kreivėmis, pagerbiant autorių.

Filipso kreivė rodo, kad trumpuoju laikotarpiu didesnę infliacijos lygį atitinka mažesnis nedarbo lygis, ir priešingai. Tokia priklausomybė yra tik tuomet, kai infliaciją sukelia bendrosios paklausos pokyčiai. Padidėjus bendrajai paklausai, pakyla ne tik kainų lygis, bet ir realioji gamybos apimtis, realusis nacionalinis produktas. Didėjant realiajai šalies gamybos apimčiai, sukuriama daugiau darbo vietų, dėl to mažėja nedarbas. Vadinasi, kuo aukštesni infliacijos tempai, tuo mažesnis darbo lygis, ir priešingai, kuo mažesni infliacijos tempai, tuo nedarbo lygis yra aukštesnis. Jeigu bendroji paklausa didėja ir viršija potencialųjį gamybos lygį, tuomet nedarbo lygis sumažėja, o infliacijos lygis pakyla. Vadinasi, norint palaikyti nedarbo lygį žemiau natūraliojo jo lygio, reikia susitaikyti su didėjančiu infliacijos lygiu. Kai nedarbas pradeda viršyti natūralųjį jo lygį, nedarbo lygis didėja, o infliacija sumažėja. Infliacijos tempai nekinta tik tuo atveju, kai dabartinis faktiškas nedarbo lygis sutampa su natūraliuoju.

Filipso kreivė įvairiais laikotarpiais gali būti įvairaus pavidalo. Tai reiškia, kad gali būti suderinami ir didesnis nedarbo lygis, ir didesni infliacijos tempai. Tai būdinga šių dienų ekonomikos ypatybė.

Galime daryti išvadą, kad trumpuoju laikotarpiu didėjant bendrajai paklausai, kyla kainos ir mažėja nedarbas. Jeigu infliaciją sukelia bendrosios pasiūlos mažėjimas kylant kaštams, tuomet kainos didėja mažėjant gamybos apimčiai. Tuo atveju didesnė infliacija sąlygoja ir didesnę nedarbo lygį.

A. Filipso išvados ir jo atskleista priklausomybė tarp nedarbo ir infliacijos pasitvirtino tik trumpuoju laikotarpiu. Tai pastebėjo M. Friedmenas, kuris 1968 m. tvirtino, kad ilguoju laikotarpiu potencialioje gamybos apimties, užimtumo ir nedarbo infliacijos lygis neveikia: visi šie kintamieji prisitaiko prie infliacijos. Vadinasi, ilguoju laikotarpiu dilema „nedarbas –

infliacija“ neiškyla. Todėl ilguoju laikotarpiu infliacijos tempo pokyčiai neturi įtakos nedarbo lygiui. Kodėl gi taip yra?

Jau žinome, kad trumpuoju laikotarpiu pakilus bendrajai paklausai, padidėja kainos ir sumažėja nedarbas. Tačiau tai tik laikina nedarbo ir infliacijos sąveika, laikinas nedarbo sumažėjimas. Jis trunka tol, kol ekonomika derinasi prie bendrosios paklausos padidėjimo ir galiausiai prisitaiko. Derinimasis trunka tol, kol pakyla darbo užmokestis, kitų gamybos veiksnių kainos ir susilygina su užbaigtos produkcijos kainomis. Dėl to padidėja gamybos kaštai ir sumažėja trumpojo laikotarpio bendroji pasiūla. Jai sumažėjus, pašalinamas bendrosios paklausos padidėjimo poveikis realiajam nacionaliniam produktui – jis grįžta į pradinę padėtį. Ilguoju laikotarpiu kyla tik kainos, todėl nedarbas nemažėja.

Tai reikia, kad nepaisant to, koks bus infliacijos tempas, faktiškas nedarbo lygis visada grįžta prie natūraliojo jo lygio. Dėl didesnių infliacijos tempų nedarbas sumažėja tik laikinai. Vėliau didesnis infliacijos lygis išlieka, o nedarbas vėl susilygina su natūraliuoju jo lygiu.

Pinigų politikos įtaką ekonomikai galima paaiškinti taip: centrinis bankas vienintelis leidžia banknotus ir sukuria bankų atsargas. Todėl centrinis bankas gali daryti įtaką pinigų rinkos sąlygoms ir palaikyti trumpalaikes palūkanų normas.

Trumpu laikotarpiu pasikeitus pinigų rinkos (trumpalaikėms) palūkanų normoms dėl centrinio banko veiksmų pradeda veikti keli mechanizmai, daugiausia dėl to, kad šis pasikeitimas daro įtaką namų ūkių ir įmonių priimamiems sprendimams dėl išlaidų ir taupymo. Pavyzdžiui, padidėjus palūkanų normoms ir neįvykus kitiems pokyčiams, namų ūkiai bus mažiau linkę imti paskolas investavimo ir vartojimo reikmėms. Taip pat oficialiųjų palūkanų normų pasikeitimas gali daryti įtaką ir kreditų teikimui. Atitinkamai šie pokyčiai po kiek laiko turi įtakos realiesiems ekonomikos kintamiesiems, pavyzdžiui, gamybai ir nedarbui.

Prieš tai aprašyti dinamiški procesai yra susiję su keliais mechanizmais ir veiksmis, kurių imasi įvairūs ūkio subjektai skirtingų proceso fazių metu. Be to įvairaus poveikio mastas gali skirtis priklausomai nuo ekonomikos padėties. Dėl šios priežasties pinigų politikos poveikis kainų raidai pasireiškia tik per netrumpą laiką. Taigi, galiausiai po to, kai ekonomikoje įvyksta visi pokyčiai – centrinio banko teikiamas pinigų kiekio pasikeitimas (kitiems veiksniams nekintant) bus matomas tik iš bendro kainų lygio pasikeitimo ir negrįžtamai nepakeis kintamųjų, pavyzdžiui, realiosios produkcijos arba nedarbo. Apyvartoje esančių pinigų kiekio pasikeitimas, atsiradęs dėl centrinio banko veiklos, pagaliau yra toks pat kaip apskaitos vieneto (ir atitinkamai bendro kainų lygio) pasikeitimas, dėl to visi kiti kintamieji nepasikeičia.

Galime daryti išvadą, kad ECB, vykdydamas savo veiklą ir palaikydamas kainų stabilumą, daro didelę teigiamą įtaką visuomenės gerovei ir realiajam aktyvumui. Be šio teigiamo kainų stabilumo poveikio, realiąsias pajamas ar užimtumo lygį šalyje iš esmės nulemia

realūs (pasiūlos) veiksniai ir jų negali padidinti ekspansinė pinigų politika. Todėl ECB nėra griežtai prisiėmęs įsipareigojimo laikytis kitų tikslų, be kainų stabilumo palaikymo, skatinti užimtumą ir ekonominį augimą. Vadovaujantis aukščiau pateiktomis teorijomis, matome, kad centrinis bankas ne visada gali daryti teigiamą įtaką nedarbo mažinimui ar gamybos augimui, nes tai priklauso nuo įvairių ekonominių veiksnių.

Taigi, jei ECB būtų atsakingas ir už kitus tikslus, jam būtų dar sunkiau laikytis patikimos pinigų politikos, juo labiau, kad jam buvo skirtas novatoriškas vaidmuo – koordinuoti suverenių Europos valstybių pinigų politiką.

Ar 2 procentų infliacijos tikslas yra pernelyg mažas? 1950-aisiais M. Friedmenas (*M. Friedman*) suformulavo požiūrį, kad optimalus infliacijos koeficientas yra lygus nuliui. Pagrindinė šios išvados priežastis, kad nulinė infliacija maksimizuoja bendrą pinigų laikymo naudą. Kai kurie paskutiniu metu tyrinėjami faktoriai verčia šia išvada abejoti.

Pirma, įrodyta, kad dėl staigių technologinių pokyčių tradicinės infliacijos priemonės (vartojimo kainų indekso keitimosi lygis) tikrąjį infliacijos koeficientą pervertina nuo 0,5 % iki 1,5 % per metus (Gordonas (1996), Shapiro ir Wiloxas (1996), bei Boskino ataskaita (1996)). Taip įvyksta todėl, kad tradicinės infliacijos matavimo priemonės neatsižvelgia į kokybės gerinimą. Pavyzdžiui, paimkime asmeninį kompiuterį 2003 metais ir palyginkime jį su 1980 metų kompiuteriu. Abiejų kaina gali būti beveik tokia pati, tačiau 2003 m. versijos kompiuterio gebėjimai turbūt bus 1000 – jei ne daugiau – kartų didesni. Todėl kaina už kompiuterio gebėjimą 2003 m. žymiai nukrito, palyginus su buvusiu 1980 m. Galima pateikti daug panašių pavyzdžių. Yra ir kitų priežasčių, pavyzdžiui, kai tam tikros prekės kaina pakyla, vartotojai keičia šią prekę pigesne. Matuojant infliaciją paprastai neatsižvelgiama į šiuos veiksnius¹⁸.

Galime daryti išvadą, kad užfiksavus 0,5 – 1,5 % infliacijos koeficientą, tikroji infliacija greičiausiai bus lygi nuliui.

Antra, tam tikra infliacija yra naudinga ekonomikai, nes turi panašų efektą kaip „tepalas varikliui“, t. y. leidžia lanksčiau reguliuoti realų darbo užmokestį. Šią analizę pastaruoju metu išpopuliarino Akerlofas, Dickensas ir Perry (1996, 2000) (*Akerlof, Dickens, Perry*). Kartais kuris nors sektorius ar įmonė susiduria su neigiamu šoku, kuris pareikalauja sumažinti realaus darbo užmokesčio lygį. Jei infliacijos koeficientas lygus nuliui, realaus darbo užmokesčio sumažėjimas gali būti pasiektas tik sumažinant nominalų darbo užmokestį. Esant teigiamai infliacijai, realų darbo užmokestį galima sumažinti nominalų darbo užmokestį didinant mažiau už infliacijos koeficientą. Įrodyta, kad priešinimasis nominalaus darbo užmokesčio mažinimui yra labai stiprus, todėl infliacijai pasiekus nulinį lygį, ribojamas realaus darbo užmokesčio reguliavimas. Kitaip tariant, nulinės infliacijos sąlygomis, realus darbo užmokestis gali mažai keistis, tad daug

---

¹⁸ De Grauwe P. *Economics of Monetary Union*. 5th ed., NY: Oxford University Press, 2003. P. 188.

sunkiau prisitaikyti prie asimetrinio sektoriaus šoko. Ši analizė teigia, kad infliacijos koeficientas turi būti nuo 2 % iki 3 % per metus¹⁹.

Taigi, paskelbęs maksimalų 2 % infliacijos koeficientą, ECB sieks tikslinės infliacijos, kuri pagal čia išdėstytą požiūrį, yra žemesnė už optimalų lygį ir todėl didina ekonomikos nelankstumą. Daroma išvada, kad per žemo infliacijos koeficiento siekimas struktūriškai didina nedarbą.

Reikėtų pabrėžti, kad šiam požiūriui pritaria ne visi ekonomistai. Kritikai ginčija, kad šį požiūrį palaikanti pinigų iliuzija gali išnykti esant naujam žemos infliacijos režimui, kai panaikinamas teigiamos infliacijos koeficiento, kaip sistemos „tepalo“, poreikis.

Trečia priežastis teigti, kad 0 % – 2 % intervalas yra per žemas, yra ta, kad ECB siekia pernelyg artimo nuliui infliacijos koeficiento, taip didinant galimą infliacijos kritimo žemiau nulio riziką. Iš istorinės patirties yra žinoma, kad mažėjančios kainos yra pavojingos ir gali stumti ekonomiką į defliacinę spiralę, iš kurios išeiti sunku.

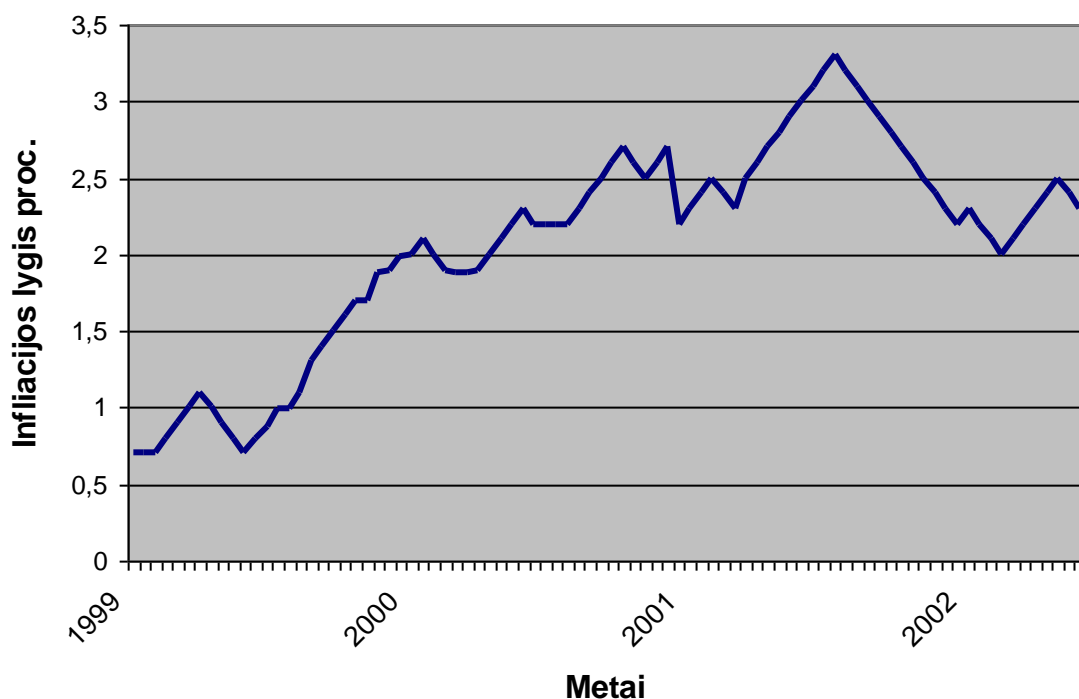
Šis argumentas turi savo regioninę versiją. ECB sėkmingai laiko euro zonos infliaciją 0 % – 2 % intervale. Kadangi tai vidutinis šalių infliacijos koeficientas, kai kuriose iš jų infliacijos koeficientas neišvengiamai kris žemiau nulio. Šiose šalyse tai gali sąlygoti defliaciją, kuri sunkiai kontroliuojama. Problemą gali dar labiau paaštrinti Balassa-Samuelsono efektas (*Balassa-Samuelson effect*), kuris reiškia, jog mažiau išsivysčiusiose šalyse išauga parduodamų prekių sektoriaus gamyba, sąlygojanti (neinflacinio) darbo užmokesčio didėjimą prekybos sektoriuje, kuris platinamas neprekybiniame sektoriuje, nors jo produktyvumas atsilieka. Todėl infliacijos koeficientas (pagal vartotojų kainų indeksą (toliau VKI)) šiose šalyse bus aukštesnis negu VKI infliacija brandesnėse šalyse narėse. Kitaip tariant, Balassa-Samuelsono efektas padidina šalių infliacijos koeficientų skirtumą, kartu kyla kai kurių šalių infliacijos koeficiento kritimo žemiau nulio rizika.

Taigi, autorės nuomone, maksimalus 2 % infliacijos koeficientas yra per mažas. 0 % – 2 % diapazonas taip pat per siauras. Ekonomiką dažnai ištinka šokas, todėl sunku tiksliai kontroliuoti infliaciją. Kuo siauresnis diapazonas, tuo mažiau tikimybių, kad infliacijos koeficientą bus galima išlaikyti siūlomose ribose. Siauras diapazonas kelia patikimumo klausimą. Su šia problema gali susidurti ir ECB. 0 % – 2 % diapazonas sąlygoja, kad didžiąją laiko dalį infliacija bus už diapazono ribų, tuo keliant strategijos patikimumo klausimą. Gal problema jau egzistuoja? Nuo EPS pradžios 1999 m. sausio 1 d. iki 2002 m. pabaigos fiksuotas mėnesinis infliacijos koeficientas už tikslinio diapazono ribų buvo daugiau negu 60 % viso laikotarpio (vaizduojama 2 schemoje).

2 schema. Eurozonos infliacijos lygis (harmonizuotas vartotojų kainų indeksas)

---

¹⁹ Ten pat.

Šaltinis: ECB Mėnesinis biuletenis.

ECB turėtų apsvarstyti apie naujo tikslo formulavimo galimybę. Vietoje nustatyto maksimalaus 2 % lygio, ECB turėtų siekti infliacijos tarp 2 % – 3 %, ir simetriškai suteikti šiek tiek lankstumo naujo tikslo atžvilgiu. Tokios pozicijos laikosi Anglijos bankas (*The Bank of England*), nustatęs 2,5 % tikslinį koeficientą su tam tikru nukrypimu aukščiau ar žemiau nustatyto lygio. Šis tikslinis koeficientas yra artimesnis šiuo metu laikomam optimaliam infliacijos koeficientui.

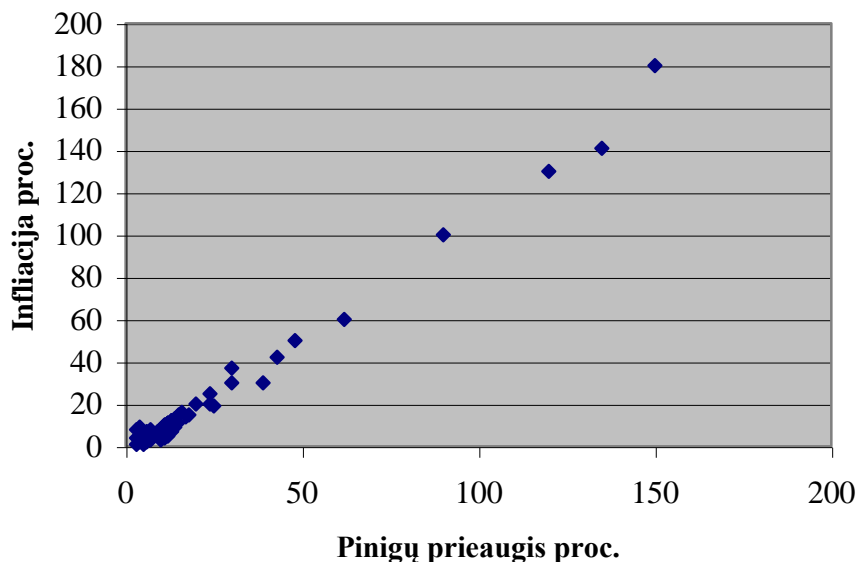
Reikėtų pabrėžti, kad naujai siūlomas tikslinis diapazonas nepanaikina ECB antiinfliacinio patikimumo. Vietoje tikslinio koeficiento, kurio ECB nepajėgė išlaikyti, siūlomas naujas koeficiento diapazonas, kuris yra realus ir labiau patikimas. Šio tikslo pasirinkimas būtų leidęs ECB visada palaikyti infliacijos lygį nustatytuose rėmuose. Tai taip pat būtų artimesnė strategija ir kitų pagrindinių centrinių bankų vykdomai veiklai.

Ankstesnė argumentacija taip pat leidžia abejoti ECB nepriklausomumu pasirenkant tikslą. Mokslinėje literatūroje išskiriamas nepriklausomumas pasirenkant tikslą bei reikalingas priemones šiam tikslui pasiekti. Pritariama, kad centrinis bankas galėtų turėti nepriklausomumą pasirenkant priemones nustatytam tikslui pasiekti. Tačiau nesutinkama dėl paties centrinio banko teisės nustatyti tikslo turinį. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje) centriniam bankui suteikta ne tikslo, o priemonių pasirinkimo nepriklausomybė. Vyriausybė yra įgaliota nustatyti tikslą, o centrinis bankas turi teisę spręsti, kaip geriausia jį pasiekti. ECB yra pats suformulavęs savo tikslus ir apibrėžęs priemones, reikalingas šiems tikslams pasiekti. Daugelis

analitikų teigia, jog jei ECB tikslo turinį suformuluotų kita institucija (pavyzdžiui, Europos Parlamentas – tiesiogiai renkama Europos Sąjungos institucija), tuomet visuomenė laikytų banką labiau demokratiška institucija.

Per didelis pasitikėjimas pinigų atsargomis? ECB buvo labai įtakojamas Vokietijos federalinio banko – Bundesbanko palikimas, kuriam savo ruožtu darė įtaką populiariojo M. Friedmeno pinigų analizė, t.y. teiginys, kad infliacija visada ir visur yra piniginis reiškinys. Todėl ECB didelį vaidmenį skiria pinigams ir pinigų politikos strategijai (taip vadinamam pirmajam ramsčiui). Ypač tai paskatino atskaitinės pinigų augimo lygio vertės formavimą (M3), kuri lygi 4,5 % ir negali būti viršyta. ECB atsargiai pabrėžia, kad ši atskaitinė vertė neturi būti taikoma mechaniškai. Tačiau stebina tai, kad ECB dabar yra vienintelis centrinis bankas industriniame pasaulyje pabrėžiantis pinigų reikšmę formuojant banko pinigų politikos strategiją. Visi kiti centriniai bankai dėl svarios priežasties atsisakė šio požiūrio. Egzistuoja pakankamai daug įrodymų, kad žemos infliacijos sąlygomis bei pasaulyje dažnai pasirodant finansinėms naujovėms, pinigų kiekis yra labai nepatikimas būsimos infliacijos signalas. Pinigų kiekio sureikšminimas gali suklaidinti centrinį banką²⁰.

3 schema. Infliacija ir pinigų kiekio augimas 1970 – 1999 (vidutinis kasmetinis pokytis) (pilnas pavyzdys)

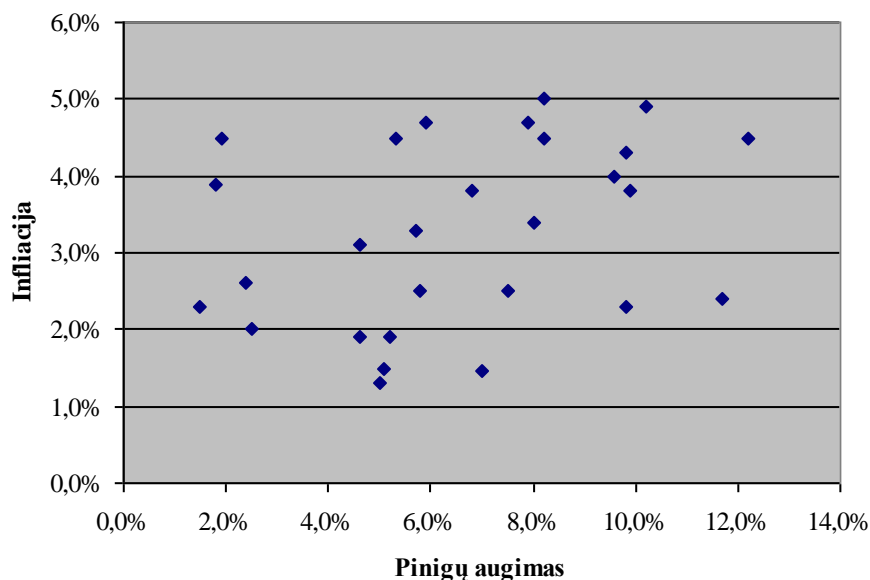
Šaltinis: Tarptautinis pinigų fondas. Tarptautinė finansų statistika, CD-ROM, 2001 m. rugpjūtis.

Problema gerai iliustruoja 3 schema. Pavyzdyje, kurį sudaro daugiau negu 100 šalių statistika, aiškiai matomas tvirtas ryšys tarp 30 metų infliacijos vidurkio ir pinigų kiekio augimo.

²⁰ De Grauwe P. Economics of Monetary Union. 5th ed., NY: Oxford University Press, 2003. P. 189.

Šių duomenų regresinė analizė rodo, kad griežto proporcingumo tarp infliacijos ir pinigų kiekio didėjimo hipotezė negali būti atmesta ir kad dauguma, jei ne visi, infliacijos skirtumų tarp šalių gali būti paaiškinami pinigų kiekio didėjimo skirtumais.

4 schema. Infliacija ir pinigų kiekio didėjimas (1970 – 1999) (vidutinis kasmetinis pokytis) (pavyzdžio grupė: šalys su žema infliacija)

Šaltinis: Tarptautinis pinigų fondas. Tarptautinė finansų statistika, CD-ROM, 2001 m. rugpjūtis.

Pažvelgus į kitą pavyzdį – apie šalis su žema infliacija – viskas tampa dar labiau miglota. 4 schemos pavyzdyje pateikiama šalių grupė, kur infliacijos vidurkis 1970 – 1999 metų laikotarpiu buvo 5 % arba mažesnis.

Pastebime, kad tarp infliacijos ir pinigų kiekio didėjimo šiose šalyse yra mažai sąsajų. Kitaip tariant, ilgalaikiai nepertraukiami pinigų didėjimo skirtumai skirtingose šalyse nieko nepasako apie jų infliacijos lygių skirtumus. Tą patį gausime įvedę produkcijos augimo skirtumus. Tokį rezultatą nesunku suprasti. Nedidelės infliacijos sąlygomis, kai infliacija yra keli procentai per metus, pastebimi pinigų masės didėjimo kiekių skirtumai yra mažai ką sakantys apie pinigų politikos skirtumus (signalą). Paradoksalu, tačiau sėkmingas centrinių bankų infliacijos mažinimas paverčia pinigų kiekio augimą nepatikimu infliacinių tendencijų signalu. Nedidelės infliacijos aplinkoje, kur centriniai bankai sistemingai nedidina pinigų pasiūlos virš potencialaus ekonomikos augimo, pinigų atsargas lydės sukrėtimai, daugiausia kylantys dėl pinigų poreikio-paklausos (apyvartos greičio pokyčiai ir kiti sukrėtimai). Jie daugiau neatspindės sistemingų politikos pokyčių.

Taigi, teikti pirmenybę pinigams vykdant pinigų politiką yra klaidinga. Kadangi ECB ambicingai siekia palaikyti mažesnę nei 2 % infliacijos koeficientą, sėkmė infliacijos fronte

sąlygos, kad kasmetinis pinigų augimo kiekis dar mažiau informuos apie ekonomikos infliacinį potencialą, negu parodyta 4 schemeje.

ECB supranta esamą problemą. Nuo 1999 m. pinigų augimo norma (M3) beveik visą laiką viršijo tikslinę ribą. Todėl beveik visą laiką ECB turėjo nepaisyti pinigų masės kiekio. Čia kyla patikimumo problema. ECB skelbia pinigų kiekio didėjimo tikslą, tačiau faktiškai į jį neatsižvelgia, darydamas politikos sprendimus. Taip elgdamasis, bankas praneša apie savo ketinimus, kurių vėliau nesugeba laikytis. Taip yra mažinamas ECB patikimumas. Siekdamas išvengti šios patikimumo problemos, ECB 2003 metais pataisė „dviejų ramsčių“ strategiją ir sulyginò pinigų kiekio rodiklio svorį su kitų rodiklių, naudojamų infliacijos prognozei, svoriu. Bankas neatsidurs nepatogioje situacijoje, nes paaiškinti pinigų rodiklių nukrypimus nuo orientacinės reikšmės bus lengviau. Atkreiptinas dėmesys, kad tai nereiškia, jog ECB turėtų visiškai ignoruoti pinigų kiekio statistiką. Kartais ji turi naudingos informacijos.

Pabrėžtina, kad kainų stabilumo užtikrinimas yra būtinas tam, kad būtų sudarytos sąlygos ekonomikai vystytis. Išlaikant stabilias kainas, palaikomi visuomenės lūkesčiai dėl žemos infliacijos ir mažų palūkanų normų. Taip Europos Sąjungoje sukuriama aplinka, orientuota į stabilumą, joje skatinama subalansuotos ir suderintos ekonominės veiklos plėtra, aukštas užimtumo lygis, geresnio gyvenimo lygio standartai ir gerovės augimas. Ir priešingai, esant aukštai infliacijai, kainų struktūra iškraipoma, kainos nebegali atlikti orientavimo funkcijos ir ryšys tarp kainų ir palūkanų normų lygio bei tarp kainų ir darbo užmokesčio lygio neigiamai veikia gamybos rinką. Viso to pasekmė – lėtėja ekonomikos plėtra ir išteklių paskirstymas praranda efektyvumą visose rinkose: prekių rinkoje, kadangi pasiūlos nepavyksta padaryti priklausomos nuo paklausos; kapitalo rinkoje, kadangi lėšos neskolinamos investuotojams, kurių projektuose numatomos didžiausios pajamos; darbo rinkoje, nes darbuotojų veikla nesiejama su didžiausia darbo paklausa²¹.

Be pagrindinio tikslo laikymosi, ECBS atlieka ir tam tikrus uždavinius. Remiantis Sutartimi (105 str. 2 d.) ir Protokolu dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto, *pagrindiniai ECBS uždaviniai* yra:

1. *Nustatyti ir įgyvendinti Bendrijos pinigų politiką*: vykdyti ECB Valdančiosios tarybos priimtą pinigų politiką, pavyzdžiui, priimti sprendimus dėl pagrindinių ECB palūkanų normų (pagrindinių refinansavimo operacijų minimalios siūlomos palūkanų normos, taip pat dėl palūkanų normos naudojantis ribinio skolinimosi ir indėlių galimybės) ir, prireikus, sprendimus, susijusius su pinigų tikslais ir atsargų pasiūla. Vykdomoji valdyba yra atsakinga už pinigų politikos įgyvendinimą. Šią pareigą ji atlieka duodama nurodymus

---

²¹ Kropas S., Kropienė R. Europos pinigai. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2005. P. 95.

nacionaliniams centriniams bankams. Pavyzdžiui, Vykdomoji valdyba kartą per savaitę nusprendžia dėl likvidumo paskyrimo bankų sistemai per pagrindines refinansavimo operacijas.

2. *Vykdyti užsienio valiutų keitimo operacijas:* Eurosistemos nacionaliniai centriniai bankai perdavė ECB užsienio atsargas, kurių suma sudarė apie 40 milijardų eurų (85 procentų užsienio valiuta ir 15 procentų auksu). Už tai jie gavo eurais denominuotus reikalavimus ECB, už kuriuos mokamos palūkanos.
3. *Laikyti ir valdyti valstybių narių oficialiąsias užsienio valiutos atsargas:* Eurosistemos nacionaliniai centriniai bankai dalyvauja ECB užsienio atsargų valdyme: jie veikia kaip ECB tarpininkai pagal ECB nustatytas portfelio valdymo gaires. Likusių Eurosistemos užsienio atsargų savininkai ir valdytojai yra nacionaliniai centriniai bankai. Su šiomis atsargomis susijusius sandorius reguliuoja Eurosistema. Reikalingas išankstinis ECB pritarimas dėl sandorių, viršijančių tam tikras ribas²².
4. *Užtikrinti patikimą ir sklandų mokėjimo sistemos funkcionavimą.*

Kiti uždaviniai:

5. *Duoti leidimą išleisti banknotus euro zonoje.*
6. *Teikti nuomones ir patarimus dėl Bendrijos teisės aktų ir nacionalinių teisės aktų projektu.*
7. *Rinkti reikiamą statistinę informaciją arba iš nacionalinių institucijų, arba tiesiogiai iš ūkio subjektų.*
8. *Padėti kompetentingoms institucijoms sklandžiai įgyvendinti politiką riziką ribojančios kredito įstaigų priežiūros ir finansų sistemos stabilumo srityse.*

Be to, ECBS padeda sklandžiai įgyvendinti kompetentingų institucijų politiką, susijusią su kredito institucijų priežiūra ir finansų sistemos stabilumu. ECBS kartu konsultuoja Europos Sąjungą ir nacionalines institucijas klausimais, priklausančiais jos kompetencijai. Galiausiai ECBS renka iš kompetentingų nacionalinių institucijų arba tiesiogiai iš ūkio subjektų reikiamą statistinę informaciją. Siekdamas įgyvendinti šį tikslą, turi bendradarbiauti Europos Sąjungos įstaigos ir valstybių narių vyriausybės arba trečiosios šalys su tarptautinėmis organizacijomis²³.

ECBS numatyti uždaviniai įgyvendinami arba per ECB, arba per nacionalinius centrinius bankus (Statuto 9 str. 2 d.). Galima išskirti keletą specifinių funkcijų, kurias vykdo pats Europos centrinis bankas:

- 1) *ECB yra centrinė ECBS ir Eurosistemos sprendimų priėmimo institucija.* ECBS ir

---

²² La Banque Centrale Europeene L'Eurosysteme Le Systeme Europeen De Banques Centrales // <http://www.ecb.int/pub/pdf/infobr/ecbbr2006fr.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-11.

²³ Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslo tyros institutas, 2006. P. 165.

Eurosistemą valdo 2 sprendimus priimančiosios organai: *Valdančioji taryba*, kuri nustato pinigų politikos kryptis, ir *Vykdomoji valdyba*, kuri įgyvendina pinigų politiką pagal Valdančiosios tarybos nustatytas gaires ir priimtus sprendimus. ECB sprendimus priimančiosios organas – *ECB Bendroji taryba* yra patariančioji institucija, į kurios sudėtį įeina visų 25-ųjų Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų valdytojai, tarp jų ir Lietuvos banko valdytojas. Ji egzistuos iki tol, kol visos ES valstybės narės prisijungs prie euro zonos. Taigi, valstybės narės, kurios dar neįsivedusios euro, tiesiogiai nedalyvauja ECB politikos formavimo procese. ECB sprendimus priimančiosios organai valdo patį ECB ir atsako už ECBS bei Eurosistemos valdymą.

2) *Užtikrina tinkamą ECB politikos vykdymą.* ECB leidžia gaires, nurodymus bei vidaus sprendimus, siekiant veiksmingo Eurosistemos sprendimų įgyvendinimo. Taigi, šios teisinės priemonės yra privalomos tik Eurosistemos dalyviams, jos nėra tiesiogiai taikomos trečiosioms šalims. Valstybėms narėms, kurios nepriklauso euro zonai, nėra privaloma laikytis ECB vidaus reguliavimo teisinių nuostatų.

3) *ECB turi teisę leisti teisės aktus ir taikyti sankcijas.* ECB leisdamas teisės aktus – reglamentus ir sprendimus – vykdo tiesioginį poveikį trečiosioms šalims, t. y. ne Eurosistemos nacionaliniams centriniams bankams (Sutarties 110 str. 1 d. ir Statuto 34.1. str.). ECB taip pat turi teisę skirti vienkartinės arba periodiškai mokamas baudas įmonėms, nesilaikančioms jo reglamentuose ir sprendimuose nustatytų įpareigojimų (Sutarties 110 str. 3 d. ir Statuto 34.3. str.).

4) *ECB inicijuoja papildomų Bendrijos teisės aktų priėmimą ir turi patarimo teisę rengiant tiek Bendrijos institucijų, tiek ir Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktų projektus.* Pagal Sutarties 105 str. 4 d.: „*Su ECB konsultuojasi: dėl bet kurio siūlomo Bendrijos akto, priklausančio jo kompetencijai; nacionalinės institucijos dėl bet kurios teisinės nuostatos, priklausančios jo kompetencijai, projekto*“. Svarbu paminėti, jog valstybių narių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku tvarką nustato 1998 m. birželio 29 d. Tarybos sprendimas dėl nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku teisės projektų nuostatų klausimais²⁴.

5) *ECB kontroliuoja, ar tinkamai vykdomi Sutarties 101 ir 102 straipsniai.* Europos Bendrijos steigimo sutarties 101 (buvusio 104) straipsnio I dalyje nustatyta, kad ECB ir valstybių narių nacionaliniams centriniams bankams (toliau NCB) draudžiama sudaryti tokias sąlygas, kad Bendrijos institucijos ar įstaigos, centrinės vyriausybės, regionų, vietos ar kitos viešosios valdžios ar valdymo institucijos ir kitos įstaigos, kurioms taikytina viešoji teisė, ar valstybių narių viešosios įmonės viršytų joms suteiktas paskolas, t. y. skolintųsi daugiau negu nustatyta. ECB ir NCB

---

²⁴ Sheller H. K. The European Central Bank – History, Role and Functions // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

draudžiama sudaryti sąlygas, kad išvardytiems teisės subjektams bet kokiais kitais būdais būtų teikiamos paskolos atidedant mokėjimo terminus. ECB ir NCB taip pat draudžiama tiesiogiai iš jų įsigyti skolos dokumentų – apyvartinių vertybinių popierių, išleidžiamų viešojo sektoriaus skolai apmokėti. EB steigimo sutarties 101 (buvusio 104) straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šis draudimas netaikomas valstybei nuosavybės teise priklausančioms kredito įstaigoms, kurios jose laikomų Europos centrinio banko ir nacionalinio centrinio banko atsargų atžvilgiu vertinamos taip pat, kaip ir privačios kredito įstaigos. Europos Bendrijos steigimo sutarties 102 (buvusio 104a) straipsnio 1 dalis draudžia bet kokias nepagrįstas priemones, kurios suteikia privilegijas finansų įstaigoms ar jų paslaugomis besinaudojančioms Bendrijos institucijoms ar įstaigoms, centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kokioms nors kitoms valstybinės valdžios ar valdymo įstaigoms, kitoms įstaigoms, kurioms taikytina viešoji teisė, ar valstybių narių viešosioms įmonėms²⁵. Taigi, šių straipsnių nuostatos skirtos nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumui užtikrinti.

6) *ECB įgyvendina kai kurias buvusio Europos pinigų instituto funkcijas.* Europos pinigų instituto funkcijos turi būti vykdomos iki šiol, nes ne visos Europos Sąjungos valstybės narės dalyvauja trečiajame Ekonominės ir pinigų sąjungos etape. Nors Europos pinigų institutas jau likviduotas, tačiau yra keletas pereinamųjų uždavinių, kurių vykdymas buvo perduotas Europos centriniam bankui (Sutarties 123 str. 2 d. ir Statuto 44 str.). Pagrindinės funkcijos, perimtos iš Europos pinigų instituto, yra šios: palaikyti bendradarbiavimą tarp Eurosistemos ir ne euro zonos nacionalinių centrinių bankų; padėti pasiruošti valstybių narių nacionaliniams centriniams bankams integruotis į ECBS ir euro zoną²⁶.

2.2. Europos centrinių bankų sistemos pagrindinių veiklos principų teisinė analizė

Bendros rinkos kūrimas ir tebevykstantis koncentravimas ir integravimas Europos lygmenyje sukūrė fenomeną, kuris negali būti valdomas valstybės požiūriu paremta politika. Vienas iš pagrindinių Europos Bendrijos steigimo sutarties tikslų yra sukurti bendros ekonomikos regioną, kuriame nebūtų vidinių apribojimų, ir kuriame galėtų būti progresyviai pasiekta ekonominė ir muitinė sąjunga. Be kitų dalykų tam reikia, kad įvairių valstybių narių valiutų paritetai liktų nekintami, kol visos nacionalinės valiutos Ekonominėje ir pinigų sąjungoje

---

²⁵ Pošiūnas G. Europos Bendrijos steigimo sutartimi nustatytų draudimų centriniams bankams teisiniai aspektai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2001 m. Nr. 1 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2001_1/i01-1_37.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

²⁶ Sheller H. K. The European Central Bank – History, Role and Functions // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

(toliau EPS) bus pakeistos bendra valiuta – euru. Europos centrinis bankas (toliau ECB) Bendrijos pinigų politikoje veikia nepriklausomai.

Pagrindinis ECB tikslas yra palaikyti kainų stabilumą euro zonoje. Neignorodamas šio tikslo jis taip pat remia bendrą Bendrijos ekonominę politiką bei tikslus, kaip nurodyta Europos Bendrijos steigimo sutarties 2 straipsnyje. Ši nuostata nustato aiškią tikslų hierarchiją. ECB, kaip ir kitas Europos Sąjungos institucijas, varžo tie patys teisėtumo ir proporcingumo principai. Visų pagrindinių ECB veiklos reguliuojančių nuostatų sudėjimas į Sutartį ir Statutą, kurie yra svarbiausi tiesiogiai tarp valstybių narių veikiančios teisės aktai, suteikia ECBS stiprų, įstatymais paremtą statusą ir dar labiau stiprina jos nepriklausomybę. Kadangi Sutartį galima pakeisti tik visoms valstybėms narėms sutikus patvirtinti pataisas, Statutas turi labai aukštą juridinį *de facto* konstitucinį statusą.

Kai kurie kritikai teigia, kad Europos centrinis bankas veikdamas visiškai nepriklausomai kelia pavojų demokratijai ir iš jos išplaukiančioms pagrindinėms žmogaus teisėms, nes ECB yra pagrindinė institucija, atsakinga už pinigų politikos formavimą ir įgyvendinimą. Demokratinėje visuomenėje Bankas turi būti atsakingas už savo paskelbtų tikslų įgyvendinimą ir turi paaiškinti bei pagrįsti faktais savo vykdomą politiką įstatymų leidžiamajai valdžiai ir visuomenei. Sunku kontroliuoti ECB atskaitomybę ir garantuoti, kad jis funkcionuoja teisėtu būdu. Veiklos atskaitingumas padeda visuomenei greičiau perprasti pinigų politikos pokyčius ir priderinti savo lūkesčius prie šių pakeitimų²⁷. Todėl svarbiausiu klausimu tampa – ar įmanoma funkcionuoti tuo pačiu metu nepriklausomai ir teisėtai, patenkinant tiek esminius, tiek procedūrinius teisėtumo reikalavimus? Ar ECB yra per daug nepriklausomas?

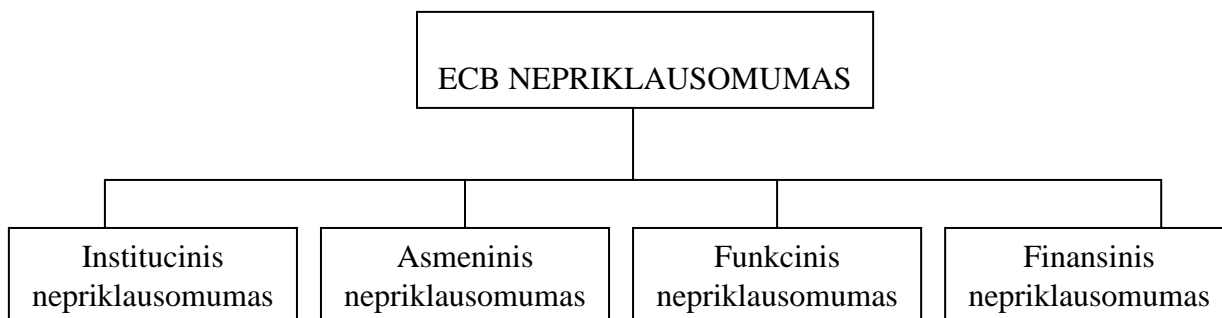
2.2.1. Europos centrinių bankų sistemos nepriklausomumo principo įgyvendinimas

Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų (toliau NCB) nepriklausomumas nuo Europos Bendrijos (toliau EB) ir valstybių narių įstatymų leidžiamosios bei vykdomosios valdžios institucijų įtvirtintas EB steigimo sutarties 108 straipsnyje, taip pat Statuto 7 straipsnyje (toliau Statutas). Šie straipsniai draudžia Bendrijos institucijoms ir įstaigoms bei valstybių narių vyriausybėms daryti įtaką Europos centrinio banko bei valstybių narių NCB sprendžiamųjų organų nariams, atliekantiems savo pareigas. Taip pat nustato ECB ir valstybių narių nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumą nuo Bendrijos ir nacionalinės įstatymų leidžiamosios bei vykdomosios valdžios institucijų priimamų sprendimų, neįpareigoja ECB bei valstybių narių NCB vykdyti šiuos sprendimus.

---

²⁷ Tommaso Padoa-Schioppa. An Institutional Glossary of the Eurosystem // Center for European Integration Studies, 2000 // http://www.zei.de/zei_english/f_search.htm; prisijungimo laikas: 2006-06-27.

3 lentelė. Europos centrinio banko nepriklausomumo kriterijai

EB steigimo sutartis ir Statutas išskiria keturis centrinio banko nepriklausomumo nustatymo kriterijus (3 lentelė).

Funkcinis nepriklausomumas. Šis ECB nepriklausomumo kriterijus parodo banko autonomiją nustatant pinigų politikos tarpinius tikslus, parenkant bei įgyvendinant pinigų politikos priemones. ECB pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Siekdamas šio tikslo ECB nustato ir įgyvendina Bendrijos pinigų politiką, atlieka užsienio valiutų operacijas, laiko ir valdo valstybių narių oficialiąsias užsienio valiutos atsargas, skatina sklandų mokėjimo sistemų veikimą. Nepažeisdamas kainų stabilumo tikslo, Bankas remia Bendrijos bendrąsias ekonominės politikos kryptis.

Institucinis nepriklausomumas. Europos centrinio banko institucinio nepriklausomumo principas įtvirtintas EB steigimo sutarties 108 straipsnyje bei Statuto 7 straipsnyje.

Šis nepriklausomumo kriterijus reiškia, jog ECBS, rūpindamasi savo teisėmis, vykdydama įsipareigojimus ir sprendama uždavinius, negali paklusti jokiems nurodymams, gaunamiems iš Bendrijos arba valstybių narių institucijų. Europos Sąjungos institucijos, kaip ir valstybių narių vyriausybės, privalo gerbti centrinio banko autonomijos principą ir nesistengti daryti įtakos sprendimus priimančių ECB organų nariams bei nacionaliniams centriniams bankams.

Finansinis nepriklausomumas. NCB ir ECB buvo uždrausta teikti kreditus viešosioms institucijoms. Monetarinis viešųjų reikalų finansavimas draudžiamas ir panašioms ES institucijų organams: centrinėms vyriausybėms, regioninėms ir vietinėms sąjungoms, viešosios teisės įstaigoms arba šalių narių valstybinėms įmonėms. Išimtys – tik kredito įstaigos, priklausančios viešojo ūkio nuosavybės teisei, kurioms galioja tos pačios taisyklės kaip ir privačioms kredito įstaigoms. Be to, siekiant išvengti diskriminacijos privačių kredito gavėjų atžvilgiu, anksčiau minėtoms viešosioms institucijoms neleidžiama naudotis pirmenybe gaunant kreditus iš finansinių institucijų.

Toks valdžios kreditavimo uždraudimas daugeliui ES šalių reiškia, kad neginčijamai atsisakoma patogaus ir laikyto savaime suprantamu tiesioginio valstybės finansavimo

instrumento. Taip sudaromos vienodos sąlygos visiems finansų rinkos dalyviams ir pašalinama su pinigų poreikiais nesusijusios papildomos pinigų emisijos rizika.

Taigi, šis nepriklausomumas reiškia, kad ECB finansinės lėšos yra atskirtos nuo Europos Bendrijos lėšų. ECB turi atskirą biudžetą. Jo kapitalą pasirašė ir apmokėjo euro zonos nacionaliniai centriniai bankai. ECB finansinę priežiūrą vykdo nepriklausomas auditorius.

Asmeninis nepriklausomumas. Šis nepriklausomumas laiduojamas fiksuojant centrinio banko valdytojo skyrimo pareigoms terminus, kurie yra paprastai ilgesni už politinių rinkimų ciklus, mažinant vyriausybės vaidmenį, kai skiriamas valdytojas, taip pat siekiant išvengti nusikalstamų pinigų politikos sprendimų, ribojant galimas valdytojų atleidimo priežastis.

Statuto 14 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad minimalus centrinių bankų valdytojų pareigų ėjimo terminas turi būti ne mažesnis kaip 5 metai (ECB Vykdomosios valdybos narių tarnybos laikas yra 8 metai be galimybės būti perrinktiems kitai kadencijai). Greta reikalavimo dėl minimalaus valdytojo pareigų ėjimo termino, yra reikalavimas suvienodinti NCB valdytojų atleidimo iš užimamų pareigų pagrindus: valdytojas gali būti atleistas, jeigu neatitinka reikalavimų, leidžiančių eiti šias pareigas; yra pripažintas kaltu padarius rimtą profesinį ar tarnybinį nusižengimą; pripažinus jį kaltu tyčia padarius sunkią priešingą teisei veiką – veiksmą ar neveikimą²⁸.

Svarbu paminėti, jog ECB Vykdomosios valdybos narių 8 metų kadencijos terminas be galimybės būti perrinktam vertinamas pakankamai prieštaringai. Viena vertus, tai yra teigiamas bruožas pinigų stabilumo užtikrinimo požiūriu, nes valdybos nariai negali siekti perrinkimo ir todėl gali laikytis nepriklausomos monetarinės politikos, o ne tokios, kuri tiktų nacionalinei vyriausybei. Antra vertus, nustatytas laikotarpis be galimybės būti perrinktiems politinio stabilumo požiūriu gali būti problemiškas dalykas, nes Vykdomosios valdybos nariai, priimdami pinigų politikos sprendimus Valdandžioje taryboje, dėl asmeninės karjeros gali labiau atsižvelgti į savo šalies nacionalinius interesus. Be to, baigiantis jų kadencijai išlieka įvairiapusės asmeninės priklausomybės ir interesų rizika.

ECB Valdandžioji taryba yra sudaryta iš Vykdomosios valdybos ir euro zonos šalių centrinių bankų vadovų. Valdandžioje taryboje nėra atstovų iš valstybių narių, kurios nėra įsivedusios euro. Kadangi šios šalys vis tiek turi vykdyti kai kuriuos ECB sprendimus, nors jų priėmimo nedalyvauja, formuojasi savotiška problema dėl galimo interesų konflikto.

Sprendimai dėl pinigų politikos paprastai priimami paprasta balsų dauguma, o kiekvienas narys ECB taryboje turi vieną balsą. Galioja toks principas: viena šalis – vienas balsas. Taigi, nepriklausomai nuo šalių ekonominės reikšmės, visų NCB vadovams suteikiamos tokios pačios galimybės daryti įtaką. Taip stiprinama asmeninė ECB tarybos narių nepriklausomybė, ne kaip

---

²⁸ Pošiūnas G. Centrinio banko nepriklausomumo aspektai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai. 2000 m. Nr. 3 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2000_3/teise2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

atstovaujančių savo (didelei ar mažai) šaliai, o kaip tarybos narių, besiremiančių ta pačia filosofija ir turinčių tą patį bendrą pagrindinį tikslą.

2.2.2. ECBS atskaitomybės reikalavimai ir veiklos skaidrumas

Gali atrodyti, kad centrinio banko veikla yra nedemokratiška – jis pats nustato ir vykdo pinigų politiką, reguliuoja pinigų kiekį, veikia kaip paskutinis kredito šaltinis kitiems bankams ir t. t. Pasak centrinių bankų nepriklausomumo oponentų, pinigų politika, kuri veikia kiekvieną rinkos subjektą, kontroliuoja išskirtinė ir niekam neatsakinga žmonių grupė. Mokslininkas F. Snaideris (*Francis Snyder*) teigia, kad ECB yra per daug nepriklausomas, nes vykdydamas savo veiklą neatsiskaito jokiai EB institucijai, o ECB dalinis teisės aktų paremtas atskaitingumas kyla ne tiek iš tiesioginio atskaitingumo Bendrijos politinėms institucijoms arba valstybių narių vyriausybėms, kiek iš fakto, kad ECB yra įtrauktas į santykinai kompleksinę institucinę struktūrą ir yra veikiamas tarpinstitucinių santykių. Mokslininkas Č. Gudhartas (*Charles Goodhart*) pabrėžia, kad ECB ataskaitos yra tik *ex-post* teisinimosi pavyzdžiai ir be aiškaus Sutartimi paremto kainų stabilumo apibrėžimo sunku ECB laikyti atskaitingu už savo veiklą. Vėliau visuomenei yra beveik neįmanoma įrodyti, kad ECBS suklydo priimdama tam tikrus sprendimus, nes nuo bet kokios kritikos ECBS kruopščiai apsaugo jos nepriklausomybė²⁹.

Tačiau, autorės nuomone, Europos centrinis bankas nėra absoliučiai nepriklausomas. Pirmiausia verta paminėti, jog ECB yra sukurtas Sutarties pagrindu ir jis savo veiklą vykdo vadovaujantis teisės aktais. Taip pat, ECB valdymo organų nariai yra skiriami demokratiškai sudarytos institucijos. Be to, jis yra atsakingas už savo paskelbtų tikslų įgyvendinimą ir paaiškina savo vykdomą politiką tiek Europos Parlamentui, tiek ir visuomenei. Pagal EB steigimo sutarties 113 straipsnio 3 dalį: „*ECB parengia Europos Parlamentui, Tarybai ir Komisijai, taip pat Europos Vadovų Tarybai metų pranešimą apie ECBS veiklą ir apie pinigų politiką praėjusiais bei einamaisiais metais. ECB pirmininkas šį pranešimą pateikia Tarybai ir Europos Parlamentui, kurie dėl jo gali surengti visuotinį svarstymą*“. Šios nuostatos įtvirtinimas Sutartyje parodo ECB atskaitomybę kitoms institucijoms.

Europos Bendrijos steigimo sutartyje bei Statute nustatyti kiti ECB atskaitomybės įsipareigojimai. Statuto 27 straipsnyje nustatyta, kad ECB ir NCB sąskaitas turi tikrinti nepriklausomi išorės auditoriai, kuriuos rekomenduoja Valdandčioji taryba ir tvirtina Taryba. ECB pirmininkas ir kiti Vykdomosios valdybos nariai Europos Parlamento prašymu arba savo pačių iniciatyva gali būti išklaustyti kompetentinguose Europos Parlamento komitetuose. Tokie posėdžiai paprastai vyksta kiekvieną ketvirtį. Be to, ECB privalo skelbti pranešimus apie ECBS

---

²⁹ Leino P. The European Central Bank and Legitimacy: Is the ECB a Modification of or an Exception to the Principle of Democracy // <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/001101.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-05.

veiklą mažiausiai kartą per ketvirtį. Galiausiai ECB turi skelbti Eurosistemos konsoliduotą savaitinę finansinę ataskaitą, kurioje parodomas praėjusios savaitės Eurosistemos monetarinės ir finansinės operacijos (Statuto 15 str.).

Tiek mokslininkas L. Gormlis (*Laurence Gormley*), tiek ir J. De Hanas (*Jakob De Haan*) teigia, kad Europos Parlamentas turėtų kontroliuoti ECB veiklą, siekiant garantuoti, jog Bankas veikia tinkamai. Be to, taip būtų sustiprintas ECB atskaitingumas prieš Europos Sąjungos piliečius, kadangi Europos Parlamentas yra sudarytas iš tiesiogiai renkamų valstybių narių atstovų³⁰.

Tačiau jeigu ECB būtų atskaitingas kuriai nors vienai institucijai: Europos Parlamentui arba Europos Komisijai, tuomet Bankas negalėtų veikti kaip nepriklausoma institucija ir šiam būtų daromas politinis spaudimas. Neveltui, ECB bendradarbiauja su Europos Parlamentu ir Ekofinu (ES Tarybos sutrumpintas pavadinimas, kai joje posėdžiauja Ekonomikos ir finansų ministrai), kurie atstovauja valstybių narių interesams, ir su Europos Komisija, kuri atstovauja Bendrijos interesams. Taip yra išvengiama politinio spaudimo iš kurios nors vienos institucijos.

Pabrėžtina, kad visai kita situacija yra su ECB siekiamais tikslais. Kaip minėjome anksčiau, ECB yra pats suformulavęs savo tikslus ir priemones jiems pasiekti. Vis dėlto ECB tikslo turinį galėtų suformuluoti kita institucija, tarkime Europos Parlamentas, o ECB, kaip ir dabar, pats nustatytų šio tikslo siekimo būdus.

EB steigimo sutarties 108 straipsnyje nustatyta, kad ECB nevykdys jokių Bendrijos institucijų bei valstybių narių vyriausybės instrukcijų. Tai reiškia, kad ECB yra politiškai nepriklausomas tiek europiniu, tiek valstybiniu lygmeniu. Dėl pagrindinės ECB politinės nepriklausomybės problemos ginčijasi tie, kurie gina nepriklausomybės statusą, ir tie, kurie reikalauja didesnio teisėtumo ir griežtesnių derinimų, siekiant užtikrinti ECB atskaitingumą. Daugelio apžvalgininkų – Cukermano (*Cukierman*), Smagio (*Smaghi*), Groso (*Gros*), De Grovo (*De Grauwe*) – nuomone, tarp centrinio banko nepriklausomumo ir atskaitingumo turi būti esminis kompromisas. Didesnis nepriklausomumo lygis turi būti grindžiamas tokiu pat atskaitingumu³¹.

Kaip minėjome anksčiau, ECB pagrindinis tikslas yra palaikyti kainų stabilumą. Kai kurie analitikai teigia, kad šiam tikslui yra suteiktas absoliutus prioritetas. Tai reiškia, kad susidūrus kainų stabilumui iš vienos pusės ir pagrindinėms žmogaus teisėms bei demokratijos principui iš kitos pusės, pastarieji lieka antroje vietoje, net jei pati Europos Sąjunga pabrėžia žmogaus teisių įgyvendinimo svarbą. Mokslininkas H. Arndtas (*Hubertus Arndt*) pabrėžia, kad

---

³⁰ Leino P. The European Central Bank and Legitimacy: Is the ECB a Modification of or an Exception to the Principle of Democracy // <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/001101.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-05.

³¹ Ten pat.

ECB numatytas kainų stabilumo tikslas gali būti vertinamas kaip virš demokratijos esanti vertybė. Pasak jo, Vykdomosios valdybos nariams yra patogu, kad tiek ECBS tikslas, tiek ir atskaitomybė Sutartyje palikti neaiškūs bei neapibrėžti, kai sprendimas palieka plačias supratimo ribas. Be viso to, Č. Gudhartas daro prielaidą, kad ši Sutarties bei Statuto pusė yra netobula³². Autorius M. Šaininas (*Martin Scheinin*) teigia, kad net jeigu yra įrodoma, jog kainų stabilumu paremta ECB politika pelninga visiems bendruomenės nariams, poreikis apsvarstyti santykį tarp ECB teisių įgyvendinimo ir demokratijos, taip pat pagrindinių žmogaus teisių neišnyksta. Šį poreikį dar labiau stiprina faktas, kad ECB kai kuriais atvejais, kai leidžiama pasirinkti savo strategiją, aukoja atskaitomybę dėl kitokios naudos.

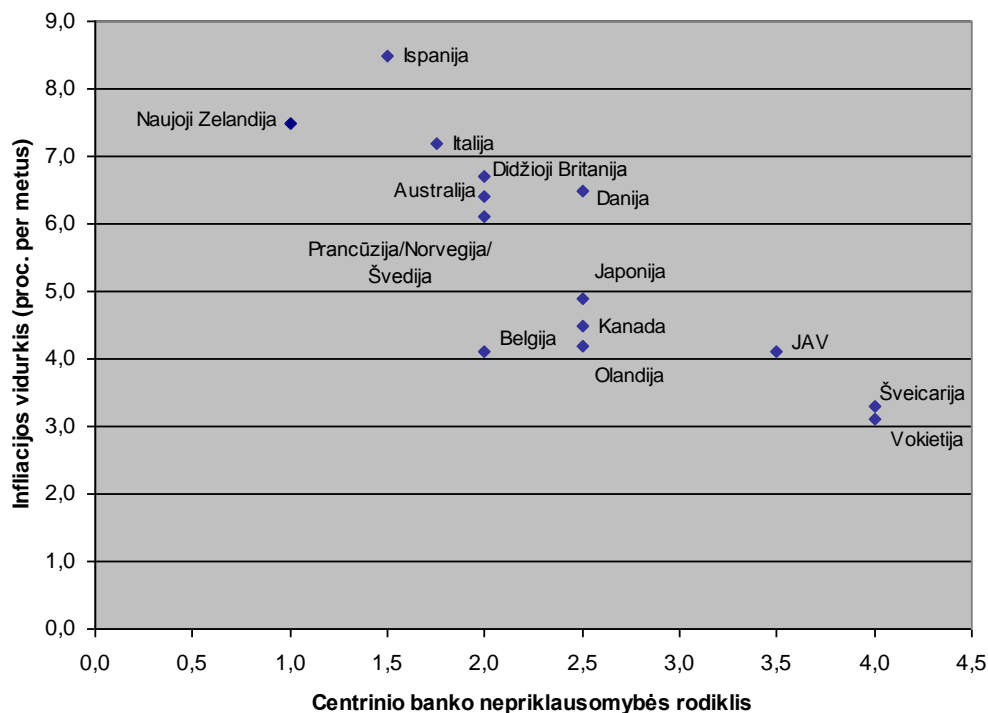
Tačiau autorės nuomone, monetarinė sprendimų priėmimo sistema yra sąmoningai atitolinta nuo tradicinės, politiškai organizuotos ir demokratiškai įteisintos sprendimų priėmimo sistemos, siekiant apsaugoti ją nuo politinio spaudimo. Autonomiškas centrinis bankas įsivaizduojamas kaip būtina sąlyga kainų stabilumui užtikrinti, esant bendrai nuomonei, kad monetarinis suverenumas negali būti dalijamas. Nedemokratiškas centrinio banko sprendimų priėmimas vis tiek galėtų būti pateisintas pelningais rezultatais, nes visos centrinio banko statuto nuostatos, kurių „taikiny“ yra stabilių kainų užtikrinimas, efektyvios tik tuomet, kai centrinis bankas veikia nepriklausomai. Todėl ECB turi būti daugiau nepriklausomas nei atskaitingas. Pagrindinė priežastis yra ta, kad kuo daugiau centrinis bankas yra nepriklausomas, tuo mažiau jis veikiamas trumpo laikotarpio politinio spaudimo didinti gamybą ir užimtumą (tarkime, prieš rinkimus) bei yra stipriau įsipareigojęs išlaikyti nedidelį ilgo laikotarpio infliacijos tempą. Kadangi visuomenė pripažins, kad nepriklausomas centrinis bankas mažiau pasiduoda politiniam spaudimui, centrinio banko ataskaitos bus daugiau patikimos.

Idėją, kad nepriklausomi centriniai bankai yra labiau patikimi, paremia svarbūs įrodymai. 5 schema iš A. Alesina (*Alberto Alesina*) ir L. Summerso (*Lawrence Summers*) iš Harvardo universiteto studijos parodo sąryšį tarp centrinio banko nepriklausomybės ir infliacijos šešiolikoje industrinių šalių. Vertikali ašis parodo vidutinę infliaciją kiekvienoje šalyje 1955 – 1988 m. laikotarpiu. Horizontali ašis parodo centrinio banko nepriklausomybės indeksą (remiantis tokiais veiksniais, kaip lengvumas, su kuriuo vyriausybė gali atleisti centrinio banko vadovą ar pakeisti centrinio banko sprendimus). Šalys su santykinai nepriklausomu centrinium banku akivaizdžiai turėjo mažesnę ilgo laikotarpio infliaciją nei šalys be nepriklausomų centrinių bankų, tokios kaip Naujoji Zelandija, Italija ir Ispanija.

---

³² Leino P. The European Central Bank and Legitimacy: Is the ECB a Modification of or an Exception to the Principle of Democracy // <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/001101.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-05.

5 schema. Centrinio banko nepriklausomybė ir infliacija.

Šaltinis: Pétursson T. G. New focuses in central banking: Increased independence, transparency and accountability. Central Bank of Iceland, Monetary Bulletin, 2000/4.

Panaši schema Alesina – Summerso studijoje rodo, kad šalys su nepriklausomais centriniais bankais neturi didesnių ilgo laikotarpio nedarbo tempų. Šie įrodymai paremia idėją, kad didesnė centrinio banko nepriklausomybė padidina patikimumą ir taip sumažina nedidelės infliacijos išlaikymo nedarbo kaštus. Dėl didėjančios idėjos, kad stipresnė centrinio banko nepriklausomybė pagerina makroekonominius rezultatus, paplitimo, 1993 m. Prancūzija ėmėsi žingsnių padidinti jos centrinio banko nepriklausomybę. Panašiai 1997 m. birželį Anglijos bankas tapo nepriklausomas, kai jis perėmė palūkanų normos nustatymo funkciją iš Iždo. Bankas dabar nustato palūkanų normas, kad pasiektų vyriausybės nustatytą infliacijos ribą ir banko rezultatai yra vertinami pagal tai, kaip gerai jis šią ribą pasiekia³³.

ECB turi įgaliojimų, kurie nepriklauso kiekvieno centrinio banko kompetencijai. Jos apima ECB kompetenciją leisti įstatymus ir skirti vienkartinės bei periodines pinigines baudas įmonėms, nesugebėjusioms įvykdyti įsipareigojimų pagal jo nuostatas ir sprendimus. ECB taip pat turi teisę sprendime dėl pažeidimo bylos iškėlimo iš įmonės reikalauti, jog ši pripažintų pažeidimo bylos iškėlimą. Daugelis apžvalgininkų šią ECB kompetenciją kritikuoja dėl jai būdingos stiprios teisių vienovės. Jie teigia, kad ECB nustūmė į šalį teisių atskyrimo doktriną ir praktiškai veikia kaip įstatymų leidėjas, prižiūrėtojas ir teisėjas.

³³ Pétursson T. G. New focuses in central banking: Increased independence, transparency and accountability. Central Bank of Iceland, Monetary Bulletin, 2000/4.

Tačiau, autorės nuomone, tai nėra išskirtinė ir visiškai nekontroliuojama ECB kompetencija. Pirma, ECB gali priimti teisės aktus ir teikti nuomones tokiu mastu, kuris būtinas jo uždaviniams įgyvendinti ir įsipareigojimams savo kompetencijos srityje atlikti (EB steigimo sutarties 110 str., Statuto 34 str.). Antra, ECB Taryba pabrėžia būtinumą veiksmingai vesti kruopštų bet kurio tariamo pažeidimo tyrimą, tuo pačiu metu suteikiant aukšto lygio teisių apsaugą, ginant susijusią įmonę ir užtikrinant pažeidimo procedūros konfidencialumą³⁴. Trečia, priimdamas sprendimą dėl sankcijos taikymo ir nustatydamas atitinkamą sankciją, ECB privalo vadovautis proporcingumo principu³⁵ ir *nulla poene sine lege* taisykle, užtikrinančia, kad visi jo įgaliojimai yra griežtai nustatyti įstatymo³⁶. Šie veiksniai suteikia galimybę ECB atlikti kruopštų kiekvienos situacijos įvertinimą prieš skiriant sankcijas.

Be Europos centrinio banko atskaitomybės, nemažiau svarbus ir ECB veiklos skaidrumas. Neveltui šiandien, kalbant apie centrinę bankininkystę, viena iš dažniausiai pasitaikančių sąvokų yra „skaidrumas“. Nepaisant to, kad apie tai yra daug kalbama, ši sąvoka nėra vienodai ir aiškiai apibrėžta. Siaurąja prasme sąvoka „skaidrumas“ yra apibūdinama kaip informacijos apie centrinį banką ir jo veiklos prieinamumas. Plačiąja prasme, sąvoka „skaidrumas“ apibūdinama kaip aplinka, kurioje politikos tikslai, teisinė, institucinė ir ekonominė sandara, politikos sprendimai ir jų priėmimo logika, duomenys ir informacija apie pinigų ir finansų politikos priemones yra pateikiamos visuomenei suprantama bei prieinama forma ir laiku³⁷.

Siekiant garantuoti centrinio banko veiklos patikimumą ir priimtinumą, vadovaujamosi nuostata, kad skaidrumas yra pagrindinė priemonė, padedanti garantuoti, jog bus sprendžiama „demokratinio deficito“ problema. Centrinis bankas yra įsteigiamas teisės aktų pagrindu, jo veiklą taip pat reglamentuoja įstatymai. Atrodo, lyg to ir užtenka banko atskaitomybei užtikrinti. „Demokratinio deficito“ problemą lemia centrinio banko veiklos ir sprendimų patikimumas bei priimtumas, kuris pasiekiamas skaidrumo ir atvirumo priemonėmis. Vadinasi, skaidrumo tikslas yra sukurti centrinio banko, kaip institucijos, patikimumo ir priimtumo mechanizmą.

Vytautas Vaškelaitis nurodo šiuos reikalavimus centrinio banko skaidriai veiklai užtikrinti³⁸:

---

³⁴ Europos centrinio banko 2001 m. gegužės 10 d. reglamentas (EB) Nr. 985/2001 iš dalies keičiantis Reglamentą ECB/1999/4 dėl Europos centrinio banko teisių taikyti sankcijas (ECB/2001/4) (*Official Journal* L 137, 2001 05 19, P. 0024 – 0024), 3 str., 2 d.

³⁵ Ten pat, 2 str., 2 d.

³⁶ Leino P. The European Central Bank and Legitimacy: Is the ECB a Modification of or an Exception to the Principle of Democracy // <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/001101.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-05.

³⁷ Vinkus M. Centrinų bankų veiklos skaidrumas // Pinigų studijos, 2000 m. Nr. 3.

³⁸ Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslo tyros institutas, 2006. P. 50.

– Turi būti aiškiai įvardyti tikslai ir strategijos: kuo aiškiau įvardyti tikslai ir strategijos, tuo lengviau visuomenei stebėti centrinio banko veiklą ir tuo didesnė tikimybė, kad centrinis bankas laikysis tikslų ir veiklos plano.

– Turi būti atviras pinigų politikos sprendimų priėmimo procesas: kai yra žinoma nuolatinė pinigų politikos formavimo institucija, jos struktūra, uždaviniai ir sudėtis, kai yra nuolat pranešama apie jos požiūrį į ekonominius pokyčius, kintančią pinigų politiką, kai yra nustatyta tolesnių laikotarpių politika, sukuriama veiksmo skaidrumo „saugiklio“ funkcija.

– Visuomenei, kuri apima atskirus individus, privačias kompanijas, tai yra visus suinteresuotus ir besidominčius centrinio banko veikla, turi būti prieinama, periodiškai ir laiku pateikta informacija apie pinigų politiką.

Skaidrumo priemonės, garantuojant centrinio banko atskaitomybę bei patikimumą ir priimtinumą, pagrįstos nuostata, jog pinigų politika bus vykdoma kur kas veiksmingiau, jei visuomenė žinos šios politikos tikslus ir priemones.

Mokslininkas G. Edvardas (*Geoffrey Edwards*) teigia, kad Europos piliečiai turi žinoti daugiau nei minimaliai apie Europos Sąjungos institucijas, jų procedūras, normas ir vertes, norint jas priimti. Tokiu būdu, atvirumas, skaidrumas yra būtini proceso įteisinimo veiksniai ir ES turi būti suvokiama kaip labiau efektyvi bei demokratiška tiek politikos kūrimo, tiek politikos įgyvendinimo požiūriu. Tas pats tinka ir ECB įteisinimo procesui. Anot Europos Ombudsmeno, visuomenės galimybė susipažinti su institucijos dokumentais turėtų būti pagrindinė taisyklė ir visos išimtys įdiegiamos ribotai. Vis dėlto žinoma, kad kol veikė Europos pinigų institutas (toliau EPI), Europos Ombudsmeno rekomendacijos lietė tik ECB pirmtako valdymo dokumentus. Pagal ECB darbo reglamento 23 straipsnio 1 dalį visi ECB priimti dokumentai yra konfidencialūs, išskyrus tuos atvejus, kai ECB Valdančioji taryba nusprendžia kitaip. ECB patvirtino, kad tokie patys apribojimai taikomi jo archyvams. 2004 m. kovo 4 d. Europos centrinio banko sprendimo dėl visuomenės galimybės susipažinti su Europos centrinio banko dokumentais ir archyvais 4 straipsnyje nurodoma, kokioms sąlygoms esant galimybė susipažinti su administraciniu dokumentu yra nesuteikiama. Europos Sąjungos piliečiai negali susipažinti su ECB administraciniu dokumentu, jei jo turinio atskleidimas gali pakenkti visuomenės interesų apsaugai, ypač visuomenės saugumui, tarptautiniams santykiams, pinigų ir valiutų keitimo kurso stabilumui, teisminiam nagrinėjimui, patikrinimams ir tyrimams, asmens ir privatumo apsaugai ir t.t.

Taigi, vis dažniau ECB kritikai tvirtina, kad veiklos skaidrumo principo apribojimai prieštarauja demokratijos idėjai. Ribojant žmonių teisę susipažinti su dokumentais yra prarandama galimybė atsirandantiems aplaidumo arba nekompetentingumo atvejams atskleisti.

ECB, kaip ir kiekviena institucija, vykdydama įsipareigojimus, gali padaryti klaidų. Todėl reikalingas tam tikras mechanizmas, kuris patikrintų, ar ECB tinkamai vykdo savo veiklą.

Negalima teigti, kad ribojant žmonių teisę susipažinti su kai kuriais ECB administraciniais dokumentais yra prarandama galimybė ECB nekompetentingumo atvejams atskleisti. Kaip minėjome anksčiau, ECB sąskaitų auditą atlieka Tarybos patvirtinti nepriklausomi išorės auditoriai. Jie turi įgaliojimus tikrinti visas ECB sąskaitas, buhalterines knygas ir gauti visą reikalingą informaciją apie Banko atliktus sandorius. Taigi, tokiu būdu yra patikrinama, ar ECB savo veiklą vykdo tinkamai.

Paminėtina, kad Europos centrinis bankas įvairių autorių ypač kritikuojamas dėl to, kad šis nepublikuoja infliacijos prognozių. Be viso to, ECB taip pat neskelbia pinigų politikos pasitarimų detalių ir Valdančiosios tarybos narių balsavimo protokolų, sprendimų, kuriuos pamačiusi visuomenė gali sukelti plačius debatus dėl banko atskaitomybės.

Tačiau jeigu Bankas publikuotų balsavimo protokolus, tai reikštų, kad nacionalinės vyriausybės politiškai spaudžia Valdančiosios tarybos narius. Taip pat infliacijos prognozių paskelbimas galėtų sukelti priešingą nei laukiamas efektą. Jei Bankas paskelbtų kylančios infliacijos prognozę, tai pats toks paskelbimas galėtų skatinti šį procesą.

Buvęs ECB pirmininkas V. F. Duisenbergas (*Willem F. Duisenberg*) nesutinka su tais autoriais, kurie teigia, kad ECB veikla nėra skaidri. Anot jo, EB steigimo sutartyje yra įvairių nuostatų, užtikrinančių demokratišką ECB atskaitomybę. Juk ECB veiklos skaidrumui užtikrinti organizuoja įvairias spaudos konferencijas, leidžia įvairius leidinius, skelbia savo tyrimų rezultatus ir atnaujiną savo interneto svetainės tinklalapį, kuriame pateikiama visa publikuojama medžiaga, įskaitant labai didelį kiekį statistinių duomenų.

2.3. Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai: kompetencijos paskirstymas

Pirmiausiai verta priminti, kad Europos centrinių bankų sistema kaip tokia nėra juridinis asmuo ir todėl neturi teisių bei įsipareigojimų. Subjektai, turintys juridinio asmens statusą, yra Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai.

Nacionaliniai centriniai bankai Europos centrinių bankų sistemoje veikia turėdami dvigubas funkcijas. Viena vertus, jie yra ECBS „darbo rankos“, kai atlieka operacijas, kurios yra ECBS uždavinių dalis. Kita vertus, jie veikia kaip nacionalinės institucijos, kuomet nevykdo

ECBS funkcijų³⁹ (Statuto 12.1 straipsnis ir 14.3 straipsnis). Todėl, nors vieninteliai ECB valdantys teisės aktai yra Europos Bendrijos teisės aktai, nacionalinių centrinių bankų statusą valdantys įstatymai kilę ne tik iš Europos Bendrijos, bet ir iš jų atitinkamų nacionalinių įstatymų. Be to, yra esminių skirtumų tarp kiekvienam nacionaliniam centriniam bankui paskirtų funkcijų ir atsakomybių įvairiose euro zoną apimančiose jurisdikcijose. Pavyzdžiui, kai kurie centriniai bankai turi ypatingą pareigą prižiūrėti bankininkystę (Ispanijoje arba Italijoje), tuo tarpu kiti šią priežiūros pareigą dalijasi su kitomis institucijomis (Prancūzijoje) arba iš viso tokių oficialių pareigų neturi (Vokietijoje). Taip pat reikėtų pabrėžti, kad tos šalys, kurios atsisakė dalyvauti Ekonominėje ir pinigų sąjungoje (Didžioji Britanija, Danija ir Švedija) arba kurios nebuvo kvalifikuotos įsitraukti į EPS (Graikija), vis tiek yra vienos iš ECBS valdančių institucijų, būtent Bendrosios tarybos (*General Council*) narės dalyvės (pagal Statuto 45.1 straipsnį). Tačiau jos nėra kitų valdymo institucijų narės, tai yra, Vykdomosios valdybos (*Executive Board*) ir Valdančiosios tarybos (*Governing Council*), kurioms patikėta vykdyti uždavinius, perkeltus iš valstybinės į viršvalstybinę sritį, ypač susijusius su pinigų politikos tvarkymu. Nors kai kuriuose Europos Sąjungos (Mastrichto) Sutarties ir Statuto straipsniuose kalbama apie „Bendrijos pinigų politiką“ (pavyzdžiui, Sutarties 105.2 ir Statuto 3.1, 12.1 ir 31.2 straipsniuose), tokiais atvejais Europos Bendrija reiškia valstybes nares, kurios yra EPS narės (valstybės narės be teisių suvaržymo).

Kompetencijos paskirstymas tarp ECB ir nacionalinių centrinių bankų Europos centrinių bankų sistemoje iš dalies primena JAV Federalinės rezervų sistemos struktūrą. Iš tikrųjų, nors ECBS funkcinio požiūriu panaši į Vokietijos federalinį banką „Bundesbanką“ (toliau Bundesbankas), geografiniu požiūriu ji primena JAV Federalinę rezervų sistemą. Kaip pripažinta, JAV Federalinė rezervų sistema neturi juridinio subjekto statuso. Subjektai, turintys juridinio asmens statusą, iš vienos pusės yra Valdytojų taryba (*Board of Governors*) bei Federalinis atvirosios rinkos komitetas (*The Federal Open Market Committee*) (kurie yra ir federalinės institucijos, ir valstybiniai juridiniai asmenys), ir dvylika Federalinės rezervų sistemos bankų iš kitos pusės. Tačiau, priešingai nei nacionaliniai centriniai bankai, kurie yra tipiški valstybiniai juridiniai asmenys (visuomenės valdomi ir didžiąja dalimi priklausantys valstybei), Federalinės rezervų sistemos bankai yra privatūs juridiniai asmenys, turintys privačios nuosavybės teises (100 procentų priklausantys kiekvienos apygardos bankams nariams) ir valdomi privačiai. Nepaisant to, analogija tarp JAV Federalinės rezervų sistemos ir ECBS naudinga, norint suprasti nacionalinių centrinių bankų funkcijų dvilypumą. Išaiškintais atvejais nacionaliniai centriniai bankai veikia kaip ECBS dalis, kitais atvejais – savarankiškai, tai yra

---

³⁹ Padoa-Schioppa T. *The Euro and Its Central Bank: Getting united after the Union*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2004. P. 24.

atskirai ir nepriklausomai nuo ECB. Kapitalo struktūros požiūriu reikėtų pažymėti, kad nacionaliniai centriniai bankai yra vieninteliai ECB akcininkai.

Pagrindinis principas, pasidalijant pareigas tarp ECB ir nacionalinių centrinių bankų, yra Statuto 12.1 straipsnis, kuris skamba taip: „*Tokiu mastu, kuris laikomas galimu ir tinkamu, ir nepažeisdamas šio straipsnio nuostatų, ECB kreipiasi į nacionalinius centrinius bankus atlikti operacijas, kurios sudaro ECBS uždavinių dalį*“.

ECBS funkcijos suskirstytos į „pagrindines užduotis“, kurios apibrėžtos Maastrichto sutarties 105.2 straipsnyje ir pakartotos Statuto 3.1 straipsnyje, ir kitas funkcijas (nepagrindines užduotis), kurios išdėstytos kituose nuostatuose. Nors Maastrichto sutarties 105.2 straipsnyje taikomoje formuluotėje nurodoma, kad „pagrindiniai uždaviniai vykdomi per ECBS“ (ECBS vertinant kaip jos sudedamųjų dalių, tai yra ECB ir nacionalinių centrinių bankų junginį), kitoms užduotims taikomose formuluotėse ECB ir nacionaliniai centriniai bankai paprastai minimi atskirai (išskyrus vieną reikšmingą išimtį, tai yra Maastrichto sutarties 105.5 straipsnį, kuriame nurodoma ECBS). Neveikiamoji rūšis, vartojama pagrindinių užduočių atveju („atliekant per“), skiriasi nuo laikų, vartojamų nepagrindinių užduočių paskyrimui aprašyti („bus“, „gali išleisti“ ir pan.)⁴⁰.

Pagrindiniai uždaviniai, vykdomi per ECBS, yra keturi:

- 1) nustatyti ir įgyvendinti Bendrijos pinigų politiką,
- 2) vykdyti užsienio valiutos keitimo operacijas,
- 3) laikyti ir valdyti valstybių narių oficialiąsias užsienio atsargas,
- 4) užtikrinti sklandų mokėjimo sistemų veikimą.

Skiriami dar keturi „nepagrindiniai“ uždaviniai (nepatenkantys į pagrindinių uždavinių kategoriją):

1) Banknotų leidyba. Pagal Maastrichto sutarties 106.1 straipsnio (buvusio 105A.1) formuluotę (atkartotą Statuto 16 straipsnyje) „*ECB turi išimtinę teisę duoti leidimą Bendrijoje išleisti banknotus. Tokius banknotus gali išleisti ECB ir nacionaliniai centriniai bankai. ECB ir nacionalinių centrinių bankų išleisti banknotai yra vieninteliai tokie banknotai, kurie Bendrijoje turi teisėtos mokėjimo priemonės statusą*“. 106.2 straipsnyje (buvusiame 105A.2) dar papildoma: „*ECB patvirtinus emisijos apimtį, valstybės narės gali išleisti monetas*“.

2) Rizikos ribojimu pagrįsta priežiūra. Maastrichto sutarties 105.5 straipsnyje teigiama: „*ECBS prisideda prie to, kad kompetentingos institucijos galėtų sklandžiai vykdyti savo politiką, susijusią su rizikos ribojimu pagrįsta kredito įstaigų priežiūra ir finansų sistemos stabilumu*“. 105.6 straipsnyje sakoma: „*Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su ECB*

---

⁴⁰ Lastra R. La division des responsabilités entre la Banque centrale européenne et les banques centrales nationales dans le cadre du Système européen des banques centrales // <http://www.ena.lu/mce.cfm>; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

bei gavusi Europos Parlamento pritarimą, gali vieningai sprendama skirti ECB konkrečius uždavinius, susijusius su rizikos ribojimu pagrįsta kredito ir kitų finansų įstaigų, išskyrus draudimo įmones, priežiūra“. Statuto 25 straipsnyje rašoma taip: „(1) ECB gali patarti Tarybai, Komisijai ir valstybių narių kompetentingoms institucijoms, o šios gali konsultuotis su ECB dėl Bendrijos teisės aktu, susijusių su kredito įstaigų rizikos ribojimu pagrįsta priežiūra ir finansų sistemos stabilumu, taikymo srities ir įgyvendinimo. (2) ECB, remdamasi kiekvienu pagal šios Sutarties 105 straipsnio 6 dalį Tarybos priimtu sprendimu, gali atlikti specialius uždavinius, susijusius su rizikos ribojimu pagrįsta kredito ir kitų finansų įstaigų, išskyrus draudimo įmones, priežiūros politika“.

3) Konsultacinės funkcijos ir statistinės informacijos rinkimas. Pagal Maastrichto sutarties 105.4 straipsnį, kitos Europos Sąjungos ir valstybių narių institucijos konsultuojasi su ECB dėl bet kurio Bendrijos akto ar teisinės nuostatos projekto, priklausančio jo kompetencijai. Be to, ECB gali atitinkamoms Bendrijos institucijoms arba nacionalinėms institucijoms teikti nuomones jo kompetencijai priklausančiais klausimais. ECBS Statuto 5 straipsnyje nurodyta, kaip ECB ir nacionaliniai centriniai bankai renka statistinę informaciją.

4) Tarptautinis bendradarbiavimas ir „išorės operacijos“. Tarptautinis bendradarbiavimas reglamentuojamas Maastrichto sutartyje 111.3 (buvusiame 109.3), 111.4 (buvusiame 109.4) ir 111.5 (buvusiame 109.5) straipsniuose ir Statute, kurio 6 straipsnyje rašoma: „ECB nusprendžia, kaip atstovaujama ECBS tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su ECBS pavestais uždaviniais, srityje. ECB ir, jam pritarus, nacionaliniai centriniai bankai gali dalyvauti tarptautinėse finansų institucijose“. Pagal Statuto 23 straipsnį, ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali atlikti tokias „išorės operacijas“:

- užmegzti ryšius su centriniais bankais ir finansų įstaigomis kitose šalyse ir prireikus su tarptautinėmis organizacijomis,
- sudarydami neatidėliotinus ir išankstinius sandorius, įsigyti ir parduoti visų rūšių turta užsienio valiuta, ir tauriuosius metalus,
- laikyti ir valdyti šiame straipsnyje nurodytą turta,
- atlikti visų tipų banko sandorius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis įskaitant skolinimosi ir skolinimo operacijas.

Nors sutartyje kalbama apie pagrindinius ir nepagrindinius ECBS uždavinius, toliau analizuojamos kompetencijos, susijusios su pinigų politika, bankininkystės priežiūra ir užsienio valiutos operacijų politika, paskirstymas tarp ECB ir nacionalinių centrinių bankų.

Pareigų paskirstymas pinigų politikos srityje. Pinigų politikos nustatymas ir įgyvendinimas yra pagrindinė funkcija, „vykdoma per“ ECBS⁴¹. Atsakomybė už pinigų politiką yra aiškiai perkelta iš valstybinės į viršvalstybinę sritį. Šia prasme yra tikslu ir visiškai priimtina kalbėti apie „bendrą pinigų politiką“ (į EPS įsijungusių šalių). Žinoma, kol bendra rinka nėra iki galo sukurta, bendros valiutos idėją visiškai įgyvendina 1999 m. sausio 1 d. įvestas euras. Pinigų politikos įgaliojimų perkėlimas iš valstybinės į viršvalstybinę sritį reiškia vieno iš klasikinių Tautos suverenumo atributų atsisakymą.

Kalbant apie tikrąją pareigų pavidimo formuluotę pinigų politikos srityje, reikėtų prisiminti Renė Smitą (*René Smits*), kuris savo autoritetingame darbe apie Europos centrinį banką aiškina šių žodžių reikšmę kaip „vykdomą per ECBS“⁴². Pasak jo, „Siekiant rezultatyviai sudaryti pinigų politikos teisinis nuostatas buvo galvojama geriau nurodyti ECBS, kai tik buvo turimos mintyje jos sudedamųjų dalių užduotys ir veiklos. Išimtis yra operacijų ir veiklų, kurias sudedamosios ECBS dalys gali įsipareigoti atlikti, išvardijimas, kai ECB ir nacionaliniai centriniai bankai minimi atskirai (Statuto 17-24 straipsniai). Kai ECB ir nacionalinių centrinių bankų kompetencija skiriasi, jie minimi atskirai, pavyzdžiui, nuostatoje apie pačios ECB užduotį atlikti rizikos ribojimu pagrįstą priežiūrą (Mastrichto sutarties 105.6 straipsnis)“.

Jei pinigų politika bus viena ir nedalijama EPS dalyvaujančioms šalims, tarp ECB ir nacionalinių centrinių bankų vis tiek lieka veikiantis skirtumas ta prasme, kad nors pinigų politikos sprendimų priėmimo stadija yra visiškai centralizuota Europos centriniame banke, tačiau monetarinės politikos įgyvendinimo stadija yra decentralizuota. Tai yra nacionalinių centrinių bankų pareiga vykdyti pinigų politikos operacijas pagal Vykdomosios valdybos parengtas instrukcijas. Statuto 14.3 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad „(...) nacionaliniai centriniai bankai yra sudėtinė ECBS dalis ir veikia pagal ECB gaires bei nurodymus“. Atitinkamai, vykdydami pinigų politikos įsipareigojimus nacionaliniai centriniai bankai veikia pagal jų kompetenciją kaip sudėtinė ECBS dalis, bet ne kaip nacionalinės institucijos.

Pareigų paskirstymas bankininkystės priežiūros srityje. Priežiūra buvo įtraukta į Statuto projektą kaip penktoji pagrindinė ECBS užduotis. Tačiau kai kurių šalių (ypač Vokietijos) pasipriešinimas tokiam įtraukimui reiškė, kad galutinėje Statuto ir Mastrichto sutarties versijoje nurodyta ribota priežiūra vertinama kaip nepagrindinė užduotis, suformuluota ECBS Statuto 25 straipsnyje ir Mastrichto sutarties 105.5 straipsnyje. Vis dėlto 105.6 Mastrichto sutarties straipsnis paliko „atviras duris“ galimai priežiūros pareigų plėtrai, išplaukiančiai iš santykinai supaprastintos procedūros (nėra reikalaujama oficialios Sutarties pataisos, nors antra vertus, ji nėra lengvai įgyvendinama dėl vienbalsiškumo reikalavimo).

⁴¹ Ricard P. Les relations entre la BCE et les banques nationales restent délicates // <http://www.ena.lu/mce.cfm>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.

⁴² Smits R. The European Central Bank: Institutional Aspects. – London: Kluwer Law International, 1997.

Bankų priežiūros sistema Europos centrinių bankų sistemos, kaip visumos, ir Eurosistemos, kaip ECBS dalies, ribose plėtojama nacionaliniu lygmeniu. Vadovaudamiesi Sutarties 105 straipsnio 5 dalimi ir Statuto 3 straipsnio 3 dalimi, ECB ir nacionaliniai centriniai bankai, kurie sudaro ECBS, įgyvendindami ECBS pagrindinį tikslą – palaikyti kainų stabilumą – betarpiškai atlieka nacionalinės teisės jiems paskirtas priežiūros instituto funkcijas, bendradarbiauja su priežiūros institutais nacionaliniu lygiu, veikia per Bankų priežiūros komitetą arba betarpiškai per patį ECB.

Taigi, už bankų priežiūrą yra atsakinga kiekviena valstybė narė. ECB neturi teisės kontroliuoti atskiros šalies bankų priežiūros (4 lentelė)⁴³.

4 lentelė. Euro zonos valstybių bankų priežiūros institucinė struktūra

	Institucija, atsakinga už bankų priežiūrą	Veiklos sferos, už kurias priežiūros institucijos yra papildomai atsakingos	Centrinio banko įtaka bankų priežiūroje	Kitos institucijos, atsakingos už bankų priežiūrą
Airija	Centrinis bankas	Investicinės firmos, reikalavimų taikymas biržoms	Visiška atsakomybė	Nėra
Austrija	Finansų ministerija	Draudimo bendrovės	Didelė įtaka kontroliuojant atskiras įstaigas; daugeliu atvejų - teisė konsultuoti	Centrinis bankas konsultuoja
Belgija	Bankų ir finansų komisija	Investicinės firmos ir kolektyvinio investavimo sistemos	Jokių ypatingų priežiūros uždavinių	Centrinis bankas konsultuoja riziką ribojančių taisyklių ir apskaitos principų klausimais
Ispanija	Centrinis bankas	Nėra	Visiška atsakomybė	Nėra
Italija	Centrinis bankas	Stabilumo užtikrinimui – visos finansų įstaigos (išskyrus draudimo bendroves) ir rinkos	Visiška atsakomybė	Tarpžinybinis kredito ir taupomųjų įstaigų komitetas
Liuksemburgas	Finansų sektoriaus priežiūros komisija	Visos finansų įstaigos (išskyrus draudimo bendroves) ir rinkos	Netiesioginė įtaka	Nėra
Nyderlandai	Centrinis bankas	Kolektyvinio investavimo sistemos	Visiška atsakomybė	Nėra
Portugalija	Centrinis bankas	Investicinės firmos	Visiška atsakomybė	Finansų ministerija
Prancūzija	Bankų komisija	Investicinės firmos	Didelė įtaka	Bankų ir finansų sektoriaus reglamentavimo komitetas
Suomija	Finansinių institucijų priežiūros tarnyba	Investicinės firmos ir biržos	Jokių ypatingų priežiūros uždavinių	Finansų ministerija
Vokietija	Federalinė kredito įstaigų priežiūros tarnyba	Investicinės firmos, atviro ir uždaro kolektyvinio investavimo sistemos ir finansinių paslaugų teikėjai, išskyrus draudimo bendroves	Didelė įtaka kontroliuojant atskiras įstaigas; daugeliu atvejų – teisė konsultuoti	Finansų ministerija; Teisingumo ministerija, kiek tai susiję su bankų apskaita ir informacijos atskleidimu; centrinis bankas konsultuoja

Šaltinis: ECB Mėnesinis biuletenis, 2000 m. balandis.

⁴³ Pollard P.S. A Look Inside Two Central Banks: The European Central Bank And the Federal Reserve // <http://research.stlouisfed.org/publications/review/03/01/Pollard.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-08-08.

Pagal Maastrichto sutarties 105.2 straipsnį ECBS patikėta skatinti „(...) sklandų mokėjimo sistemų veikimą“. Statuto 22 straipsnis išvardija ECBS sudedamąsias dalis (tai yra ECB ir nacionaliniai centriniai bankai), kai nurodoma, kad „ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali sudaryti sąlygas, o ECB gali priimti reglamentus, kad būtų užtikrintas kliringo ir mokėjimo sistemų veiksmingumas ir patikimumas Bendrijoje ir su kitomis šalimis“. EB steigimo sutartyje ECBS priskiriama atsakomybė už mokėjimų sistemų stabilumą ir efektyvumą, o Statutas numato operacinės funkcijos galimybę ir ECB galimybę leisti normatyvinius teisės aktus, reglamentuojančius mokėjimų sistemas. Pabrėžtina, kad šie įgaliojimai galioja dėl visų mokėjimų sistemų.

Daugiašalis bendradarbiavimas tarp ES valstybių narių priežiūros institucijų dažniausiai atliekamas per Bankų priežiūros komitetą, kuris buvo įsteigtas ECBS Valdandiosios tarybos iniciatyva. Tačiau narystė šiame komitete apima centrinis bankus ir kitas priežiūros institucijas – tiek EPS dalyvaujančiose ES valstybėse narėse, tiek ir nedalyvaujančiose. Mokslininkė R. Lastra teigia, kad šiuo atžvilgiu būtų protinga sudaryti pakomitetį su EPS dalyvaujančių valstybių narių nacionaliniais centriniais bankais arba kitomis priežiūros institucijomis. Šių nacionalinių centrinių bankų atstovai kartu su kai kuriais ECB atstovais galėtų spręsti likvidumo krizes ir veikti kaip pastovus nuolatinis komitetas, panašus į Nuolatinį komitetą (*Standing Committee*), kurį sudarė Anglijos banko, Anglijos izdo ir finansinių paslaugų administracijos (*HM Treasury and the Financial Services Authority*) nariai, perduodami Anglijos banko priežiūros įgaliojimus Finansinių paslaugų administracijai. Vienintelė su šiuo komitetu galinti kilti problema būtų dėl Jungtinės Karalystės, nes pastaroji nėra EPS dalyvė ir kadangi Londonas yra toks ES esminis finansinis centras, tai faktiškai bet kokios reikšmės ES krizės galėtų neigiamai paveikti Londoną ir atsispindėtų Londono rinkose, pavyzdžiui Londono tarpbankinėje rinkoje. Todėl mokslininkės manymu, Jungtinės Karalystės priežiūros institucijos taip pat turėtų būti pakviestos į tokį koordinuojantį komitetą, jei jis būtų sukurtas⁴⁴.

Pareigų paskirstymas užsienio atsargų valdymo politikos srityje. Valstybių narių užsienio atsargų valdymas ir laikymas yra vienas iš pagrindinių uždavinių, „vykdomų per ECBS“. Nacionaliniai centriniai bankai suteikia ECB užsienio atsargų aktyvus. Kiekvieno nacionalinio centrinio banko įnašai nustatomi proporcingai jo daliai pasirašytame ECB kapitale.

ECB kiekvieną nacionalinį centrinių banką kredituoja jo įnašo dydžio reikalavimu. Valdandioji taryba nustato tokių reikalavimų nominaliąją išraišką ir atlyginimo už juos tvarką, taip pat gaires operacijoms turimomis užsienio atsargomis vykdyti⁴⁵.

---

⁴⁴ Lastra R. La division des responsabilités entre la Banque centrale européenne et les banques centrales nationales dans le cadre du Système européen des banques centrales // <http://www.ena.lu/mce.cfm>; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

⁴⁵ Vaškėlaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslotyros institutas, 2006. P. 181.

NCB leidžiama atlikti sandorius vykdant savo įsipareigojimus tarptautinėms organizacijoms. Jei visos kitos operacijos užsienio atsargomis, likusiomis NCB po pervedimų, ir valstybių narių sandoriai apyvartinėmis užsienio valiutos lėšomis viršija tam tikrą ribą, joms turi pritarti ECB, kad būtų užtikrintas jų suderinamumas su Bendrijos valiutos kurso ir pinigų politika.

3. LIETUVOS BANKO VEIKLOS PERSPEKTYVOS EUROPOS CENTRINIŲ BANKŲ SISTEMOJE

Lietuvos ir Europos Sąjungos santykių teisinis pagrindas yra Europos Sąjungos sutartis. Šia sutartimi buvo aiškiai išreikštas Lietuvos narystės ES tikslas ir įtvirtintas Lietuvos įsipareigojimas suderinti savo teisę su ES reikalavimais. Nuo šios sutarties pasirašymo Lietuva įtraukiama į visus politinio dialogo forumus ir mechanizmus.

Pasirengimas stoti į Europos Sąjungą apima nuoseklius pakeitimus šalių kandidačių centrinėje bankininkystėje. Nėra jokių bendrai nustatytų reikalavimų, pagal kuriuos šis procesas turėtų būti vykdomas. Europos centrinio banko suformuluotos nuostatos dokumente „Eurosistema ir stojimo į ES procesas“ parodo šios institucijos požiūrį į šalių kandidačių centrinių bankų kaitos procese. Centriniai bankai, vadovaudamiesi šiuo dokumentu ir atsižvelgdami į šalių kandidačių į ES specifiką, kuria savo raidos strategiją. Naujo Lietuvos banko įstatymo priėmimas svarbus etapas šiame procese⁴⁶. Šis įstatymas buvo parengtas atsižvelgiant į Maastrichto sutarties, Protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto (toliau Statutas) reikalavimus, visų pirma – dėl pagrindinio tikslo koregavimo, centrinio banko nepriklausomumo užtikrinimo bei draudimo tiesiogiai skolinti vyriausybės institucijoms.

Šioje darbo dalyje aptariamos Lietuvos banko pagrindinio tikslo kitimo tendencijos integracijos į ES kontekste. Taip pat apžvelgiamas Europos centrinio banko pagrindinių veiklos principų taikymas Lietuvos bankui. Tuo pačiu išskiriami galimi euro įvedimo Lietuvoje privalumai ir trūkumai.

3.1. Lietuvos banko pagrindinio tikslo koregavimas

1990 m. kovo mėn. buvo atkurtas Lietuvos bankas. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas buvo priimtas 1994 m. Šio įstatymo 7 straipsnyje buvo suformuluotas pagrindinis Lietuvos banko tikslas – siekti Lietuvos Respublikos pinigų stabilumo. ECBS pagrindinis tikslas yra palaikyti kainų stabilumą. Pagal 1994 m. Lietuvos banko įstatymo redakciją, Lietuvos bankas, įgyvendindamas pagrindinį tikslą turėjo užtikrinti patikimą pinigų rinkos, kredito ir atsiskaitymų sistemos funkcionavimą bei palaikyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomą ekonominę politiką, jeigu ji neprieštarauja pagrindiniam tikslui.

---

⁴⁶ Kropas S. Centrinės bankininkystės konvergencija stojant į Europos Sąjungą // Pinigų studijos, 2001 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_2/kropas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

Lietuvos Respublikos Lietuvos banko nauja redakcija įsigaliojo 2001 m. kovo 13 d. Naujajame Lietuvos banko įstatyme buvo pakeista pagrindinio centrinio banko tikslo formuluotė. Vietoje pinigų stabilumo centrinio banko veiklos prioritetu tapo kainų stabilumo siekimas. Pinigų stabilumas yra sąvoka, apimanti vidinį (kainų stabilumas) ir išorinį (valiutos kurso stabilumas) stabilumą. Tarp šių potikslų nėra esminio konflikto, jeigu šalis įdiegia fiksuoto valiutos kurso režimą ir bazine valiuta pasirenka stabilią užsienio valiutą. Minėtas žingsnis svarbesnis integracijos prasme, nes Lietuva perkėlė į savo įstatymus vieną iš aukščiausių ES ekonominės politikos vertybių. Nuostata siekti kainų stabilumo yra užfiksuota ES sutartyje, kur pasakyta, kad „*svarbiausias ECBS tikslas yra palaikyti kainų stabilumą*“.

Lietuvos banko pagrindinis tikslas buvo pakeistas siekiant „skatinti suderintą ir subalansuotą ekonominę veiklą, tolygią ir be infliacijos plėtrą, atsižvelgiant į aplinkos apsaugą, padėti siekti didelės ekonomikos funkcionavimo konvergencijos, aukšto aprūpinimu darbu bei socialinės apsaugos lygio, gyvenimo lygio kitimo bei gyvenimo kokybės gerėjimo ir valstybių narių ekonominės bei socialinės sanglaudos ir solidarumo“⁴⁷.

Kai kurių kritikų teigimu, Lietuvos banko pagrindinio tikslo pakeitimo pagrįstumas yra abejotinas dėl bankui priskiriamo tikslo, kuriam pasiekti jis neturi reikalingų priemonių, o tikslo, kuris priklauso nuo banko veiksmų ir už kurio pasiekimą bankas privalo atsiskaityti, atsisakoma.

Nei Lietuvos bankas, nei kuri nors kita institucija negali kontroliuoti kainų rinkoje, nes jos priklauso nuo daugelio įvairių veiksnių. Tarkime, jeigu pakyla naftos kaina, ji iš karto lemia produktų kainų kilimą. Vienintelis kainų dinamikos veiksnys, priklausantis nuo centrinio banko, yra jo leidžiamų pinigų kokybė plačiąja prasme. Užtikrindamas pinigų stabilumą bankas eliminuoja pagrindinį neigiamą kainų kaitos veiksnių ir palieka kainas, priklausančias nuo daugybės rinkos veiksnių. Kita vertus, kainų stabilizavimo problema turi kur kas platesnį kontekstą ir siejasi su valstybės išdo, ekonomine ir struktūrine politika, Lietuvos įmonių plėtotės strategija ir kitais aspektais⁴⁸.

3.2. Europos centrinio banko pagrindinių veiklos principų taikymas Lietuvos bankui

1996 m. Europos pinigų institutas (toliau EPI), rengdamas ataskaitą apie pažangą konvergencijos link, aprobavo reikalavimus, kuriuos turi atitikti nacionaliniai centriniai bankai (taip pat ir Lietuvos bankas), kad galėtų tapti sudedamosios ECBS dalimis. Taip EPI detalizavo

---

⁴⁷ Europos Sąjunga: steigimo dokumentų rinktinė. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 63.

⁴⁸ Vaškėlaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslo tyros institutas, 2006. P. 235.

centrinio banko nepriklausomumo kriterijus. Jo aprobuoti reikalavimai, kuriuos turi atitikti valstybių ES narių NCB, kad galėtų tapti sudedamosiomis ECBS dalimis, yra išvardyti EPI 1996 m. konvergencijos ataskaitoje.

Europos pinigų institutas įvertino keturis centrinio banko nepriklausomumo kriterijus: funkcinį, institucinį, finansinį ir asmeninį. EPI išvardijo požymius, kuriais remiantis įvertinamas kiekvieno šių kriterijų atitikimas. 1997 m. EPI išvardijo tuos pačius centrinio banko nepriklausomumo požymius ir nurodė, kad valstybių ES narių NCB turi būti nepriklausomi nuo tos dienos, kai įsteigta ECBS ir pradėjo funkcionuoti ECB. EPI pažymėjo, kad reikalavimas pašalinti nacionalinės teisės normų neatitikimus yra pritaikomas tik tiek, kiek nacionalinės teisės normos neatitinka Sutarties ir Statuto reikalavimų, kurie yra Bendrijos pirminės teisės šaltiniai. Tačiau šis reikalavimas nėra taikomas, kai yra vertinamas nacionalinės teisės normų atitikimas su Bendrijos antrinės teisės (*acquis*) šaltinių reikalavimais.

Lietuvos banko nepriklausomumo aspektai. Pabrėžtina, kad pakeitimai, susiję su šių nuostatų teisiniu reglamentavimu, apėmė daugelį Lietuvos banko įstatymų skyrių. Pagal galiojančią Lietuvos banko įstatymo 3 straipsnio 2 dalies redakciją nustatyta, jog „įgyvendindamas tikslus ir atlikdamas savo funkcijas bei vykdydamas tam reikalingą veiklą, Lietuvos bankas (...) turi nesiėkti nurodymų ir jų nepriimti iš Europos Sąjungos institucijų ir organų, Europos Sąjungos valstybių narių vyriausybių ar iš jokios kitos institucijos ar organo. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir valstybės institucijos privalo gerbti Lietuvos banko nepriklausomumą ir nesiėkti daryti įtaką Lietuvos bankui ir Lietuvos banko tarnautojams, kai jie vykdo savo pareigas“. Kaip teisingai pabrėžia autorius S. Kropas, „tai jokiais būdais nereiškia, kad Lietuvos bankas tampa valstybe valstybėje, kaip kažkada buvo mėginama aiškinti šią nuostatą, o tik parodo šiuolaikinę kompetencijos ir atsakomybės paskirstymą tarp valstybės institucijų“⁴⁹. Pažymėtina, kad Lietuvos bankas, būdamas nepavaldus Seimui, yra jam atskaitingas. Tai numatyta Lietuvos banko įstatymo 51 ir 52 straipsniuose.

Lietuvos banko asmeninis nepriklausomumas užtikrinamas nustatant centrinio banko valdytojo trukmę. Pagal Lietuvos banko įstatymo 10 straipsnio 4 dalį, Lietuvos banko valdybos pirmininką penkeriems metams skiria ir atleidžia prieš terminą Seimas Respublikos Prezidento teikimu. Toks terminas nustatytas laikantis Statuto 14 straipsnio 2 dalies, kurioje teigiama, jog nacionalinių bankų įstatymuose turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkeri metai centrinio banko valdytojo kadencija.

Būtina atskirti nepriklausomybės *de jure* ir *de facto* sąvokas. Anksčiau galiojęs Lietuvos banko įstatymas, kaip ir naujasis, turėjo nemažai nuostatų, įtvirtinančių centrinio banko

---

⁴⁹ Kropas S. Centrinės bankininkystės konvergencija stojant į Europos Sąjungą // Pinigų studijos, 2001 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_2/kropas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

nepriklausomybę teisine prasme, tačiau kai kurie netiesioginiai rodikliai, pavyzdžiui, banko vadovų kaitos indeksas, rodo, jog ji buvo labai maža. Per pastaruosius dešimt metų pasikeitė 5 Lietuvos banko valdybos pirmininkai (neskaitant laikinai ėjusių pareigas), t. y. vidutinė kadencijos trukmė buvo tik dveji metai, nors įstatymu garantuojama trukmė – penkeri metai. Tik vienas centrinio banko vadovas sugebėjo pabaigti įstatymu nustatytą kadenciją. Europos Sąjungos šalyse centrinio banko vadovo pasitraukimas yra išskirtinis reiškinys, dar rečiau pasitraukiama dėl politinių motyvų. Žinoma, negalima nematyti pastaruoju metu atsirandančių nepriklausomybės *de facto* požymių ir Lietuvoje⁵⁰.

Lietuvos banko atskaitingumas ir veiklos skaidrumas. Atlikdamas savo funkcijas, Lietuvos bankas taiko tarptautinius ir pagal centrinių bankų praktiką parengtus veiklos skaidrumo standartus. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, o Lietuvos bankui įsitraukus į ECBS, tapo būtina vykdyti naujus reikalavimus šioje srityje. Priėmus naują Lietuvos banko įstatymą, Lietuvos centrinio banko veikla tapo skaidresnė. Lietuvos bankas, būdamas nepriklausomas nuo kitų valstybės institucijų, vadovaujasi atskaitingumo visuomenei principu, kurį įgyvendina užtikrindamas savo veiklos skaidrumą. Veikdamas skaidriai, centrinis bankas sudaro sąlygas visuomenei geriau suprasti jo siekius bei sprendimų motyvus ir nuolat stebėti jo veiklą. Taip mažinami visuomenės nuogąstavimai dėl netikrumo ir nepastovumo, ji gali geriau derinti savo lūkesčius su pinigų politikos pokyčiais. Mažėjant netikėtų reakcijų rinkose galimybei, gali būti lengviau pasiekiamas pinigų politikos tikslas – kainų stabilumas.

Kiekvienais metais Lietuvos bankas skelbia metų finansinę ataskaitą kartu su auditoriaus išvada. Lietuvos banko valdybos pirmininkas du kartus per metus Lietuvos Respublikos Seime skaito pranešimus, kaip įgyvendinamas Lietuvos banko pagrindinis tikslas ir vykdomos funkcijos, apžvelgia šalies bankų sistemos būklę. Lietuvos bankas nuolat informuoja visuomenę apie šalyje veikiančių komercinių bankų, užsienio bankų filialų, Lietuvos centrinės kredito unijos, kredito unijų veiklą. Reguliariai skelbiami Lietuvos banko analitinis balansas, pinigų kiekio statistika, Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas, valiutų kursai, įvairūs kiti statistiniai duomenys. Lietuvos bankas daug informacijos apie šalies bankininkystę ir finansų sistemą teikia spaudai, radijui, televizijai ir interneto svetainėms. Per žiniasklaidą visuomenė supažindinama su Lietuvos banko valdybos sprendimais, banko parengtais statistikos duomenimis. Svarbios naujienos pranešamos ir komentuojamos spaudos konferencijose, banko atstovų duodamuose interviu. Jau tapo tradicija kiekvienų metų pradžioje organizuoti Lietuvos banko valdybos pirmininko ir žurnalistų susitikimą. Jame apžvelgiami praėjusių metų šalies bankininkystės rezultatai.

---

⁵⁰ Kropas S. Centrinės bankininkystės konvergencija stojant į Europos Sąjungą // Pinigų studijos, 2001 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_2/kropas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

Taigi, visuomenės informavimo ir komunikacijos veikloje Lietuvos bankas taiko tarptautinius centrinių bankų suformuotus aukštus šios srities standartus ir vadovaujasi ne vienerių metų praktikos patikrintais principais: skaidrumo, atvirumo, grįžtamojo ryšio ir informacijos kokybės. Lietuvos banko veiklos skaidrumas užtikrinamas įvairiais kanalais visuomenei teikiant aktualią informaciją – tai skatina pasitikėjimą juo, prisideda prie visos bankų sistemos stabilumo ir formuoja teigiamus šalies ūkio plėtros lūkesčius.

3.3. Euro įvedimo Lietuvoje privalumai ir trūkumai

Lietuva, įsivesdama bendrą valiutą eurą ir prisijungdama prie vadinamosios euro zonos, žengtų dar vieną svarbų žingsnį glaudesnės europinės integracijos link. Mes šiuo metu jau esame bendroje Europos Sąjungos prekybinėje erdvėje, mes esame muitų sąjungoje, tai yra paklūstame bendrai šios sąjungos muitų politikai. Litą pakeitę euru mes taptume bendros valiutos, pinigų erdvės dalimi. Taigi gyventume aiškesnių, skaidresnių rinkos santykių sąlygomis.

Bendra valiuta – neatsiejama nuo Europos Sąjungos bendrosios rinkos, nes leidžia šiai rinkai sklandžiai veikti ir sparčiau augti. Dauguma analitikų pritaria, kad euro įvedimas Lietuvoje turės šias teigiamas pasekmes:

1) Šalies finansų rinka taps nepalyginamai didesnės ir likvidesnės euro zonos finansų rinkos dalimi, o tai sudarys sąlygas pritraukti išorės lėšas greičiau ir mažesnėmis sąnaudomis. Išnyks valiutos keitimo kurso svyravimai. Tai turėtų padėti euro zonoje sukurti stabilesnę prekybos aplinką, nes sumažės valiutų kursų rizika tiek importuotojams, tiek ir eksportuotojams, kuriems tenka atsižvelgti į valiutų kursų svyravimus. Tiesa, Lietuvos atveju tai mažiau aktualu, nes iki šiol lito kursas buvo fiksuotas euro atžvilgiu ir šią naudą Lietuva turėtų pajusti tik išsiplėtus euro zonai, tačiau tuo pačiu turėtų nebelikti ir valiutų kurso rizikos priedo, kuris įskaitomas palūkanų normoje (palūkanos dėl to turėtų sumažėti).

2) Nebeliks valiutos keitimo sąnaudų. Šių sąnaudų panaikinimas, Europos Komisijos vertinimais, gali padidinti realaus BVP augimo tempą 0,25 % – 0,5 %. Lietuvos banko vertinimais, mūsų šalyje vien euro pirkimo-pardavimo maržos panaikinimas leis per metus sutaupyti apie 29 milijonų litų⁵¹. Tuo pačiu sumažės sąnaudos tarptautiniams mokėjimams, kadangi jų atlikimas užsienio valiuta kol kas yra brangesnis ir lėtesnis, nei operacijos šalies viduje. Taip pat nebereikės rašyti ir apskaityti sąskaitų keliomis valiutomis, kas paprastai apsunkina finansų valdymą ir daro sudėtingesnėmis vidaus apskaitos sistemas.

---

⁵¹ Ką gero (bloga) žada Lietuvos ekonomikai 2005-2007 metai? Dr. Gitano Nausėdos prezentacija // http://intra2.sebank.lt/pdfs/apzvalgoslma21_pr.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

3) Kainos taps skaidresnės: dėl bendros valiutos vartotojai ir įmonės gali lengviau palyginti prekių ir paslaugų kainas skirtingose valstybėse ir pasirinkti, kurioje šalyje jas įsigyti (ypač aktualu besinaudojantiems elektroninės prekybos paslaugomis).

4) Sustiprės konkurencija, o tai, savo ruožtu, turėtų lemti kainų mažėjimą. Vis dėl to Lietuvoje kai kurios kainos yra beveik per pusę mažesnės, nei daugelyje dabartinių euro zonos valstybių, todėl euro įvedimas greičiausiai didelės įtakos kainų mažėjimui neturės.

5) Euro įvedimas turėtų spartinti prekybą ir didinti investicijas, tačiau tai priklausys nuo prekybos kitomis valiutomis dalies ir palūkanų normų prieš stojant į euro zoną. Narystė euro zonoje gali prisidėti prie prekybos investicijų Lietuvoje didėjimo, tačiau šis poveikis bus ilgalaikis ir jau pasireiškė įstojus į ES. Lietuvos užsienio prekyba su euro zonos šalimis šiuo metu sudaro tik apie 31 procento visos prekybos, bet prie euro zonos prisijungus daugiau šalių, šis skaičius gali padidėti net iki 60 procentų. Kuo didesnė šalies prekybos dalis tenka prekybai su euro zona ir kuo didesnė šalies ekonominė integracija ES, tuo didesnę naudą ji gali patirti iš euro įvedimo.

6) Euras padeda sukurti bendrąją rinką finansų operatoriams (bankams, draudimo kompanijoms, investiciniams fondams), kas taip pat skatina investicijas ir platesnį paslaugų spektrą bei sudaro palankesnes finansavimo galimybes.

7) Kainos bus stabilesnės. Tai vienas iš pagrindinių EMS sukūrimo tikslų, kurio siekiama sukūrus nepriklausomą Europos centrinių bankų sistemą.

8) Fiskalinės politikos kontrolė leis išvengti per didelio valstybės biudžeto deficito ar vyriausybės skolos.

9) Padidėjusios euro vertybinių popierių rinkos ir maža infliacija turėtų padėti išlaikyti mažas palūkanų normas, kas taip pat skatina ekonomikos augimą ir naujų darbo vietų kūrimą.

10) Vieninga valiuta prisidės prie turizmo plėtros ir palengvins gyvenimą pasienyje gyvenantiems žmonėms. Keliaujantiems į kitas euro zonos šalis nebereikės keisti pinigų, iškils mažiau nepatogumų pervedant pinigus ar perkant kelionės čekius.

Atsižvelgiant į aukščiau paminėtus faktus galima daryti išvadą, kad euro įvedimas Lietuvoje gali turėti tam tikrą teigiamą ekonominį poveikį šalies įmonėms ir gyventojams, tačiau jis neturėtų būti labai didelis. Dalį galimos euro įvedimo naudos Lietuva jau patyrė 2002 m. susiejusi lito kursą su euro kursu (sumažėjusios palūkanos ir infliacija) ir 2004 m. įstojusi į ES (padidėjusios užsienio investicijos, sumažėjęs nedarbo lygis), todėl įmanoma, kad euro įvedimo nauda bus mažesnė nei tikimasi. Tai priklausys ir nuo Lietuvos pasiruošimo euro įvedimui, tolesnių socialinių ir ekonominių reformų bei visuomenės informavimo apie vykstančius integracijos procesus ir kainų pasikeitimus. 2005 metais 10 naujųjų ES šalių atlikta apklausa

parodė, kad dauguma apklaustųjų ES šalių narių piliečių pripažįsta pagrindinius euro privalumus (5 lentelė).

5 lentelė. Euro zonos valstybių bankų priežiūros institucinė struktūra

Ar jūs galvojate, kad euras...?	Taip, %	Skirtumas nuo 2004 m., %	Ne, %	Skirtumas nuo 2004 m., %
Bus patogesnis tiems, kurie keliauja į kitas euro zonos šalis?	92	0	4	-1
Padarys lengvesniu apsipirkimą euro zonos šalyse?	80	-2	13	+1
Panaikins valiutos keitimo mokesčius euro zonos viduje?	74	-3	12	+1
Suteiks galimybę lengviau palyginti kainas euro zonos šalyse?	70	-3	19	+1

Šaltinis: Introduction of the Euro in New Member States - Wave 2 // http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_175b_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-25

Išanalizavus šiuos argumentus, galima teigti, kad euro įvedimo nauda akivaizdi. Bet ar gali turėti euro įvedimas neigiamų pasekmių?

Trys iš 15 pirmųjų ES valstybių iki šiol nėra įsivedusios euro, nors ir galėjo tai padaryti, o ir ne visos naujosios ES šalys taip kaip Lietuva skuba įstoti į EMS. Ar tinka Lietuvai Danijos, Didžiosios Britanijos ir Švedijos išsakyti argumentai prieš euro įvedimą? Čia išvardinti pagrindiniai šių šalių argumentai, dėl kurių nesiryžtama įstoti į EMS:

1) Tikėjimas, kad įsivedus eurą padidės nedarbo lygis. Tokia baimė yra gana pagrįsta šiose trijose valstybėse, nes jų nedarbo lygis pastaruoju metu nesiekia 6 procentų ir yra gerokai mažesnis už ES vidurkį. Tuo tarpu Lietuvoje nedarbo lygis vis dar viršija šį vidurkį, todėl labiau tikėtina, kad euro įvedimas turėtų sumažinti bedarbybę.

2) Tikėjimas, kad įsivedus eurą sulėtės ekonomikos augimas arba, jam sulėtėjus, dėl įvairių ekonominės politikos apribojimų bus lėtinamas ekonomikos atsigavimas. Būtent dėl tokių ekonominės politikos apribojimų, euroskeptikų manymu, užkertamas kelias spartesniam Vokietijos ir Prancūzijos ekonomikų atsigavimui. Lietuvos atveju prognozuojama, kad ekonomika augs beveik taip pat sparčiai, kaip ir pastaraisiais metais, o euro įvedimas šį augimą dar turėtų padidinti 0,25 – 0,5 procentų.

3) Laukiamas kainų augimas. Jis dažniausiai yra susijęs su kainų apvalinimu į didesnę pusę perskaičiuojant jas iš vienos valiutos į kitą. Ši rizika yra pakankamai aktuali ir pagrįsta, kadangi kai kurios kainos Lietuvoje yra beveik dvigubai mažesnės nei dabartinėse euro zonos valstybėse ir verslininkai, prisidengdami euro įvedimu, gali bandyti jas padidinti būtent euro įvedimo momentu. Tačiau artimiausiu metu šis kainų didėjimas neišvengiamas ne tiek dėl euro įvedimo, kiek dėl spartėjančių ekonomikos integracijos į ES procesą. Kainų kilimą gali įtakoti ir naftos kainų ar kitų energetinių išteklių brangimas, nes sparčiai augančios paklausos šalyse (kaip

Latvija, Estija ar, iš dalies, Lietuva) didėjančias gamybos sąnaudas galima bent iš dalies perkelti galutiniams vartotojams. Apskaičiuota, kad euro įvedimas kitose euro zonos valstybėse tiesiogiai padidino infliaciją tik 0,1 – 0,3 procento, tačiau kai kuriose šalyse dėl euro įvedimo momentu laikinai pakilusių kainų nebuvo išvengta vartotojų pasipiktinimo. Siekinat išvengti panašių klaidų, Lietuvoje būtina kuo anksčiau susirūpinti vartotojų informavimu, kainų dvejomis valiutomis skelbimu, įstatymų, draudžiančių piktnaudžiavimą kainomis, priėmimu. Daugumos analitikų teigimu, euro įvedimas gali sukelti tik trumpalaikį kainų padidėjimą, o ilgu laikotarpiu bendroji ES valiuta turėtų būti kainas mažinantis veiksnys, tačiau tikėtina, kad kai kurių (ypač paslaugų sektoriaus) kainų didėjimo euro įvedimo momentu išvengti nepavyks. Dėl kainų ES skirtumo šiek tiek didesnė infliacija naujai įstojusioje į ES šalyje yra neišvengiama nepriklausomai nuo to ar bus įvestas euras⁵².

4) Neprisijungusios prie euro zonos valstybės centrinis bankas išlaiko teisę vykdyti nepriklausomą pinigų politiką: savarankiškai nustatyti palūkanų normas savo šalyje taip, kaip yra naudingiausia tai šaliai, vykdyti atviros rinkos operacijas, siekiant išlaikyti valiutos kursą pageidaujama lygyje ir pan. Lietuvos padėtis šiuo atveju skiriasi nuo Švedijos ar Didžiosios Britanijos: kadangi litas yra susietas su euru fiksuotu kursu, Lietuvos bankas jau yra praradęs dalį savo savarankiškumo vykdant nacionalinę pinigų politiką ir, įstojus į EMS, kaip tik įgytų nedidelių papildomų galių, kurios buvo visiškai ribojamos valiutų tarybos modelio.

5) Bene dažniausias kai kurių šalių aktyviausių euroskeptikų argumentas yra tas, kad bendra valiuta yra labai didelis žingsnis federacinės valstybės link, kadangi atima iš valstybių galimybes vykdyti nepriklausomą ekonominę politiką: pavyzdžiui, švedai pasisako prieš ES virtimą federacine valstybe. Lietuva taps labiau priklausoma nuo kitų šios zonos valstybių politikos. Išlieka rizika, kad kai kurių didžiųjų ES valstybių socialiniai įsipareigojimai gali neigiamai paveikti euro vertę ir atvesti jas prie finansų bei pinigų sistemos krizės, kuri skaudžiai atsilieptų ir kitoms euro zonos šalims. Kita vertus, neįsivedus euro, bet išlaikius lito kursą fiksuotą euro atžvilgiu, kartu su euro verte kristų ir lito vertė JAV dolerio bei kitų valiutų atžvilgiu, o lito atsiejimas nuo euro sukurtų naują riziką, kuri greičiausiai padidintų palūkanas ir viršytų galimus euro vertės smukimo nuostolius.

6) Nėra aiškių įrodymų, kad šalių neprisijungimas prie EPS žeidžia ekonomiką darbo, pajamų, fiskalinės politikos, infliacijos ir tiesioginių užsienio investicijų srityse. Tarp ekonomistų pasigirsta įvairių nuomonių ir skirtingų vertinimų dėl euro įvedimo įtakos šioms sritims, kadangi skirtingose šalyse po euro įvedimo buvo užfiksuoti skirtingi rodikliai. Be to, tuos pačius rodiklius (infliaciją, nedarbą, ekonomikos augimą ir kt.) įtakoja daug skirtingų

---

⁵² Euro įvedimo Lietuvoje privalumai ir grėsmės. Lietuvos pramoninkų konfederacijos prezidiumo posėdis // http://www.i-manager.lt/upload/200504/2005-04-05_Nr_9.doc; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

faktorių, kurių tikslios įtakos nustatyti beveik neįmanoma. Daugelis šalių, neprisijungusių prie EMS, ekonominių rodiklių (tokių kaip infliacija, palūkanų normos, nedarbo lygis ir kt.) yra geresni nei euro zonos šalių vidurkis. Per pirmuosius šešis metus nuo euro sukūrimo euro zonos šalių ekonomikos augimo ir palūkanų normų skirtumai tarp šalių narių nepadidėjo, lyginant su 25 metų tyrimo duomenimis prieš EMS sukūrimą⁵³.

7) Norint įsivesti eurą, šalis turi atsisakyti savo nacionalinės valiutos. Šis faktas skaudus ne tik senųjų europos valstybių gyventojams, bet ir Lietuvai, kuriai sava valiuta yra vienas iš palyginti neseniai atgautos nepriklausomybės įrodymų.

Be šių, aukščiau paminėtų kitų šalių argumentų, galima atrasti dar keletą euro įvedimo trūkumų. Visų pirma – tai euro įvedimo sąnaudos. Lietuvos banko valdybos pirmininko teigimu, pasirengimas įvesti eurą Lietuvai gali kainuoti per 100 milijonų litų⁵⁴. Nors 2005 m. lapkričio mėn. buvo pasirašytas Lietuvos ir Europos Komisijos (toliau EK) Partnerystės susitarimas dėl visuomenės informavimo ir komunikacijos kampanijos apie euro įvedimą organizavimo, kuriame numatyta, kad EK finansuos dalį visuomenės informavimo išlaidų, apie 50 procentų visų išlaidų visgi gali tekti bankams ir mažmenininkams. Šias sąnaudas sudarys prekių ir paslaugų perkainojimas eurais (menu sąnaudos), nemokamas valiutos keitimas, apskaitos, kompiuterių ir kitų sistemų pritaikymas. Ypač aktualus prekybininkams yra numatytas dviejų valiutų cirkuliacijos laikotarpis. Įmonės, finansinės institucijos turės pritaikyti naujai valiutai įvairią įrangą (pardavimo automatus, kasos aparatus, grynųjų pinigų išdavimo įrenginius, kompiuterinės apskaitos programas ir pan.).

Dar vienas aktualus dalyvavimo EMS trūkumas – verslo ciklą Lietuvoje ir euro zonoje neatitikimas, dėl ko euro zonoje skirtingais laikotarpiais gali būti nuspręsta panaudoti tam tikras pinigų politikos priemones, neatitinkančias Lietuvos tuometinio poreikio. Nuo euro įvedimo gali nukentėti ir verslininkai: paaštrėjusi konkurencija gali būti naudinga galutiniam vartotojui, tačiau nei vienai įmonei gali reikšti bankrotą ar būtinybę susijungti. Dėl to gali būti prarasta daug darbo vietų. Lengvesnis kainų ir pajamų palyginimas euro zonos šalyse skatins darbo jėgos mobilumą, dėl ko Lietuvą gali palikti aukštesnės kvalifikacijos darbuotojai arba didėti darbo jėgos kaina. Tačiau ši tendencija pastebima jau dabar ir greičiausiai tęsis toliau nepriklausomai nuo Lietuvos narystės euro zonoje. Finansinės institucijos neteks pajamų iš litų keitimo į eurus bei komisinių iš ateities sandorių ir gali tai kompensuoti kitų savo paslaugų įkainiui didinimu. Vis dėl to ilgu laikotarpiu šias kainas turėtų sureguliuoti konkurencija.

---

⁵³ Papademos L. What effects is EMU having on the euro area and its member countries (opening remarks) // <http://www.bis.org/review/r050621i.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

⁵⁴ Kiek Lietuvai kainuos euro įvedimas? // http://www.politika.lt/index.php?page=sevices/print_view&cid=693&new_id=783; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

Paskutinės apklausos rodo, kad daugelyje naujų ES šalių euro įvedimo priešininkų skaičius viršija euro šalininkų, o Lietuva atsiduria euroskeptikų sąrašo viršuje. 2005 m. 10 naujų ES šalių atlikta apklausa parodė, kad didelė dalis apklaustųjų ES šalių narių piliečių labiausiai bijo euro įvedimo momentu galimo kainų kilimo ir mano, kad nacionalinės valiutos atsisakymas sumažins nacionalinį identitetą ir sukels kitų nepatogumų (6 lentelė).

6 lentelė. 2005 m. naujose ES narėse atliktos apklausos apie euro įvedimo trūkumus duomenys

Ar jūs pritariate kiekvienam iš šių teiginių...?	Taip, %	Skirtumas nuo 2004 m., %	Ne, %	Skirtumas nuo 2004 m., %
Ar Jūs bijote piktnaudžiavimo kainomis euro įvedimo momentu?	75	+4	20	-3
Ar euro naudojimas vietoj nacionalinės valiutos jums leis pasijusti tikresniais europiečiais?	43	-4	48	+3
Ar euro įvedimas reiškia, kad Jūsų šalis praras didelę dalį savo nacionalinio identiteto?	39	0	49	0
Nacionalinės valiutos pakeitimas euru sukels daug nepatogumų Jums asmeniškai?	29	+3	51	-3
Ar euro įvedimas reikš, kad jūsų šalis praras ekonominės politikos kontrolę?	35	+1	45	-4

Šaltinis: Introduction of the Euro in New Member States - Wave 2 // http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_175b_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

Iš lentelėje pateikiamų duomenų matosi, kad su teiginiu dėl galimo piktnaudžiavimo kainomis euro įvedimo momentu sutiko žymiai didesnė dalis apklaustųjų (3/4), nei su kitais teiginiais ir per metus šis skaičius padidėjo 4 procentais. Lietuvoje pritariančių šiam teiginiui žmonių yra dar daugiau – 78 procentai, o per paskutinius metus jų padaugėjo net 11 procentų⁵⁵. Tuo tarpu dėl kitų teiginių žmonių nuomonė ne tokia aiški: tikresniais europiečiais euras leis pasijusti 43 procentams apklaustųjų, 48 procentams tai neturės įtakos. Didesnė dalis apklaustųjų mano, kad euro įvedimas nesukels didelių nepatogumų jiems asmeniškai, o jų šalis nepraras nacionalinio identiteto ir ekonominės politikos kontrolės.

⁵⁵ Introduction of the Euro in New Member States - Wave 2 // http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_175b_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-25.

IŠVADOS

1. Bendros valiutos įvedimui ir bendros pinigų politikos formavimui reikėjo naujos, unikalios, politiškai nepriklausomos institucijos, užtikrinančios Europos Sąjungos sutartyje numatytų tikslų įgyvendinimą. Tam buvo įsteigta Europos centrinių bankų sistema. Ši sistema susideda iš Europos centrinio banko ir Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų. ECB ir šalių, kurios įsivedusios eurą, nacionalinių centrinių bankų sistemai apibūdinti naudojamas „Eurosistemos“ terminas.
2. Europos centrinio banko pinigų politikos strategija turi keletą trūkumų, kuriuos reikėtų taisyti. Atkreiptinas dėmesys į dvi problemas. Pirmoji problema susijusi su ECB siekiamais tikslais, antroji – su priemonėmis. ECB pripažįsta tik vieną pinigų politikos tikslą. Tai prieštarauja Maastrichto sutarčiai, kuri įpareigoja ECB siekti kitų tikslų, jei šie netrukdo kainų stabilumui. ECB kritikuojamas dėl tokio klaidingo Sutarties interpretavimo bei savo atsakomybės susiaurinimo.
3. Europos centrinis bankas, vykdydamas savo veiklą ir palaikydamas kainų stabilumą, daro didelę teigiamą įtaką visuomenės gerovei ir realiajam aktyvumui. Be šio teigiamo kainų stabilumo poveikio, realiąsias pajamas ar užimtumo lygį šalyje iš esmės nulemia realūs (pasiūlos) veiksniai ir jų negali padidinti ekspansinė pinigų politika. Todėl ECB nėra griežtai prisiėmęs įsipareigojimo laikytis kitų tikslų: skatinti užimtumą ir ekonominį augimą. Centrinis bankas ne visada gali daryti teigiamą įtaką nedarbo mažinimui ar ekonomikos augimui, nes tai priklauso nuo įvairių veiksnių. Taigi, jei ECB būtų atsakingas ir už kitus tikslus, jam būtų dar sunkiau laikytis patikimos pinigų politikos, juo labiau, kad jam buvo skirtas novatoriškas vaidmuo – koordinuoti suverenių Europos valstybių pinigų politiką.
4. Europos centrinis bankas turėtų apsvarstyti apie naujo tikslo formulavimo galimybę. Vietoje nustatyto maksimalaus 2 % koeficiento, ECB galėtų siekti infliacijos tarp 2 % – 3 %, ir simetriškai suteikti šiek tiek lankstumo naujo tikslo atžvilgiu. Tokios pozicijos laikosi Anglijos bankas, nustatęs 2,5 % tikslinį koeficientą, su tam tikru nukrypimu aukščiau ar žemiau nustatyto lygio. Šis tikslinis koeficientas yra artimesnis šiuo metu laikomam optimaliam infliacijos koeficientui.
5. Reikšmingas bruožas, išskiriantis Europos centrinį banką iš kitų centrinių bankų, yra jam garantuojamas aukštas nepriklausomumo lygis. Monetarinė sprendimų priėmimo sistema sąmoningai atitolinta nuo tradicinės, politiškai organizuotos ir demokratiškai įteisintos sprendimų priėmimo sistemos, siekiant apsaugoti ją nuo politinio spaudimo. Netgi nedemokratiškas Europos centrinio banko sprendimų priėmimas galėtų būti pateisintas

- pelningais rezultatais, nes visos centrinio banko statuto nuostatos, kurios susijusios su stabilų kainų užtikrinimu, efektyvios tik tuomet, kai centrinis bankas veikia nepriklausomai.
6. Europos centrinis bankas turi būti daugiau nepriklausomas nei atskaitingas. Priežastis yra ta, kad kuo daugiau centrinis bankas yra nepriklausomas, tuo mažiau jis veikiamas trumpo laikotarpio politinio spaudimo didinti gamybą ir užimtumą bei yra stipriau įsipareigojęs išlaikyti nedidelį ilgo laikotarpio infliacijos tempą. Kadangi visuomenė pripažįsta, kad nepriklausomas centrinis bankas mažiau pasiduoda politiniam spaudimui, centrinio banko ataskaitos apie vykdomą veiklą yra labiau patikimos. Taigi, didesnė centrinio banko nepriklausomybė padidina patikimumą ir tik taip yra išlaikomas žemas infliacijos lygis nepatiriant ekonomikos nuosmukio ar didėjančio nedarbo lygio.
  7. ECB nepriklausomybė dar nereiškia, kad Bankas išvengia bet kokios atsakomybės ir yra absoliučiai nekontroliuojamas. Pirmiausia verta paminėti, jog ECB yra sukurtas Sutarties pagrindu ir savo veiklą vykdo vadovaujantis teisės aktais. Antra, ECB valdymo organų nariai yra skiriami demokratiškai sudarytos institucijos. Trečia, Banko aplaidumo atvejams atskleisti, ECB veiklos auditą atlieka patvirtinti Tarybos nepriklausomi išorės auditoriai. Ketvirta, ECB privalo parengti ataskaitas apie savo vykdomą veiklą ir pinigų politiką bei pateikti jas Europos Parlamentui, ES Tarybai, Europos Komisijai ir Europos Vadovų Tarybai. Penkta, ECB privalo skelbti pranešimus apie ECBS vykdomą veiklą. Ir galiausiai ECB turi skelbti Eurosistemos konsoliduotą savaitinę finansinę ataskaitą, kurioje parodomas praėjusios savaitės Eurosistemos monetarinės ir finansinės operacijos.
  8. Lietuvos banko naujas įstatymas, didžiąja dalimi atitinkantis EPS *acquis*, sudaro palankias sąlygas konvergencinei politikai vykdyti. Lietuvos banko naujas tikslas – palaikyti kainų stabilumą ne tik iškelia naujus uždavinius Lietuvos bankui, bet ir įstatymiškai įtvirtina Lietuvos orientaciją į ES sutartyje užfiksuotas vertybes ir tikslus.
  9. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungos bendrosios valiutos euro zoną, prasidės naujas mūsų valstybės istorijos etapas. Vienas iš svarbiausių jam keliamų tikslų – pasinaudoti visomis bendrosios valiutos teikiamomis galimybėmis ir sparčiau priartėti prie Europos Sąjungos valstybių senbuvių gyvenimo lygio. Įvertinus visus Lietuvos narystės euro zonoje plusus ir minusus galima daryti išvadą, kad euro įvedimas turės teigiamos ekonominės įtakos šalies įmonėms ir gyventojams (mažės valiutų keitimo kaštai), tačiau turės ir neigiamų pasekmių, nes atsiras neapibrėžtumas bei rizika dėl ECB vykdomos politikos. Kiti svarbūs rizikos šaltiniai – kai kurių didžiųjų ES valstybių socialiniai įsipareigojimai, galintys neigiamai veikti euro vertę, ir tikėtinas euro zonos plėtros postūmis naujiems ekonominiams integracijos projektams.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Agenda 2000 – Commission Opinion on Lithuania's Application for Membership of the European Union // <http://europa.eu.int/comm/enlargement/dwn/opinions/lithuania/li-op-en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
2. Council Decision 98/415/EC of 29 June 1998 on the consultation of the European Central Bank by national authorities regarding draft legislative provisions (*Official Journal L* 189, 1998 07 03, P. 0042 – 0043).
3. Decision 2003/223/EC of the Council, meeting in the composition of the Heads of State or Government, of 21 March 2003 on an amendment to Article 10.2 of the Statute of the European System of Central Banks and the European Central Bank (*Official Journal L* 83, 0003 04 01, P. 0066 – 0068).
4. Decision 2004/258/EC of the European Central Bank of 4 March 2004 on public access to European Central Bank documents (*Official Journal L* 080, 18/03/2004, P. 0042 – 0044).
5. Decision 2004/257/EC of the European Central Bank of 19 February 2004 adopting the Rules of Procedure of the European Central Bank (*Official Journal L* 080, 2004 03 18, P. 0033 – 0041).
6. Decision ECB/1998/NP15 of the European Central Bank of 1 December 1998 concerning the performance by the European Central Bank of certain functions relating to medium-term financial assistance for Member States balances of payments // <http://www.ena.lu/mce.cfm>; prisijungimo laikas: 2006-06-07.
7. Decision ECB/1999/6 of the European Central Bank of 7 October 1999 amending the Rules of Procedure of the European Central Bank (*Official Journal L* 314 , 08/12/1999 P. 0032 – 0033).
8. Decision ECB/1999/7 of the European Central Bank of 12 October 1999 concerning the Rules of Procedure of the Executive Board of the European Central Bank (*Official Journal L* 314, 1999 12 08, P. 0034 – 0035).
9. Europos centrinio banko 2004 m. birželio 17 d. sprendimas ECB/2004/12 dėl Europos centrinio banko Bendrosios tarybos darbo reglamento patvirtinimo (*Official Journal L* 230, 2004 06 30, P. 0061 – 0063).
10. Europos Sąjungos sutartis (Mastrichto sutartis). (*Official Journal C* 340, 1997 11 10, P. 0149 - Consolidated version).
11. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

12. Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank (*Official Journal* C 191, 29.07.1992); <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/selected/livre324.html>; prisijungimo laikas 2006-06-07.
13. Statutory requirements to be fulfilled for National Central Banks to become an integral part of the ECBS. European Monetary Institute, Progress towards convergence. European Monetary Institute, 1998 // <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr1996en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
14. The Treaty of Accession 2003 of the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia Signed in Athens on 16 April, 2003. Annex 2. Protocol No 1 on Amendments to the Statute of the European Investment Bank // http://europa.eu/comm/enlargemnt/negotiations/treaty_of_accession_2003; prisijungimo laikas: 2006-06-07.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

15. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.
16. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 28-890.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 11 d. nutarimas Nr. 568 „Dėl Lietuvos konvergencijos 2004 metų programos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 79-2793.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 12 d. nutarimas Nr. 1323 „Dėl Lietuvos konvergencijos 2005 metų programos“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 146-5320.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 21 d. nutarimas Nr. 54 „Dėl Lietuvos konvergencijos programos“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 11-341.

Specialioji literatūra:

20. Europos Sąjunga: steigimo dokumentų rinktinė. Vilnius: Eugrimas, 1998.
21. Ganusauskas T. Narystės ekonominėje ir pinigų sąjungoje kriterijų vaidmuo Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą // Pinigų studijos, 2001 m. Nr. 1 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_1/ganusauskas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-23.
22. Grušnienė N. Europos centrinio banko ryšiai su Europos Bendrijos institucijomis ir organais // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2001 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2001_2/I01-2_27-37.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
23. Klebanskaja N., Lydeka Z. Taikomoji ekonomika. – Vilnius: Eugrimas, 1997.

24. Kropas S. Centrinės bankininkystės konvergencija stojant į Europos Sąjungą // Pinigų studijos, 2001 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_2/kropas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-22.
25. Kropas S. Kelias į pinigų sąjungą. – Vilnius: LBDFI, 1999.
26. Kropas S. Narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje įsipareigojimai – reikšmė ir poveikis Lietuvai // Pinigų studijos, 1998 m. Nr. 3 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1998_3/kropas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-23.
27. Kropas S., Kropienė R. Europos pinigai. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2005.
28. Likienė A. Bankų priežiūra Ekonominėje ir pinigų sąjungoje // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija2000_2/projektai2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-07.
29. Minkevičius J. Euro zonos atstovavimas už jos ribų // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai. 1999 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija1999_2/projektai2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
30. Nausėda G. Lietuvos pinigų politikos plėtra besikeičiančioje ekonominėje aplinkoje // <http://finansai.tripod.com/lppp.htm>; prisijungimo laikas: 2006-06-08.
31. Pošiūnas G. Centrinio banko nepriklausomumo aspektai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai. 2000 m. Nr. 3 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2000_3/teise2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-12.
32. Pošiūnas G. Centrinio banko priimamų teisės aktų norminis pobūdis // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2003 m. Nr. 2 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2003_2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
33. Pošiūnas G. Centrinio banko vaidmens, reglamentuojant mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemas, teisiniai aspektai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2002 m. Nr. 1 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija2002_1/integracija2002_1.html; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
34. Pošiūnas G. Europos Bendrijos steigimo sutartimi nustatytų draudimų centriniams bankams teisiniai aspektai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2001 m. Nr. 1 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2001_1/i01-1_37.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

35. Pošiūnas G. Europos centrinio banko 2001 metų ataskaita apie šalių kandidačių teisinio pasirengimo su Eurosystema susijusiose Bendrijos teisės srityse būklę // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2001 m. Nr. 3 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija2001_3/integracija2001_3.html; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
36. Pošiūnas G. Europos centrinio banko 2002 metų ataskaitos apie šalių kandidačių teisinio pasirengimo Eurosystemai svarbiose Bendrijos teisės srityse būklę apžvalga // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2003 m. Nr. 2 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2003_2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
37. Pošiūnas G. Konsultavimosi su Europos centriniu banku rengiant, priimant ir įgyvendinant nacionalinius teisės aktus centrinio banko teisinio reguliavimo srityje // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2004 m. Nr. 1 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2004_1.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
38. Pošiūnas G. Prievolių centriniam bankui įvykdymo užtikrinimo teisiniai aspektai // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2001 m. Nr. 3 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija2001_3/integracija2001_3.html; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
39. Povilaitis B. Centrinų bankų savarankiškumas ir nepriklausomybė // Pinigų studijos, 1998 m. Nr. 3 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1998_3/povilaitis.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-23.
40. Šarkinas R. Lietuvos kelias euro link: Lietuvos banko požiūris // Pinigų studijos, 2004 m. Nr. 4 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2004_4/sarkinas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
41. Šiaudinis S. Centrinų bankų atsiradimas ir vaidmuo // Pinigų studijos, 1997 m. Nr. 2 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1997_2/siaudinis.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-23.
42. Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. – Vilnius: VĮ Mokslotyros institutas, 2006.
43. Vaškelaitis V., Ališauskas L. Šiuolaikinės bankų sistemos. – Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1998.
44. Vinkus M. Centrinų bankų veiklos skaidrumas // Pinigų studijos, 2000 m. Nr. 3 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2000_3/vinkus.pdf; prisijungimo laikas 2006-06-10.

45. Euro įvedimo Lietuvoje privalumai ir grėsmės. Lietuvos pramoninkų konfederacijos prezidiumo posėdis // http://www.i-manager.lt/upload/200504/2005-04-05_Nr_9.doc; prisijungimo laikas: 2006-08-25.
46. Europos centrinio banko teisinės priemonės // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2002 m. Nr. 2 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2002_2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
47. Europos Komisijos 2002 metų reguliarioji ataskaita apie Lietuvos pažangą rengiantis narystei Europos Sąjungoje // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2003 m. Nr. 1 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2003_1.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
48. Eurosistema ir stojimo į Europos Sąjungą procesas // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 2002 m. Nr. 2 // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2002_2.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06.
49. Lietuvos banko pinigų politika // <http://finansai.tripod.com/ppol.htm>; prisijungimo laikas: 2006-06-07.
50. Ką gero (blogo) žada Lietuvos ekonomikai 2005-2007 metai? Dr. Gitano Nausėdos prezentacija // http://intra2.sebank.lt/pdfs/apzvalgoslma21_pr.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-25.
51. Kiek Lietuvai kainuos euro įvedimas? // http://www.politika.lt/index.php?page=sevices/print_view&cid=693&new_id=783; prisijungimo laikas: 2006-08-25.
52. Nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku dėl teisinių nuostatų projektų vadovas // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005lt.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
53. Alonso-Gamo P., Fabrizio S., Kramarenko V. and Wang Q. Lithuania: History and Future of the Currency Board Arrangement // International Monetary Fund, Washington, D. C, August 2002, IMF Working paper, No 02/127 // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02127.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
54. Amicorum L., Garavelli P.Z. Legal Aspects of the European System of Central Banks // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/legalaspectsescben.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-21.

55. Crouch C. *After The Euro*. NY: Oxford University Press, 2000.
56. De Grauwe P. *Economics of Monetary Union*. 5th ed., NY: Oxford University Press, 2003.
57. Heinsohn G., Steigei O. *The European Central Bank and The Eurosystem: An Analysis of the Missing Central Monetary Institution in European Monetary Union* // Center for European Integration Studies, 2003 // http://www.zei.de/download/zei_wp/B03-09.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-05.
58. Howarth D., Loedel P. *The European Central Bank: The New European Leviathan?* – New York: Palgrave Macmillan, 2003.
59. Ketterer G. D. Pinigų politika: būsimoji Europos centrinio banko strategija ir priemonės // Pinigų studijos, 1998 m. Nr. 1 // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1998_1/ketterer.pdf; prisijungimo laikas 2006-06-23.
60. Kilponen J. *The Political Economy of Monetary Policy and Wage Bargaining* // http://www.bof.fi/eng/6_julkaisut/6.1_SPn_julkaisut/6.1.4_Tutkimuksia/E19.pdf#search=%22Grilli%20V.%2C%20Masciandro%22; prisijungimo laikas: 2006-10-11.
61. Lastra R. M. *La division des responsabilités entre la Banque centrale européenne et les banques centrales nationales dans le cadre du Système européen des banques centrales* // <http://www.ena.lu/mce.cfm>; prisijungimo laikas: 2006-08-25.
62. Leino P. *The European Central Bank and Legitimacy: Is the ECB a Modification of or an Exception to the Principle of Democracy* // <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/001101.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-05.
63. Padoa-Schioppa T. *An Institutional Glossary of the Eurosystem* // Center for European Integration Studies, 2000 // http://www.zei.de/zei_english/f_search.htm; prisijungimo laikas: 2006-06-27.
64. Padoa-Schioppa T. *The Euro and Its Central Bank: Getting united after the Union*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2004.
65. Peterson J., Shackleton M. *The Institutions of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
66. Pétursson T. G. *New focuses in central banking: Increased independence, transparency and accountability*. Central Bank of Iceland, Monetary Bulletin, 2000/4.
67. Pollard P. S. *A Look Inside Two Central Banks: The European Central Bank And The Federal Reserve* // <http://research.stlouisfed.org/publications/review/03/01/Pollard.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-08-08.

68. Ricard P. Les relations entre la BCE et les banques nationales restent délicates // <http://www.ena.lu/mce.cfm>; prisijungimo laikas: 2006-10-10.
69. Sheller H. K. The European Central Bank – History, Role and Functions // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
70. Sinn H., Widgren M., Köthenbürger M. European Monetary Integration. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2004.
71. Smits R. The European Central Bank: Institutional Aspects. London: Kluwer Law International, 1997.
72. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.
73. Verdun A. The Euro: European Integration Theory and Economic and Monetary Union. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers, 2002.
74. Introduction of the Euro in New Member States - Wave 2 // http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_175b_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-25.
75. La Banque Centrale Europeene L'Eurosystème Le Système Européen De Banques Centrales // <http://www.ecb.int/pub/pdf/infofr/ecbbr2006fr.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-11.
76. Legal Instruments of the European Central Bank, ECB Monthly Bulletin, November, 1999 // <http://www.ecb.int/pub/pdf/mobu/mb199911en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-05.
77. Organization of the European System of Central Banks // <http://www.ecb.int>; prisijungimo laikas: 2006-06-08.
78. Role of the Eurosystem in the Field of Payment Systems Oversight ECB // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/paysysoveren.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-09-10.
79. The Accountability of the ECB, Monthly Bulletin article, November 2002 // <http://www.ecb.int/pub/pdf/mobu/mb200211en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-21.
80. The ECB's relations with institutions and bodies of the European Community. ECB monthly Bulletin article. October 2000 // http://www.ecb.int/ecb/orga/tasks/shared/Pages49-64_mb200010en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-10.
81. The Monetary Policy Of The ECB // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/monetarypolicy2004en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-07.

EUROPOS CENTRINIO BANKO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS

Pagrindinės sąvokos: Europos Sąjunga; Europos Bendrija; Ekonominė ir pinigų sąjunga; Europos centrinių bankų sistema; Eurosistema; Europos centrinis bankas; nacionalinis centrinis bankas; euro zona; euras; pinigų politika; nepriklausomumas; atskaitomybė; skaidrumas; infliacija; kainų stabilumas.

Daugiavaliutinės sistemos pakeitimas į vienvaliutinę Europos ekonominės ir pinigų sąjungos pagrindu – to paties integracijos ir konvergencijos proceso etapas. Pinigų politika, neseniai buvusi kiekvienos valstybės kompetencijoje, perduota į Europos centrinio banko rankas. Savanoriškas monetarinio nacionalinio nepriklausomumo atsisakymas ir perėjimas į konsoliduotą europinį lygį – unikalus valstybių bendradarbiavimo istorijos reiškinys.

SANTRAUKA

Įkurdama Ekonominę ir pinigų sąjungą ir įsteigdama Europos centrinį banką, Europos Sąjunga žengė svarbų žingsnį baigiant kurti vidaus rinką. Dabar vartotojai ir firmos gali lengvai palyginti kainas ir surasti konkurencingiausias tiekėjus euro zonoje. Be to, EPS sudaro sąlygas ekonominiam ir pinigų stabilumui visoje Europoje, kas yra palanku tvariam augimui ir darbo vietų kūrimui, o bendra valiuta padėjo išvengti sukrėtimų, kuriuos sukeldavo staigūs buvusių nacionalinių valiutų kursų svyravimai.

Šio darbo tikslas – pateikti Europos centrinio banko veiklos analizę. Taip pat įvertinti Lietuvos banko veiklos pokyčius, integruojantis į Europos Sąjungą. Svarstoma, ar Europos centrinio banko palaikomas infliacijos lygis yra tinkamas. Taip pat analizuojama, ar Europos centrinis bankas, vykdydamas savo veiklą, yra per daug nepriklausomas, ir jeigu taip, keliamas klausimas, ar jis galėtų tinkamai vydyti pinigų politiką, jei būtų politiškai priklausomas nuo kitų Europos Sąjungos institucijų.

Šio darbo tyrimas atskleidžia, jog Europos centrinio banko palaikomas maksimalus 2 % infliacijos koeficientas nėra visiškai tinkamas. Ekonomiką dažnai ištinka šokas, todėl sunku tiksliai kontroliuoti infliaciją. Kuo siauresnis diapazonas, tuo mažiau tikimybių, kad infliacijos koeficientą bus galima išlaikyti siūlomose ribose. 0 % – 2 % diapazonas sąlygoja, kad didžiąją laiko dalį infliacija bus už diapazono ribų, tuo keliant Banko strategijos patikimumo klausimą. Europos centrinis bankas turėtų apsvarstyti apie naujo tikslo formulavimo galimybę. Vietoje nustatyto maksimalaus 2 % lygio, Bankas galėtų siekti infliacijos tarp 2 % – 3 %, ir simetriškai suteikti šiek tiek lankstumo naujo tikslo atžvilgiu.

Analizuojant Europos centrinio banko nepriklausomumo lygį, daroma išvada, jog Europos centrinis bankas turi būti daugiau nepriklausomas nei atskaitingas, nes kuo daugiau jis bus nepriklausomas, tuo mažiau bus veikiamas trumpo laikotarpio politinio spaudimo didinti gamybą ir užimtumą (tarkime, prieš rinkimus) ir bus stipriau įsipareigojęs išlaikyti nedidelį ilgo laikotarpio infliacijos tempą.

LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITY OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK

Keywords: European Union; European Community; Economic and Monetary Union; European System of Central Banks; Eurosystem; European Central Bank; national central bank; euro area; independence; accountability; euro; monetary policy; transparency; inflation; price stability.

The replacement of a multi-currency system by a single currency on the basis of the European Economic and Monetary Unit is the stage in the same integration and convergence process; monetary policy that recently was the matter of each state was handed over to the European Central Bank. A voluntary rejection of monetary national independence and transition to the consolidated European level is a unique phenomenon in the history of the cooperation of the states.

SUMMARY

By establishing the Economic and Monetary Union (EMU) and the European Central Bank the EU made an important step towards finalization of internal market. Consumers and companies today can easily compare prices and find the most competitive suppliers in the Eurozone. Moreover, the EMU creates conditions for economic and monetary stability all over Europe which allows for steady growth and creation of workplaces. Common currency has enabled to avoid the shock caused by rapid fluctuations of the previous national currencies.

The aim of this work is to present the activity analysis of the ECB and assess changes in the activity of the Bank of Lithuania during the process of integration into the EU. The viability of the inflation rate maintained by the ECB is discussed. The paper also questions whether the ECB activity is far too independent and if so, whether the Bank could carry out the appropriate monetary policy should it be politically dependent on the EU institutions.

The research shows that the maximum 2% inflation rate maintained by the ECB is not entirely viable. Economics often suffers shocks making it difficult to keep precise control over inflation. The smaller the range, the fewer possibilities for inflation rate to stay within the suggested framework. 0 – 2% inflation framework makes inflation rate stay outside the set limits most of the time, questioning reliability of the Bank strategy. The ECB should consider the formulation of a new target. Instead of the established maximum rate of 2%, the ECB could seek the range of 2 % – 3 % and provide some flexibility with respect to the new target.

In the analysis of the ECB level of independence a conclusion is made that the ECB has to be more independent rather than accountable. The more independent it will be, the less it will be affected by short-term political pressure towards the increase of production and employability (e.g. before elections). It will also be more responsible to sustain low long-term inflation rate.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ECB Eurotaueris Frankfurte, Vokietijoje

Šaltinis: www.ecb.int

Eurų banknotai

5 eurų banknotas

Dydis: 120 x 62 mm

Spalva: pilka

Pavaizduota klasikinio stiliaus architektūra

10 eurų banknotas

Dydis: 127 x 67 mm

Spalva: raudona

Pavaizduota romaniškojo stiliaus architektūra

20 eurų banknotas

Dydis: 133 x 72 mm

Spalva: mėlyna

Pavaizduota gotikos stiliaus architektūra

50 eurų banknotas

Dydis: 140 x 77 mm

Spalva: oranžinė

Pavaizduota Renesanso architektūra

100 eurų banknotas

Dydis: 147 x 82 mm

Spalva: žalia

Pavaizduota baroko ir rokoko stiliaus architektūra

200 eurų banknotas

Dydis: 153 x 82 mm

Spalva: gelsvai ruda

Pavaizduota plieno ir stiklo architektūra

500 eurų banknotas

Dydis: 160 x 82 mm

Spalva: purpurinė

Pavaizduota moderni XX a. architektūra

Šaltinis: www.lb.lt

Eurų monetos

Eurų monetos yra šių nominalų: 1, 2, 5, 10, 20 ir 50 centų ir 1 bei 2 eurų (1 euras=100 centų). Monetos skiriasi savo dydžiu, svoriu, forma, metalo sudėtimi. Didesnio nominalo monetos – 1 ir 2 eurų – yra dvispalvės (sidabro ir geltonos spalvos). Vidutinio nominalo monetos – 10, 20 ir 50 centų – yra geltonos spalvos, o mažo nominalo monetos – 1, 2 ir 5 centų – vario spalvos.

Monetų bendroji pusė yra vienodo dizaino ir simbolizuoja bendros Europos idėją, o nacionalinė pusė – kiekvienos valstybės skirtinga. Visos eurų monetos, nors viena jų pusė ir skiriasi, galioja euro zonoje.

2 eurai

Skersmuo (mm) – 25,75

Storis (mm) – 2,20

Masė (g) – 8,50

Forma – apvali

Spalva: išorinė dalis (žiedas) – balta;

centrinė dalis (šerdis) – geltona

Sudėtis: išorinė dalis (žiedas) – varis ir nikelis;

centrinė dalis (šerdis) – trys sluoksniai:

nikelis su žalvariu, nikelis, nikelis su žalvariu

Briauna – smulkūs rantai

1 euras

Skersmuo (mm) – 23,25

Storis (mm) – 2,33

Masė (g) – 7,50

Forma – apvali

Spalva: išorinė dalis (žiedas) – geltona;

centrinė dalis (šerdis) – balta

Sudėtis: išorinė dalis (žiedas) – nikelis su žalvariu;

centrinė dalis (šerdis) – trys sluoksniai:

varis ir nikelis, nikelis, varis ir nikelis

Briauna – rantai su tarpais

50 euro centų

Skersmuo (mm) – 24,25

Storis (mm) – 2,38

Masė (g) – 7,80

Forma – apvali

Spalva – geltona

Sudėtis – vario lydinys („Šiaurės auksas“)

Briauna – figūrinė, su rantais

20 euro centų

Skersmuo (mm) – 22,25

Storis (mm) – 2,14

Masė (g) – 5,74

Forma – gėlės žiedo

Spalva – geltona

Sudėtis – vario lydinys („Šiaurės auksas“)

Briauna – lygi su negiliais įdubimais

10 euro centų

Skersmuo (mm) – 19,75

Storis (mm) – 1,93

Masė (g) – 4,10

Forma – apvali

Spalva – geltona

Sudėtis – vario lydinys („Šiaurės auksas“)

Briauna – figūrinė, su rantais

5 euro centai

Skersmuo (mm) – 21,25

Storis (mm) – 1,67

Masė (g) – 3,92

Forma – apvali

Spalva – vario

Sudėtis – variu dengtas plienas

Briauna – lygi

2 euro centai

Skersmuo (mm) – 18,75

Storis (mm) – 1,67

Masė (g) – 3,06

Forma – apvali

Spalva – vario

Sudėtis – variu dengtas plienas

Briauna – lygi su griovelio

Skersmuo (mm) – 16,25

Storis (mm) – 1,67

Masė (g) – 2,30

Forma – apvali

Spalva – vario

Sudėtis – variu dengtas plienas

Briauna – lygi

Šaltinis: www.lb.lt

1 lentelė. Metinė infliacija pagal SVKI Europos Sąjungos valstybėse narėse

Valstybė	2005 04	2005 05	2005 06	2005 07	2005 08	2005 09	2005 10	2005 11	2005 12	2006 01	2006 02	2006 03	10 mėn. metinės infliacijos vidurkis
Latvija	7,1	6,5	6,6	6,3	6,3	7,4	7,7	7,6	7,1	7,6			7,0
Estija	4,7	2,9	3,2	3,9	4,2	4,9	4,5	4,0	3,6	4,7			4,1
Liuksemburgas	3,7	3,7	3,2	4,0	4,3	4,7	5,0	3,6	3,4	4,1			4,0
Ispanija	3,5	3,0	3,2	3,3	3,3	3,8	3,5	3,4	3,7	4,2			3,5
Graikija	3,3	3,3	3,2	3,9	3,7	3,8	3,7	3,4	3,5	3,0			3,5
Vengrija	3,8	3,5	3,7	3,6	3,5	3,6	3,1	3,3	3,3	2,5			3,4
Slovakija	2,7	2,4	2,6	2,1	2,1	2,3	3,5	3,6	3,9	4,1			2,9
Lietuva	3,2	1,9	2,0	1,9	2,3	2,5	3,0	2,9	3,0	3,5			2,6
Belgija	2,4	2,3	2,7	2,7	2,9	3,0	2,2	2,3	2,8	2,8			2,6
Malta	2,0	2,4	2,1	1,7	2,5	2,0	3,0	4,3	3,4	2,4			2,6
Slovėnija	2,7	2,1	1,7	2,0	1,8	3,2	3,2	2,1	2,4	2,6			2,4
Airija	2,2	2,1	1,9	2,2	2,1	2,7	2,6	2,2	1,9	2,5			2,3
Italija	2,1	2,3	2,1	2,1	2,1	2,2	2,6	2,4	2,1	2,2			2,3
Portugalija	2,0	1,8	0,6	1,9	2,5	2,7	2,6	2,5	2,5	2,6			2,2
Jungtinė Karalystė	1,9	1,9	1,9	2,4	2,3	2,4	2,3	2,1	1,9	1,9			2,1
Vokietija	1,4	1,6	1,8	1,8	1,9	2,5	2,3	2,2	2,1	2,1			2,0
Austrija	2,3	2,0	2,0	2,1	1,9	2,6	2,0	1,7	1,6	1,5			2,0
Prancūzija	2,0	1,7	1,8	1,8	2,0	2,4	2,0	1,8	1,8	2,3			1,9
Danija	1,7	1,2	1,7	1,8	2,4	2,3	1,9	1,8	2,2	2,0			1,9
Kipras	2,7	2,1	1,5	1,3	1,5	2,1	2,2	2,0	1,4	2,0			1,9
Čekija	1,4	0,9	1,3	1,4	1,4	2,0	2,4	2,2	1,9	2,4			1,8
Lenkija	3,1	2,1	1,4	1,5	1,8	1,9	1,6	1,1	0,8	0,9			1,6
Trys šalys, kuriose 10 mėn. infliacijos vidurkis mažiausias:													
Nyderlandai	1,3	1,0	1,5	1,5	1,6	1,7	1,5	1,6	2,0	1,8			1,6
Suomija	1,2	0,6	1,0	0,9	1,0	1,1	0,8	1,0	1,1	1,0			1,0
Švedija	0,4	0,2	0,8	0,7	1,1	1,1	0,9	1,2	1,3	1,1			0,9
Besiformuojantis 2006 m. kovo mėn. galimas Maastrichto sutartyje nustatyto infliacijos kriterijaus dydis												2,6	

Šaltinis: Eurostat ir Lietuvos banko skaičiavimai